

פרק א'

ההתפתחויות במערכת הבנקאות

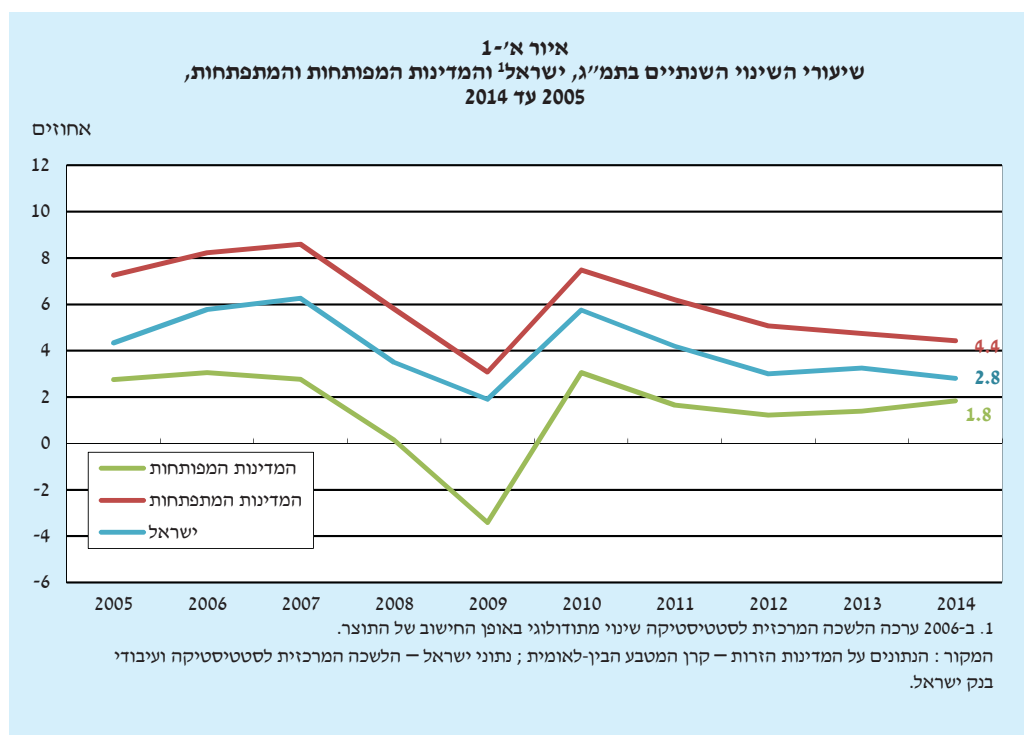
- בשנת 2014 הוסיפה המערכת הבנקאית בישראל לשמור על חוסנה ועל יציבותה. יציבותה של המערכת הבנקאית מקבלת תמיכה מרמת נזילות גבוהה, מהמשך הצבירה של ההון וקביעת יעדי הון שהולמים את פרופיל הסיכון, ומתוצאות מבחני הקיצון שהפיקוח על הבנקים ערך השנה.
- יחס ההון העצמי רובד 1 של סך חמש הקבוצות הבנקאיות נותר בדצמבר 2014 ברמה של 9.3%. ב-1.1.2014 החלו הבנקים ליישם את מסגרת העבודה של באזל III, ומעבר זה השפיע לשלילה על היחס, אם כי השפעה זו הסתכמה ב-0.2 נקודות אחוז בלבד. מאידך גיסא, ההון של הבנקים גדל השנה כתוצאה מצבירת רווחים ועלייה בשווי תיק ניירות הערך. בשנים הקרובות המערכת הבנקאית צפויה להמשיך בתהליך הבנייה של ההון וחזוק הלימות ההון.
- סך הרווח הנקי של חמש הקבוצות הבנקאיות התכווץ השנה בשיעור ניכר – כ-9% – והסתכם בכ-6.4 מיליארדי ש"ח, והתשוואה להון ירדה מ-8.7% בשנת 2013 ל-7.3% השנה. התפתחות זו שיקפה את השפעתן של הירידה בשיעור הריבית בישראל ושל סביבת הריבית הנמוכה בישראל ובמדינות המערב, וכן את העובדה שקצב הצמיחה של התוצר התייצב ברמה נמוכה וצמצם את ההזדמנויות העסקיות מול הלקוחות העסקיים. התפתחות הרווח הושפעה גם מגורמים חד-פעמיים, בכלל זה הוצאות גבוהות בגין החקירות שניהלו רשויות המס בארצות הברית עקב עבירות על חוקי המס והוצאות בגין צעדי התייעלות.
- סך המאזן המצרפי של התאגידים הבנקאיים גדל במהלך השנה בשיעור של 6.4%, ויתרת הנכסים הסתכמה בכ-1.4 טריליון ש"ח. הגידול הקיף את כל התאגידים הבנקאיים והתרחש כולו במחצית השנייה של השנה. התפתחות המאזן הושפעה במידה רבה מהיקף גיוס המקורות, בעיקר גיוס פיקדונות מהציבור, וכן מסביבת הריבית הנמוכה ומההתפתחויות בשוק הדיור, גורמים שפעלו להמשך הגידול בתיק האשראי לאנשים פרטיים. נוסף לאלה היא הושפעה גם מהפיחות החד שנרשם בשער החליפין שקל/דולר במחצית השנייה של השנה.
- תיק האשראי המאזני התרחב ב-2014 בשיעור של כ-5% כתוצאה מהגידול המתמשך באשראי למשקי הבית ומעלייה מתונה (כ-2%) באשראי העסקי, בפרט באשראי העסקי ללווים קטנים. התרחבותו של תיק האשראי הושפעה גם מהפיחות שחל השנה בערכו של השקל כנגד הדולר. ההתפתחויות בתיק האשראי הביאו להמשך הירידה בריכוזיותו של תיק האשראי הבנקאי לפי גודל הלווה, אם כי זו עודנה גבוהה. כמו כן נמשך השיפור במדדים לאיכות תיק האשראי. עם זאת, סיכון האשראי הבנקאי, ובפרט סיכון האשראי העסקי, מתעצם על רקע סביבת הריבית הנמוכה השוררת במשק לאורך זמן.
- חשיפתם של הבנקים לענף הבינוי והנדל"ן גדלה השנה ב-3% : האשראי לענף הבינוי התרחב ב-3% בשעה שהאשראי לענף הנדל"ן נותר ללא שינוי על רקע גיוס מקורות באמצעות אפיקים חוץ-בנקאיים. כ-48% מתיק האשראי של הבנקים חשופים להתפתחויות בשוק הנדל"ן המקומי, הן דרך חשיפה ישירה לענף והן דרך חשיפה לאשראי אחר שמובטח בנכסי נדל"ן (לרבות משכנתאות). רמת הסיכון של החברות בענף הבינוי והנדל"ן עודנה גבוהה ביחס לרמת הסיכון של חברות בענפי משק אחרים.

- במהלך 2014 נמשכה הירידה במאפייני הסיכון של ההלוואות החדשות למטרת מגורים, אולם תיק האשראי לדיוור הוסיף להתרחב והיקפן של ההלוואות החדשות למטרות מגורים הוסיף להיות גבוה. בהמשך לצעדים שהמפקח על הבנקים נקט בעבר, הוא פרסם השנה הוראה שדורשת מהתאגידים הבנקאיים להגדיל את יעד ההון העצמי רובד 1 שלהם בשיעור המהווה 1% מיתרת תיק האשראי לדיוור.
- בשנים האחרונות האשראי הצרכני (האשראי לאנשים פרטיים שאינו לדיוור) התרחב בקצב הולך וגדל, והשנה הוא צמח בשיעור של 9%. על הרקע הזה, ועל מנת להבטיח רמה זהירה ושמרנית של כריות ההפרשה המוקצות כנגד אשראי זה, פרסם המפקח על הבנקים הוראה חדשה: החל מהדוחות הכספיים לציבור לשנת 2014, שיעור ההתאמות האיכותיות לחישוב ההפרשה הקבוצתית להפסדי אשראי בגין אשראי צרכני שאינו בעייתי לא יפחת מ-0.75%.
- חשיפתם הגבוהה של הבנקים לאשראי לענף הבינוי והנדל"ן, לאשראי לדיוור ולאשראי הצרכני, והמתאמים הקיימים בין סוגי אשראי אלו, מהווים סיכון למערכת הבנקאית.
- מערכת הבנקאות הישראלית הוסיפה לשמור גם השנה על רמה גבוהה יחסית של נזילות. עם זאת נרשמה השנה ירידה בשיעורם של הפיקדונות הקמעונאיים בסך הפיקדונות קצרי הטווח ועלייה במשקלם של הפיקדונות העסקיים הגדולים והפיקדונות המוסדיים, המתאפיינים במידה גבוהה יותר של סיכון נזילות. בחודש אפריל 2015 נכנסה לתוקף הוראת ניהול בנקאי תקין חדשה בנושא יחס כיסוי הנזילות (LCR, liquidity coverage ratio), במסגרת אימוץ כולל של באזל III.
- יעילותן התפעולית של מרבית הקבוצות פחתה השנה משום שההוצאות התפעוליות גדלו (בין היתר בשל הקנס ששולם לרשויות האמריקאיות והגידול בהוצאות הפרישה מרצון), ומשום שהכנסות הריבית נטו ירדו. יעילותן התפעולית של הקבוצות מוסיפה להיות נמוכה בהשוואה בין-לאומית.

1. ההתפתחויות המקרו-כלכליות במשק הישראלי

א. המשק העולמי

קצב הצמיחה של המדינות המפותחות השתפר מעט ב-2014, יחסית ל-2013, אך הוא נותר נמוך והסתכם בגידול של 1.8%. לעומת זאת, קצב הצמיחה של המדינות המתפתחות היה נמוך יחסית לשנים קודמות והסתכם בגידול של 4.4%. קצב הצמיחה של הסחר העולמי – ערוץ מרכזי להשפעה של הפעילות הכלכלית בעולם על כלל ההיבטים הכלכליים בישראל – נותר נמוך גם השנה.

בהמשך למגמה שהסתמנה בשלהי 2013, משקי העולם התפתחו ב-2014 באופן בלתי אחיד וניכר ניתוק בין מחזורי העסקים, בעיקר של ארה"ב ואירופה: המשק האמריקאי הוסיף לצמוח ולהתאושש בשעה שגוש האירו נשאר ממותן. לניתוק זה יש כמה אינדיקטורים, ועם הבולטים שבהם נמנה שיעור האבטלה. שיעור האבטלה בארה"ב נמצא בשנים האחרונות במגמת ירידה, והשנה הוא ירד במידה ניכרת, לרמה של 5.8%; השיעור בגוש האירו ירד מעט ונותר ברמה גבוהה – למעלה מ-10% – ובין המדינות יש הבדלים משמעותיים. עדות נוספת לניתוק בין מחזורי העסקים משמש הפער בהתפתחות התשואות על האג"ח הממשלתיות. הציפיות לעליית הריביות בארה"ב, במיוחד הריביות לטווחים הבינוניים, גברו השנה ככל שהתבססו ההערכות לגבי ההתאוששות בארה"ב והצמצום ההדרגתי בהרחבה הכמותית. ברוב המדינות המפותחות, לעומת זאת, נרשמה מגמת ירידה בתשואות הנומינליות עבור ריביות לטווחים בינוניים, וירידה זו מעידה על ציפיות להמשך ההרחבה המוניטרית ואף להעמקתה. הניתוק בין שני גושי הכלכלה הגדולים בא לידי ביטוי בעדכונים שגופים בין-לאומיים ערכו ב-2014 בתחזיות הצמיחה לשנה הקרובה: העדכונים לכלכלת ארה"ב היו חיוביים ולכלכלת גוש האירו – שליליים.

מאחר שהפעילות הכלכלית התמתנה, בעיקר באירופה, ירד שיעור האינפלציה העולמי. ב-26 מתוך 34 החברות ב-OECD הייתה האינפלציה בשנת 2014 נמוכה מ-1%, וב-13 מהן – לרבות ישראל – היא אף הייתה שלילית. ההאטה באינפלציה והפעילות הכלכלית הממותנת הובילו לכך שגם בשנת 2014 ננקטה מדיניות מוניטרית מרחיבה. זו כללה ריביות מוניטריות נמוכות ולעיתים אף שליליות, ולהוציא את המדיניות בארה"ב היא כללה גם הרחבות כמותיות. הבנק המרכזי האירופי (ה-ECB¹) הפחית את הריבית הקצרה לשפל חדש (0.05%), ואת הריבית על עודפי הרזרבות של הבנקים הוא הפחית לרמה שלילית. נוסף לכך הוא הכריז על תכנית חדשה להרחבה כמותית שתיפרס על פני השנתיים הבאות. לקראת סוף השנה התגברו באירופה החששות שהירידה בביקוש תימשך. התפתחות זו התרחשה בין השאר על רקע הירידה בסחר העולמי, וקרבן המטבע הבין-לאומית עדכנה בעקבותיה כלפי מטה את תחזיות הצמיחה עבור 2014 ו-2015.

ב. המשק הישראלי

בשנת 2014 צמח התוצר ב-2.8% (בדומה לשנים האחרונות, הצמיחה התבססה על הצריכה הפרטית והצריכה הציבורית). בניכוי השפעותיהם של גורמים חד-פעמיים – תחילת הפקתו של הגז ממאגר "תמר" ומבצע "צוק איתן" – התייצב קצב הצמיחה בשלוש השנים האחרונות ברמה נמוכה יחסית לפוטנציאל, בין 2.5% ל-3%. את התמתנותה של הפעילות בישראל ניתן לייחס בעיקר להאטה הנמשכת בביקוש מחו"ל ולהשפעתה על היצוא וההשקעות במשק. למרות שיעורה המתון של הצמיחה הוסיף שיעור האבטלה לרדת והגיע לרמה נמוכה – 5.9%. השנה חלה ירידה ניכרת בקצב האינפלציה ולראשונה מאז 2006 נרשמה אינפלציה שלילית – כ-0.2%. ההתמתנות בקצב האינפלציה הסתמנה עוד באמצע 2011, והיא בולטת בעיקר לנוכח הריבית המוניטרית הנמוכה, היציבות של קצב הצמיחה, הגידול בצריכה הפרטית ושיעור האבטלה הנמוך. עם הגורמים שתרמו לירידת האינפלציה ניתן למנות את הייסוף המתמשך שחל בשקל עד יולי השנה, הירידה החדה שחלה במחיר הנפט במחצית השנייה של השנה, ירידות המחירים בשוק התקשורת, והתפוגגות השפעתה של ההעלאה שנערכה במע"מ ב-2013. בניסיון להתמודד עם ירידת האינפלציה וההאטה המתמשכת בפעילות, בנק ישראל הפחית במהלך השנה את הריבית הקצרה לרמה נמוכה מבחינה היסטורית – 0.25%² – והמשיך להתערב בשוק מטבע החוץ³. הפחתות הריבית תמכו בביקוש המקומי וצמצמו את הפער בין ריבית בנק ישראל לריביות של הבנקים המרכזיים בגוש האירו ובארה"ב, וכך גם סייעו להפחית את לחצי הייסוף.

בשער החליפין הנומינלי האפקטיבי נמשכה במחצית הראשונה של השנה מגמת הייסוף שהחלה עוד ב-2008, אך במחצית השנייה של השנה חל פחות חד, ובסיכום 2014 חל בשקל פחות של 3.7% (נומינלי אפקטיבי). הפחות נבע ברובו מהתחזקות הדולר, התפתחות שהתרחשה בעקבות ההתאוששות של המשק האמריקאי, והוא אירע אף על פי שהגורמים המקומיים לחצו דווקא לייסוף השקל; עם גורמים אלה נמנים העודף הגבוה בחשבון הבסיסי ומצבו הטוב יחסית של המשק. צעדים מוניטריים, כגון הפחתות הריבית והמשך רכישות המט"ח במחצית השנייה של השנה, הצליחו לבלום לזמן מה את המשך לחצי הייסוף על השקל. המדיניות המוניטרית פעלה אפוא בסביבה של אינפלציה נמוכה מהיעד. המדיניות הפיסקלית חתרה בשנתיים האחרונות לצמצם את הגירעון המבני, גירעון שהתרחב עד לשנת 2012. מדיניות זו הושתתה בעיקרה על העלאת מסים תוך הפחתה בהוצאות והעלאת המע"מ.

מחירי הדירות הוסיפו לעלות זו השנה השביעית ברציפות, והעלייה הריאלית הסתכמה השנה ב-4.7%, לאחר שבין 2008 ל-2013 היא הגיעה לכ-65%. במהלך השנה המתין הציבור למימושה של תכנית "מע"מ אפס", ועל רקע זה הצטמצם מספר העסקאות ואף העלייה במחירי הדירות התמתנה במידה מסוימת. לאחר ש"מע"מ אפס" ירדה מסדר היום שב הביקוש לעלות ועליית המחירים האיצה במקצת, אך בסיכום שנתי ניכר כי מחירי עלו בקצב נמוך

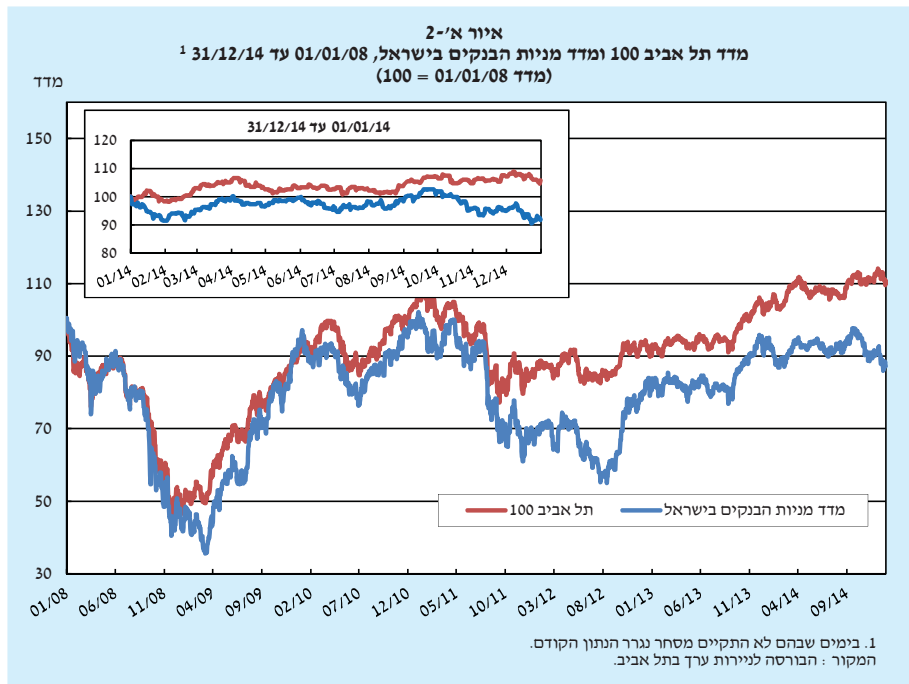
¹ European Central Bank

² בשנת 2015 המשיך בנק ישראל להפחית את הריבית, ובפברואר 2015 היא עמדה על 0.1%.

³ התערבויות אלה נוספו לרכישות מטבע החוץ שנועדו לקזז את השפעת הפקתו של הגז על מאזן התשלומים.

מהקצב הממוצע בשנתיים האחרונות. את העלייה במחירי הדירות מייחסים בעיקר לכך שבמשק קיים מחסור בדירות, יחסית לצורכי האוכלוסייה, ולכך שהתשואות האלטרנטיביות ירדו; גורמים אלה תמכו בביקוש לדיור הן לצורכי מגורים והן כנכס להשקעה.

מחירי המניות בישראל הציגו ב-2014 נתונים מעורבים: נרשמה עלייה במניות של החברות הגדולות (הנכללות במדד ת"א 25), וחלה ירידה במחירי המניות הבינוניות והקטנות (הנכללות במדד ת"א 75 ובמדד יתר-50). כתוצאה מכך עלה מדד ת"א 100 במידה מתונה (כ-6%), בשעה שבשנת 2013 הוא עלה בחדות. בהתאם לכך, מחזור המסחר הממוצע במניות בבורסת ת"א ירד בשנת 2014 בכ-5% בהשוואה לשנת 2013, והוא הסתכם ב-742 מיליון ש"ח ביום⁴. מדד מניות הבנקים ירד השנה בכ-8% בשעה שב-2013 הוא עלה בכ-12%.

עליות שערים נרשמו בשנת 2014 בכל סוגי האג"ח. האג"ח הממשלתיות השונות בלטו השנה, ובראשן ניצבה האג"ח השקלית בריבית קבועה – זו הציגה עלייה של 8%. האג"ח התאגידיות לעומת זאת עלו השנה בכ-1.5% בלבד. יצוין כי בשנת 2013 הייתה המגמה הפוכה: האג"ח התאגידיות עלו בכ-9% בשעה שהאג"ח הממשלתיות עלו בכ-4%. המערכת הפיננסית חשופה לתמחור חסר של הסיכונים בשוק האג"ח התאגידיות, על רקע עודפי הנזילות שיוצרת הריבית הנמוכה בישראל ובעולם, וגורם זה משפיע על התמחור בשוקי הנכסים בכלל.

2. מבנה מערכת הבנקאות בישראל

א. תיאור המערכת

המערכת הבנקאית בישראל כוללת שלושה חלקים: (א) חמש הקבוצות הבנקאיות – לאומי, הפועלים, דיסקונט, מזרחי-טפחות והבינלאומי הראשון. קבוצות אלה מחזיקות בכ-94% מהיקף הנכסים של הבנקאות המסחרית; (ב) שלושה בנקים קטנים עצמאיים – אגוד, ירושלים ודקסיה; (ג) ארבעה בנקים זרים – Citibank, HSBC, State Bank of India ו-Barclays Capital. בנקים אלה יוצרים תחרות מועטה לבנקים הישראליים בחלק

⁴ לא כולל מחזור המסחר מחוץ לבורסה ומחזור המסחר בתעודות סל בשוק המניות.

מתחומי הפעילות והיקף פעילותם נמוך⁵ (לוח א'-2 ואיור א'-3). בישראל פועלות גם נציגויות של מוסדות פיננסיים זרים, אך אלה אינן עוסקות במתן אשראי במקביל לקבלת פיקדונות.

התאגידים הבנקאיים מספקים מגוון רחב של שירותים פיננסיים, לרבות בנקאות עסקית, מסחרית וקמעונאית. נוסף על כך הם עוסקים בפעילות בשוק ההון, בכלל זה: פעילות בניירות ערך – עבור לקוחותיהם ועבור עצמם (נוסטרו) – פעילות בכרטיסי אשראי, ומתן ייעוץ פנסיוני וייעוץ השקעות. בתחום הביטוח מקיימים הבנקים פעילות מוגבלת, בהתאם לחוק⁶.

מערכת הבנקאות הישראלית מעסיקה כ-48.5 אלף עובדים (לעומת כ-49.1 אלף בשנת 2013) ופועלת בארץ ובחו"ל באמצעות כ-1,270 סניפים (לעומת כ-1,300 בשנת 2013); מספר הסניפים בישראל למאה אלף מבוגרים עומד על כ-19, נתון נמוך ביחס לממוצע במדינות ה-OECD (איור א'-4). נוסף על הסניפים עומדים לרשות הציבור כ-7,470 מכשירי בנק אוטומטיים, כ-5,230 מתוכם הם מכשירים למשיכת מזומנים⁷ וכ-2,240 – מכשירים למסירת מידע ולביצוע עצמי של פעולות פיננסיות ושל הוראות בנקאיות אחרות; מספר המכשירים בישראל למאה אלף מבוגרים עומד על כ-128, נתון גבוה מן הממוצע במדינות ה-OECD (איור א'-5). לצד סניפים ומכשירים אוטומטיים מסתייעים הבנקים במוקדי טלפונים מאוישים, שירותי אינטרנט מתקדמים ומאובטחים, ושירותים שניתנים באמצעות מכשירים סלולריים.

הבנקים הישראליים הגדולים פועלים גם בחו"ל, באמצעות סניפים וחברות בנות (שלוחות). אולם הניסיונות של הבנקים הישראליים לחדור לשוק בחו"ל לא הצליחו ליצור להם מוקדי רווח משמעותיים ויציבים, למרות הפרישה הרחבה וההשקעה הניכרת. יתר על כן, הפעילות באמצעות שלוחות בחו"ל כרוכה בסיכונים, ביניהם סיכוני ציות חוצי גבולות. לנוכח זאת אנו עדים בשנים האחרונות למגמת צמצום בשיעור שנכסיהן של שלוחות חו"ל מהווים בסך הנכסים של המערכת הבנקאית, אם כי בשנה הנסקרת נותר השיעור ללא שינוי ועמד על כ-11%. בפירוט, ביולי 2014 חתם בנק לאומי על הסכם למכירת פעילותו בשווייץ לבנק יוליוס בר והחליט להפסיק את הפעילות בלוקסמבורג ובאמריקה הלטינית. בדצמבר 2014 הודיע בנק דיסקונט על כוונתו למכור את שלוחתו באורוגוואי ובמקביל הוא מקדם את סגירת הסניף בלונדון ובוחן חלופות לפעילותו בשווייץ. ביוני 2014 מכר הבנק הבינלאומי את פיבי לונדון.

להוציא את הבנקים לאומי ודיסקונט, כל הבנקים במערכת הבנקאות המקומית נשלטים בידי גרעין שליטה. תהליך הביזור של גרעין השליטה בבנק דיסקונט החל ב-3.12.2013, בהתאם להיתר החזקה שבעלי השליטה קיבלו מנגידת בנק ישראל. הביזור התנהל בהתאם לעקרונות שפרסם הפיקוח על הבנקים ביולי 2013 במטרה להבטיח כי בעלי השליטה לשעבר לא ימשיכו לשלוט בפועל בתקופת המעבר גם אם הם עדיין מחזיקים בחלק משמעותי מאמצעי השליטה בבנק. התהליך הושלם ב-2014: בעלי השליטה לשעבר מכרו את מרבית החזקותיהם לציבור, ובתום 2014 הם אינם נחשבים עוד לבעלי עניין בבנק. מבנה הבעלות של חלק מהבנקים עשוי לעבור שינויים נוספים, משום שבדצמבר 2013 עבר החוק לקידום התחרות ולצמצום הריכוזיות, וחוק זה מחייב להפריד בין גופים פיננסיים משמעותיים לבין תאגידים ריאליים משמעותיים⁸. גופים שקודם לכן החזיקו בתאגיד ריאלי משמעותי ובגוף פיננסי משמעותי יוכלו להחזיק בהם עוד 4-6 שנים לכל היותר, ואחרי כן יצטרכו למכור אחד מהם⁹.

⁵ פעילותם בתחום מתן האשראי מצומצמת הן באופן מוחלט (כ-0.4% מסך הפעילות במערכת) והן ביחס לסך נכסיהם (כ-21%). בתחום הפיקדונות פעילותם ערה יותר, והיא מהווה כ-1.6% מסך הפעילות במערכת.

⁶ הבנקים משווקים ביטוח נכס וביטוח חיים במסגרת פעילותם בתחום המשכנתאות.

⁷ 3,563 מתוכם שייכים לתאגידים לא-בנקאיים, כולל המכשירים של שב"א (שירותי בנק אוטומטיים).

⁸ גופים פיננסיים משמעותיים הם קרנות השקעות, תאגידים בנקאיים וכד' אשר שווי נכסיהם עומד על 40 מיליארד ש"ח ויותר. תאגידים ריאליים משמעותיים הם חברות בנייה, רשתות לשיווק מזון, חברות סלולר וגופים יצרניים שונים אשר מחזור מכירותיהם עומד על 6 מיליארדי ש"ח ויותר, או – במקרה של מונופול – על 2 מיליארדי ש"ח ויותר. רשימת התאגידים הפיננסיים והריאליים המשמעותיים גובשה בידי הוועדה לצמצום הריכוזיות, בראשות הממונה על ההגבלים העסקיים.

⁹ בעלי השליטה בבנק מזרחי-טפחות ובבנק הבינלאומי מושפעים מהחוק, ולכן מבנה הבעלות בהם עשוי לעבור שינוי.

לוח א'-2

המבנה של מערכת הבנקאות, דצמבר 2014¹

נתונים על גורל				החזקות השירות ²				הנתונים המאזניים									
מספר מכשירי הבנק האוטומטיים ⁶	מספר המשרות ⁵	מספר הסניפים	חזקות הציבור	חזקות המוסדיים ⁴	חזקות בעלי העניין ³	החון העצמי	סך פיזורות הציבור	האשראי לציבור	סך הנכסים	המשקל בסך האשראי הבנקאי	המשקל בסך נכסי המערכת הבנקאית	בנק לאומי לישראל ⁷	בנק הפועלים	בנק דיסקונט לישראל	בנק מורח-טפחות	הבנק הבינלאומי הראשון לישראל	ס"כ המש הקבוצות הבנקאיות
1,013	12,999	313	94.0	0.0	6.0	28,433	303,397	256,468	396,134	28.3	28.1						
1,304	12,964	295	72.0	6.2	21.8	31,611	297,230	268,160	407,794	29.5	28.9						
813	9,646	242	100.0	0.0	0.0	13,641	152,903	122,172	206,946	13.5	14.7						
356	5,820	176	55.4	0.0	44.6	11,500	152,379	148,912	198,564	16.4	14.1						
357	5,117	180	42.4	0.0	57.6	7,211	95,155	69,833	117,743	7.7	8.3						
3,843	46,546	1,206				92,396	1,001,064	865,545	1,327,181	95.4	94.0						
66	1,264	36	24.7	0.6	74.7	2,376	31,498	21,959	40,853	2.4	2.9						
	593	22	8.4	0.0	91.6	745	10,977	9,674	14,077	1.1	1.0						
66	45	1	34.7	0.0	65.3	839	5,698	6,346	9,419	0.7	0.7						
		59				3,961	48,173	37,979	64,349	4.2	4.6						
	1,902	6					16,648	4,007	19,195	0.4	1.4						
3,909	48,448	1,271				96,357	1,065,885	907,531	1,410,725	100	100						

1

2

3

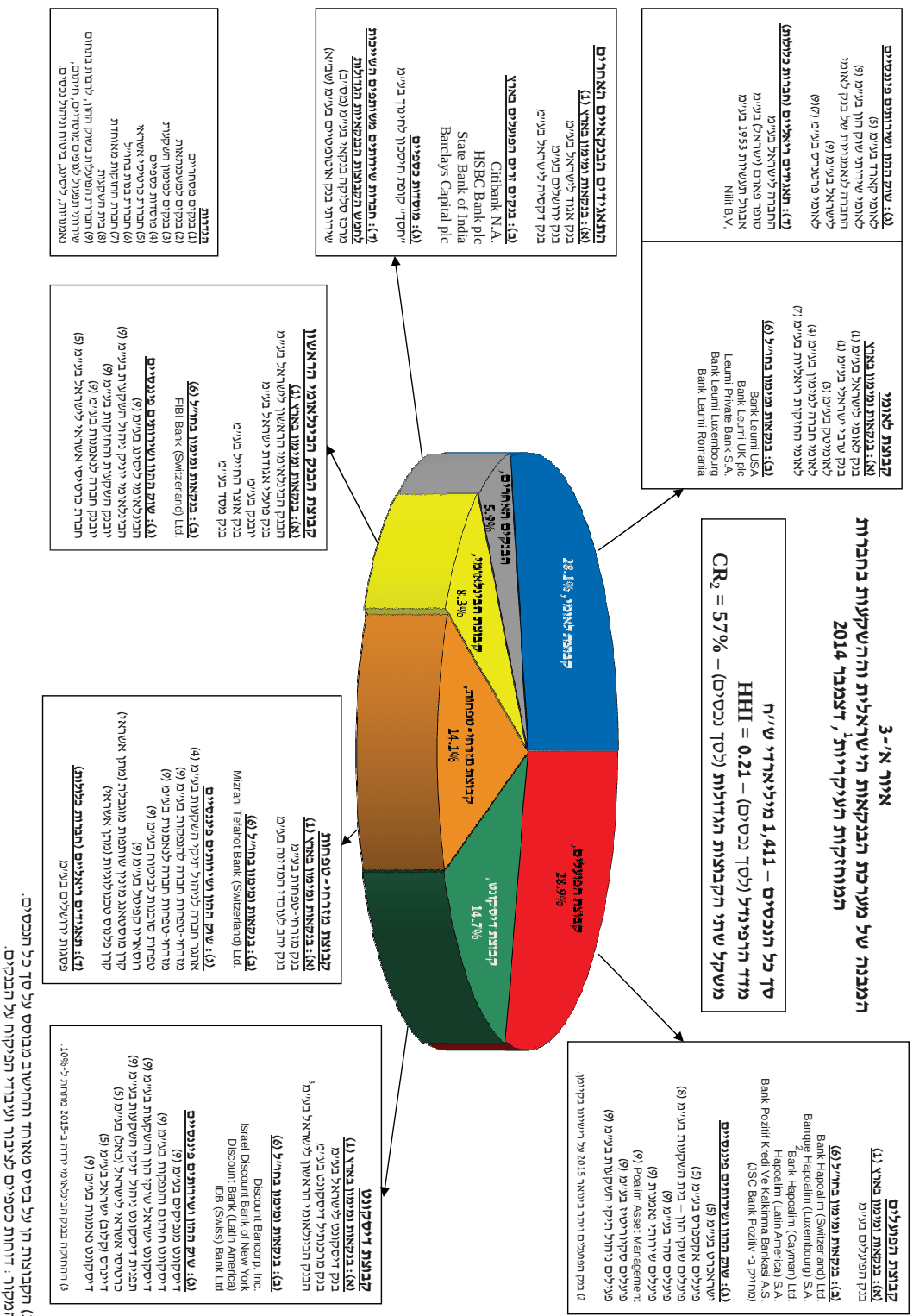
4

5

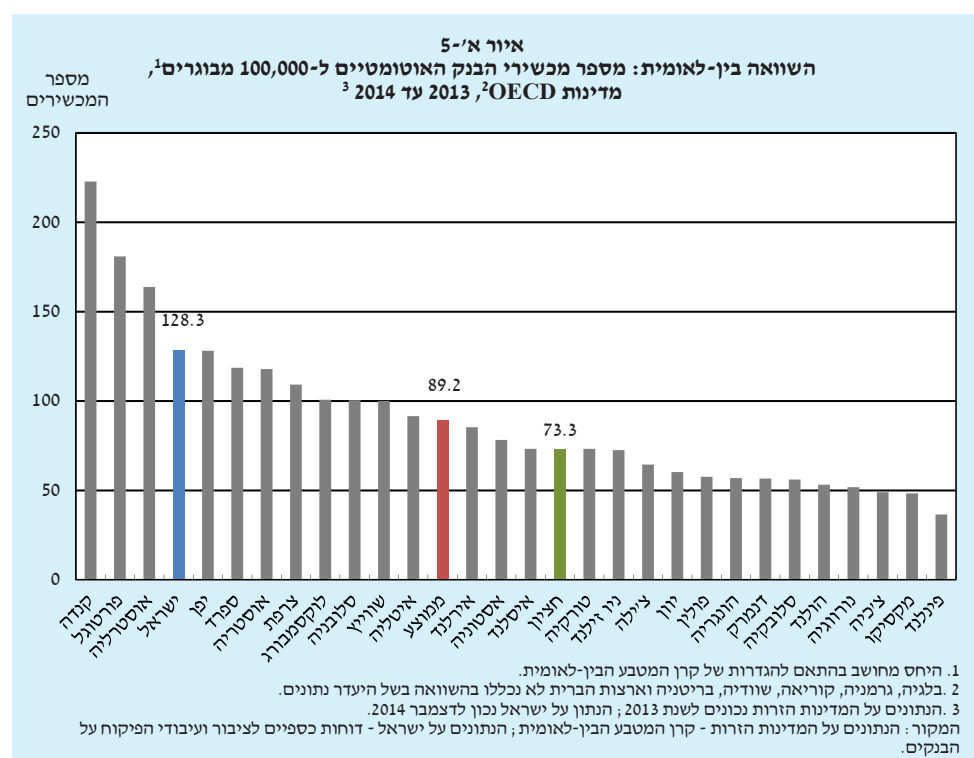
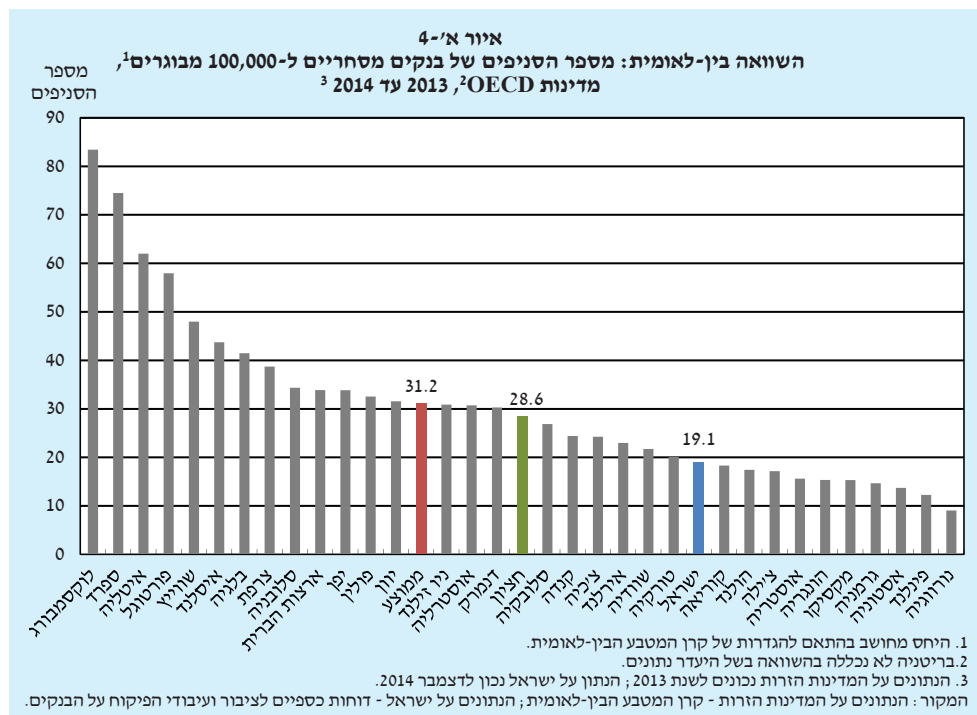
6

7

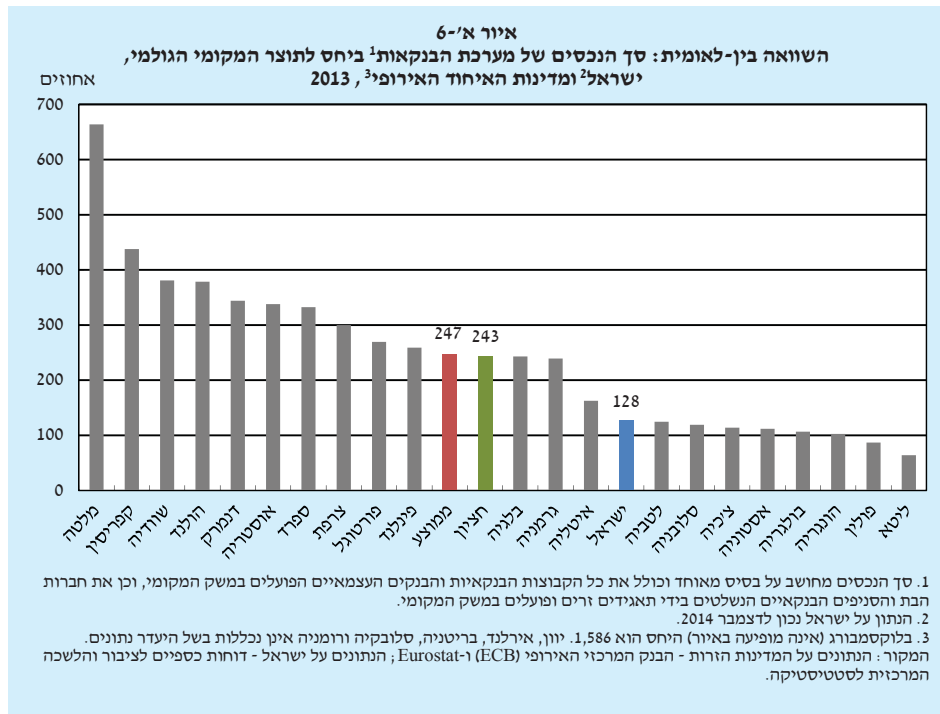
8

בנק ישראל, מערכת הבנקאות בישראל, 2014

כאשר בוחנים את היקפי הפעילות של מערכת הבנקאות יחסית להיקף הפעילות הכלכלית, ומשווים בין ישראל לאיחוד האירופי, מוצאים כי במדינות אירופה קיים יחס גבוה בין נכסיה של מערכת הבנקאות לתוצר המקומי הגולמי (247%) בשעה שבשראל היחס נמוך יחסית (128%). ערכו של היחס גדל השנה בכארבע נקודות אחוז, משום שהנכסים גדלו יותר מהתוצר המקומי הגולמי. למרות הגידול ניכר כי הרמה בישראל דומה יותר לזו המאפיינת מערכות בנקאות במדינות המתפתחות – ולא במדינות המפותחות – של אירופה (איור א'-6). אף על פי שיחס גבוה עשוי להצביע על עומקו של התיווך הפיננסי הבנקאי, רמות גבוהות מדי עלולות להגדיל את חשיפת המשק המקומי לסיכון שהרשויות לא יוכלו להעניק, במקרה הצורך, סיוע לתאגידים הבנקאיים הגדולים ולמערכת הבנקאות כולה (כלומר לסיכון שמערכת הבנקאות גדולה מכדי שניתן יהיה להצילה – Too Big to Save – במקרה הצורך).

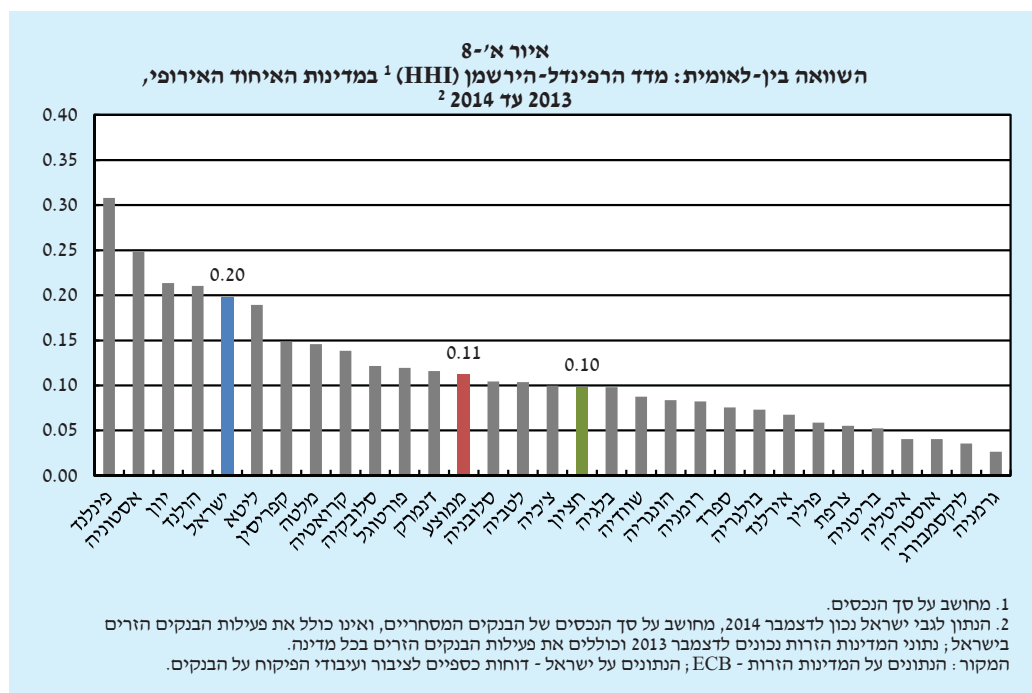
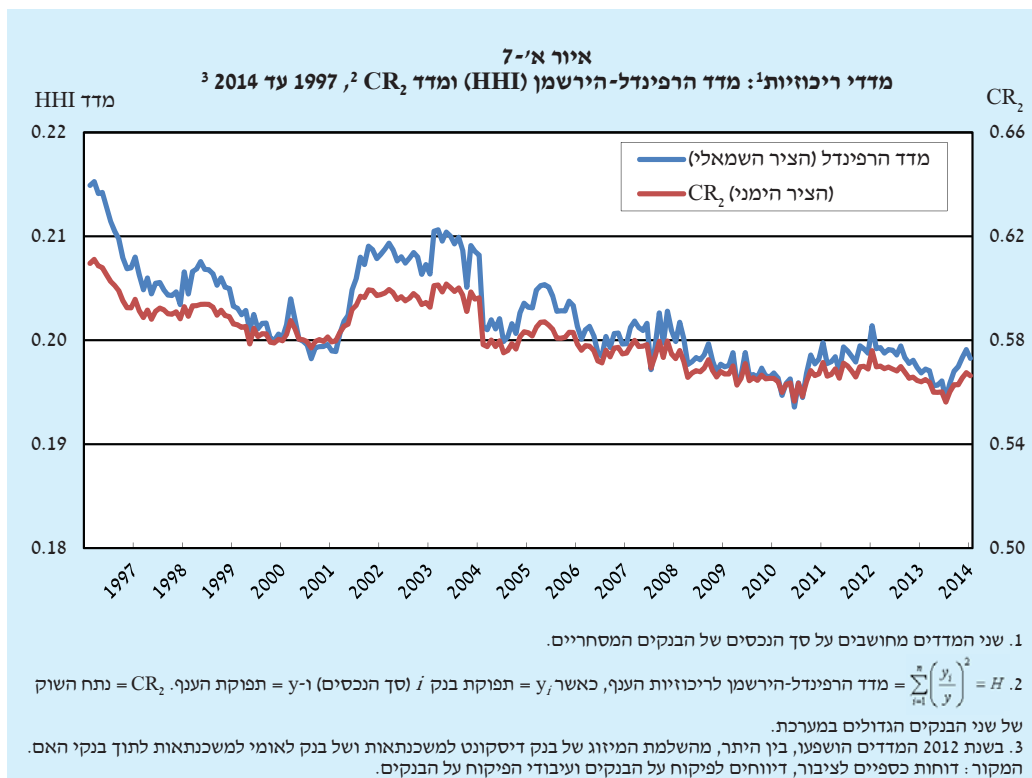
ב. ריכוזיות המערכת והתחרות בה

הריכוזיות במערכת הבנקאות נמנית עם הגורמים המשפיעים על מידת התחרות בה¹⁰, וניתן למדוד אותה בין היתר באמצעות שני מדדים. האחד, מדד הרפינדל-הירשמן (מדד HHI)¹¹, סוכם את ריבוע היחס בין נתח השוק של כל בנק לסך הנכסים של המערכת. השני, CR_2 (concentration ratio), מודד את נתח השוק של שני הבנקים הגדולים בסך הנכסים (בישראל מדובר בבנקים לאומי והפועלים). במהלך 2014 לא נרשם שינוי משמעותי בשני המדדים והם הגיעו ל-0.20 ול-0.57, בהתאמה (איור א'-7). כאשר עורכים השוואה בין-לאומית של מדד הרפינדל על בסיס בנק, ניתן להיווכח כי הריכוזיות במערכת הבנקאות הישראלית גבוהה במידה ניכרת מהממוצע באיחוד האירופי (איור א'-8).

¹⁰ זאת לפי גישת המבנה (SCP – Structure Conduct Performance). גישה זו גורסת שקיים קשר בין מבנה המערכת הבנקאית להתנהגות הבנק ולביצועיו; ככל שעולה הריכוזיות במערכת כך עולה יכולתם של התאגידים הבנקאיים להפעיל כוח שוק ולהציג ביצועים טובים. גישות אחרות, לעומת זאת, גורסות שאין קשר הכרחי בין מידת הריכוזיות במערכת למידת התחרות בה.

¹¹ $\sum_{i=1}^n \left(\frac{y_i}{y}\right)^2 = H$ כאשר y_i = תפוקת בנק i (סך הנכסים) ו-y = התפוקה הכוללת של ענף הבנקאות.

בנק ישראל, מערכת הבנקאות בישראל, 2014

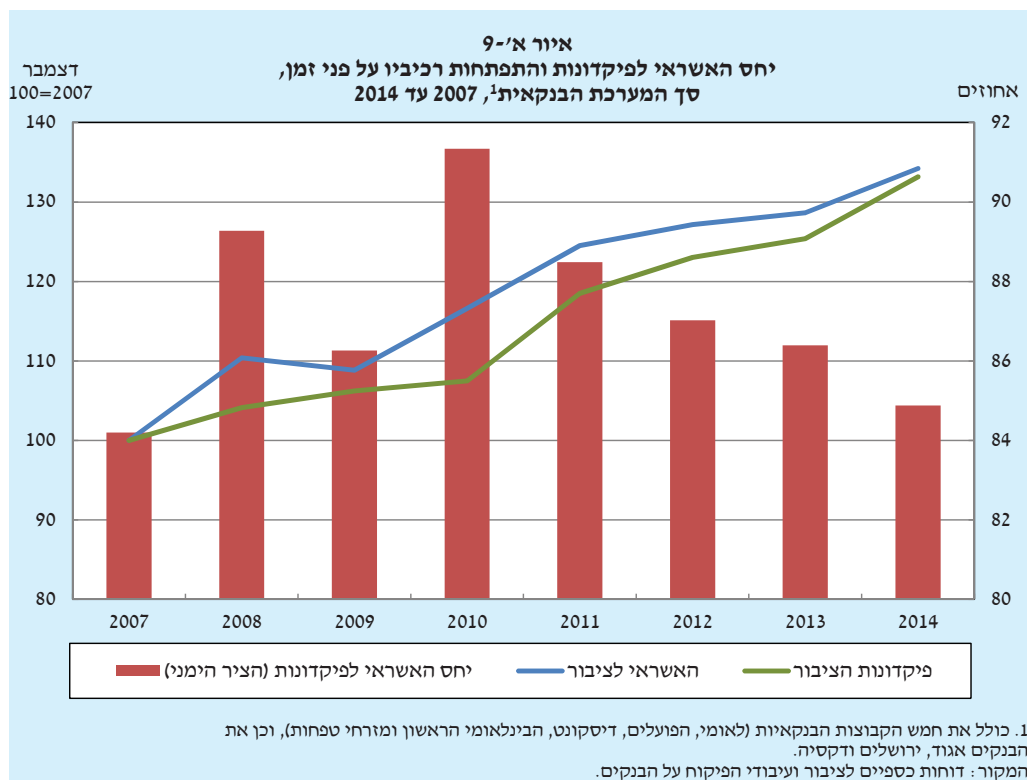

3. ההתפתחויות העיקריות בפעילות המאזנית והחוץ-מאזנית

הפעילות המאזנית

סך המאזן המצרפי של התאגידים הבנקאיים בישראל¹² גדל במהלך התקופה הנסקרת בשיעור של כ-6.4% (כ-84 מיליארדי ש"ח), ויתרת הנכסים הסתכמה בכ-1,392 מיליארדי ש"ח (לוח א'-3). הגידול הקיף את כל התאגידים הבנקאיים והתרחש כולו במחצית השנייה של השנה (כ-7.2%), לאחר שבמחצית הראשונה הוא ירד בכ-1.8% (במונחים שנתיים). התפתחות המאזן הושפעה במידה רבה מהיקף גיוס המקורות, ובעיקר הפיקדונות מהציבור. הקיטון שחל במחצית הראשונה בהיקף פיקדונות הציבור (כ-1%) – יחד עם העלייה בהיקף השימושים כתוצאה מהמשכה של מגמת הגידול בתיק האשראי – פעלו לשחיקת רכיביו האחרים של המאזן ולכן לקיטונו הכולל. במחצית השנייה שבו וגדלו פיקדונות הציבור ועמם השימושים. נוסף על המקורות השפיעו על התפתחות המאזן גם: (א) סביבת הריבית הנמוכה וההתפתחויות בשוק הדיור – אלה פעלו להמשך הגידול בתיק האשראי לאנשים פרטיים, ו-(ב) הפיחות החד שגרשם בשער החליפין שקל/דולר במחצית השנייה של השנה – זה תרם כשתי נקודות אחוז לגידול ביתרת הנכסים. מבין השינויים בסעיפי המאזן בולטים הגידול בהיקף המזומנים והפיקדונות בבנק ישראל (כ-20%; לוח א'-3) וההתכווצות בתיק ניירות הערך (כ-3.4%; לוח א'-3).

הרכב המאזן של הקבוצות שמר גם השנה על תצורתו השמרנית, והוא נשען ברובו על פעילות קלסית של מתן אשראי וקבלת פיקדונות. אף על פי שמשקל האשראי לציבור בסך הנכסים ירד השנה (מכ-66% אשתקד לכ-65%), תמהיל תיק הנכסים מוסיף להתאפיין בשמרנות, וחל גידול בסעיפי מאזן אחרים שנחשבים לבעלי סיכון נמוך.

¹² חמש הקבוצות (לאומי, הפועלים, דיסקונט, הבינלאומי הראשון ומזרחי-טפחות) ושלושת הבנקים העצמאיים (אגוד, ירושלים ודקסיה).

לוח א'-3

המאזן של סד מערכת הבנקאות הישראלית¹, 2012 עד 2014

החלקאות	שנת חשבוני			במחירים שוטפים		
	2014	2013	2012	2014	2013	2012
(מחזרים)						
15.7	13.9	14.4	20.0	-1.4	218,731	182,276
84.0	85.3	85.6	18.1	-1.6	183,643	155,487
16.0	14.7	14.4	31.0	1.0	35,088	26,517
13.2	14.5	14.1	-3.4	5.5	183,515	189,946
9.2	8.3	8.5	7.4	2.1	16,855	15,688
80.8	85.4	84.9	-8.5	6.1	148,336	162,147
0.3	0.2	0.2	20.0	0.5	3,708	3,090
64.9	66.2	66.9	4.3	1.1	903,524	866,149
0.9	1.0	1.0	2.4	-4.6	12,930	12,627
64.0	65.3	65.9	4.3	1.2	890,594	853,522
63.3	60.8	58.2	8.7	5.7	563,847	518,832
21.8	24.1	24.1	-5.3	0.9	194,492	205,443
14.7	15.0	17.6	2.2	-13.7	130,901	128,089
75.8	71.4	69.5	8.6	-11.4	99,240	91,398
0.1	0.1	0.1	16.8	30.1	1,353	1,158
0.4	0.3	0.3	25.6	19.5	4,887	3,890
0.2	0.3	0.3	-25.1	-10.9	2,949	3,936
1.0	1.0	1.1	0.3	-4.3	13,221	13,185
0.0	0.1	0.1	-18.6	-28.0	616	756
3.4	2.6	2.3	40.2	11.5	46,910	33,468
1.9	1.8	1.3	12.5	40.3	26,400	23,470
100	100	100	6.4	2.1	1,391,530	1,307,538
75.4	75.6	75.7	6.2	1.9	1,049,237	987,926
59.9	60.5	59.1	5.2	4.3	628,747	597,437
8.2	9.7	9.9	-10.5	0.0	85,686	95,714
31.8	29.7	30.9	13.6	-2.2	333,323	293,348
78.1	74.9	74.6	18.4	-1.7	260,321	219,795
1.3	1.4	1.4	-1.1	1.8	17,938	18,143
0.2	0.2	0.2	-11.1	-5.8	2,411	2,711
0.4	0.3	0.6	33.8	-40.1	6,070	4,538
7.2	7.7	8.1	0.0	-2.3	100,749	100,749
3.4	2.8	2.8	29.2	0.7	47,175	36,520
5.1	5.2	4.7	5.8	13.4	71,630	67,697
2.0	2.0	2.3	7.6	-2.0	1,441	1,340
93.1	93.2	93.4	6.3	1.8	1,295,174	1,218,283
0.1	0.1	0.1	8.8	3.3	1,747	1,606
6.8	6.7	6.4	7.9	6.3	94,610	87,649
6.9	6.8	6.6	8.0	6.2	96,357	89,255
100	100	100	6.4	2.1	1,391,530	1,307,538
(דוטלים חלקיים)						
					1,280,888	1,280,888

1. על בסיס מאזן: כולל את חשב חקונות הבנקאות (לאומי, חפולים, דיסקונט, הבנקאות האשראי בנין מכשירי אשראי חוץ-מאזניים
2. כולל פקדונות בבנק ישראל.
המקור: דוחות כספיים לציבור ועבודי הפיקוח על הבנקים.

ירידה זו התרחשה על אף הגידול ביתרת האשראי לציבור, והיא נובעת מכך שהגידול ברכיבי המאזן האחרים (בעיקר סעיף המזומנים והפיקדונות בבנקים) היה חד יותר. יחס האשראי נטו לפיקדונות הציבור ירד השנה במעט ועמד על כ-85% (בהשוואה לכ-87% אשתקד), והירידה בו מקורה בכך שהפער בין שיעור הגידול באשראי לבין שיעור הגידול בפיקדונות הציבור היה חד יותר¹³ (איור א'-9).

אשר לצד הנכסים, ניכרה עלייה בקצב גידולו של תיק האשראי לציבור: לאחר שנתיים שבהן נרשמה בו האטה, השנה הוא גדל בכ-4.3% (לוח א'-3), ובניכוי השפעת הפיחות בשער החליפין שקל/דולר (כ-12%) הוא עלה בשיעור מתון יותר – כ-3.1%.

תיק האשראי המצרפי גדל השנה בעקבות התרחבות נוספת בתיק האשראי לדיור – התפתחות שהושפעה מהמשך התהליכים בשוק הדיור¹⁴ – ובעקבות התרחבות בתיק האשראי הצרכני האחר. התיק הושפע לשלילה מהירידה בהיקפו של האשראי למגזרים העסקיים, ירידה שנבעה מכך שצמיחת התוצר התייצבה ברמה נמוכה יחסית ומכך שהקבוצות הבנקאיות חתרו להקטין את החשיפה למגזר זה. כאשר בוחנים את תיק האשראי לפי מגזרי פעילות ניכרת מגמת התחלופה בין האשראי במגזרים הקמעונאיים (משקי בית, בנקאות פרטית, עסקים קטנים) לבין האשראי במגזרים העסקיים (עסקי ומסחרי): הראשון הוסיף לגדול בשעה שהאחרון הוסיף לרדת. במגזרים הקמעונאיים ניכר כי הגידול באשראי נובע בעיקר מהאשראי לדיור ומהאשראי הצרכני, אולם הוא נובע גם מהאשראי לעסקים קטנים, אם כי במידה פחותה. במגזרים העסקיים חלה ירידה כוללת, אך ניכר גידול בחלקו של האשראי המסחרי, מגזר שמתאפיין בלקוחות עסקיים בעלי היקפי פעילות וחבות נמוכים יותר¹⁵.

כאשר בוחנים את האשראי לפי מגזרי הצמדה, ניכר גידול קל בהיקף האשראי הצמוד והנקוב במט"ח; אשראי זה היה יורד אלמלא הפיחות החד שנרשם בשער החליפין של השקל מול הדולר במחצית השנייה של השנה. כן ניכר קיטון בהיקף האשראי הצמוד למדד – זה התרחש על אף היציבות באשראי לדיור מסוג זה והגידול באשראי השקלי הלא-צמוד. את שתי ההתפתחויות האלה מסבירות סביבת האינפלציה הנמוכה והירידה בביקוש לאשראי עסקי.

נוסף לכך היינו עדים השנה לעלייה בהיקף המזומנים והפיקדונות בבנקים (כ-20%; לוח א'-3) ולירידה בהיקף האג"ח הממשלתיות שאינן צמודות. סעיפים אלה מהווים עבור הבנקים חלופה להשקעה במק"מ, והגידול הכולל בהם התרחש בעקבות העלייה בהיקף הפיקדונות הלא-צמודים שגייסו הבנקים (כ-5.2%, לוח א'-3). כן היינו עדים לקיטון של כ-3.4% ב**תיק ניירות הערך** (כ-6.4 מיליארדי ש"ח). סך התיק הסתכם השנה בכ-184 מיליארדי ש"ח, בהשוואה לכ-190 מיליארדים בתקופה המקבילה אשתקד (איור א'-10; לוח א'-4), וההתכווצות בו מקורה במימוש נכסים בהיקף של כ-7.4 מיליארדי ש"ח ובקיזוז של כמיליארד ש"ח בשווי כתוצאה מהתאמות לשווי הוגן.

לירידה בהיקף תיק ניירות ערך התלווה שינוי בהרכבו, ובלטו הירידה החדה בהיקף האג"ח של ממשלת ישראל (כ-16%) והגידול ברכיבים המתאפיינים ברמת סיכון גבוהה יותר. נראה כי השינוי שחל השנה בהרכב התיק נובע בעיקר מההתפתחויות בשוק האג"ח הממשלתיות ומכך שהעדפת הסיכון של הקבוצות גדלה. אמנם הגידול ברכיב המנייתי הקיף ארבע מבין חמש הקבוצות, אך הוא הושפע בעיקר משינויים שנערכו בקבוצת דיסקונט לאחר שהבנק הבינלאומי חדל להיות חברה כלולה שלה¹⁶. כתוצאה מהתפתחויות אלו חלקן של האג"ח הממשלתיות בתיק ניירות הערך ירד מ-73% ל-65%, שיעור האג"ח הלא-ממשלתיות עלה לכ-30%, והרכיב המנייתי גדל לכ-5% (לוח א'-4).

¹³ בניכוי השפעתו של שער החליפין, שניהם התאפיינו בשיעור שינוי דומה (כ-3%).

¹⁴ הרחבה מופיעה בדוח בנק ישראל לשנת 2014.

¹⁵ הניתוח בחלק זה אינו מתיישב עם הניתוח המוצג בפרק על תיק האשראי וסיכון האשראי, בעיקר משום שחלק זה משייך את מגזר העסקים הקטנים למגזר הקמעונאי.

¹⁶ בסוף הרבעון הראשון השנה אבדה לבנק דיסקונט ההשפעה המהותית בבנק הבינלאומי. היות שכך, יתרת ההחזקות של בנק דיסקונט בבנק הבינלאומי מוצגת כמניות זמינות למכירה בתיק ניירות הערך.

ダンスコン

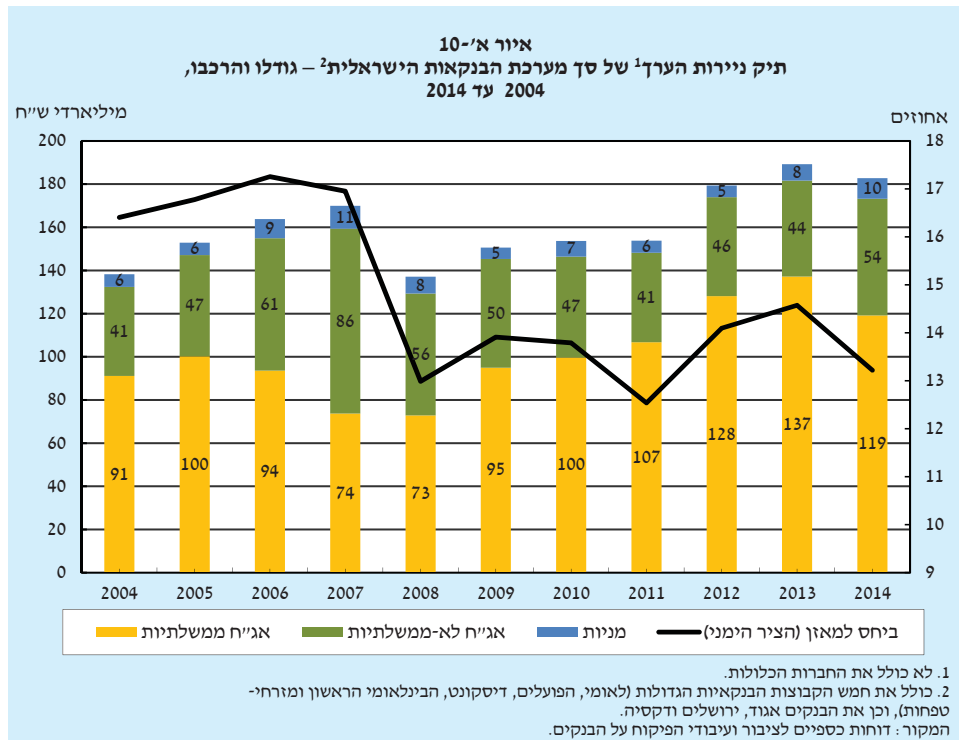
תיק ניירות הערך של סד מערכת הבקאות הישראלית, 2013 ו-2014

בנק לאומי									
בנק המולדים					בנק דיסקונט				
2014		2013		2014		2013		2014	
הערך	ההתפלגות	הערך	ההתפלגות	הערך	ההתפלגות	הערך	ההתפלגות	הערך	ההתפלגות
במאות	(מיליוני ש"ח)	במאות	(מיליוני ש"ח)	במאות	(מיליוני ש"ח)	במאות	(מיליוני ש"ח)	במאות	(מיליוני ש"ח)
51.9	19,391	62.2	25,689	67.9	39,920	79.6	48,486	42.6	22,205
4.2	1,557	0.8	335	6.0	3,541	4.7	2,845	10.0	5,220
1.7	634	1.7	716	2.3	1,328	1.4	875	0.8	439
5.4	2,005	6.8	2,821	9.3	5,437	4.4	2,677	11.4	5,942
24.3	9,059	19.5	8,072	-	-	-	-	17.5	9,125
2.2	809	1.9	782	3.9	2,304	2.6	1,570	2.4	1,226
5.9	2,206	4.9	2,045	6.2	3,635	3.6	2,205	6.3	3,262
4.5	1,692	2.1	865	4.4	2,613	3.7	2,254	9.0	4,694
100	37,353	100	41,325	100	58,778	100	60,912	100	52,113
בנק מורחב-טפחות									
2014		2013		2014		2013		2014	
הערך	ההתפלגות	הערך	ההתפלגות	הערך	ההתפלגות	הערך	ההתפלגות	הערך	ההתפלגות
במאות	(מיליוני ש"ח)	במאות	(מיליוני ש"ח)	במאות	(מיליוני ש"ח)	במאות	(מיליוני ש"ח)	במאות	(מיליוני ש"ח)
59.3	108,783	68.1	129,269	62.3	7,817	61.0	6,587	95.6	13,631
6.1	11,149	4.5	8,634	1.0	128	4.6	501	0.8	115
2.2	3,965	1.7	3,140	4.9	611	2.2	238	0.9	123
8.4	15,365	6.7	12,744	13.3	1,670	13.7	1,477	1.5	219
10.3	18,904	8.6	16,319	5.0	633	5.3	567	-	-
3.5	6,483	2.8	5,268	10.3	1,289	9.3	1,000	0.0	1
5.1	9,322	3.7	6,965	0.8	95	0.7	71	0.5	66
5.2	9,544	4.0	7,607	2.5	311	3.3	358	0.7	104
100	183,515	100	189,946	100	12,554	100	10,799	100	14,259
בנק מורחב-טפחות									
2014		2013		2014		2013		2014	
הערך	ההתפלגות	הערך	ההתפלגות	הערך	ההתפלגות	הערך	ההתפלגות	הערך	ההתפלגות
במאות	(מיליוני ש"ח)	במאות	(מיליוני ש"ח)	במאות	(מיליוני ש"ח)	במאות	(מיליוני ש"ח)	במאות	(מיליוני ש"ח)
59.3	108,783	68.1	129,269	62.3	7,817	61.0	6,587	95.6	13,631
6.1	11,149	4.5	8,634	1.0	128	4.6	501	0.8	115
2.2	3,965	1.7	3,140	4.9	611	2.2	238	0.9	123
8.4	15,365	6.7	12,744	13.3	1,670	13.7	1,477	1.5	219
10.3	18,904	8.6	16,319	5.0	633	5.3	567	-	-
3.5	6,483	2.8	5,268	10.3	1,289	9.3	1,000	0.0	1
5.1	9,322	3.7	6,965	0.8	95	0.7	71	0.5	66
5.2	9,544	4.0	7,607	2.5	311	3.3	358	0.7	104
100	183,515	100	189,946	100	12,554	100	10,799	100	14,259
בנק מורחב-טפחות									
2014		2013		2014		2013		2014	
הערך	ההתפלגות	הערך	ההתפלגות	הערך	ההתפלגות	הערך	ההתפלגות	הערך	ההתפלגות
במאות	(מיליוני ש"ח)	במאות	(מיליוני ש"ח)	במאות	(מיליוני ש"ח)	במאות	(מיליוני ש"ח)	במאות	(מיליוני ש"ח)
59.3	108,783	68.1	129,269	62.3	7,817	61.0	6,587	95.6	13,631
6.1	11,149	4.5	8,634	1.0	128	4.6	501	0.8	115
2.2	3,965	1.7	3,140	4.9	611	2.2	238	0.9	123
8.4	15,365	6.7	12,744	13.3	1,670	13.7	1,477	1.5	219
10.3	18,904	8.6	16,319	5.0	633	5.3	567	-	-
3.5	6,483	2.8	5,268	10.3	1,289	9.3	1,000	0.0	1
5.1	9,322	3.7	6,965	0.8	95	0.7	71	0.5	66
5.2	9,544	4.0	7,607	2.5	311	3.3	358	0.7	104
100	183,515	100	189,946	100	12,554	100	10,799	100	14,259
בנק מורחב-טפחות									
2014		2013		2014		2013		2014	
הערך	ההתפלגות	הערך	ההתפלגות	הערך	ההתפלגות	הערך	ההתפלגות	הערך	ההתפלגות
במאות	(מיליוני ש"ח)	במאות	(מיליוני ש"ח)	במאות	(מיליוני ש"ח)	במאות	(מיליוני ש"ח)	במאות	(מיליוני ש"ח)
59.3	108,783	68.1	129,269	62.3	7,817	61.0	6,587	95.6	13,631
6.1	11,149	4.5	8,634	1.0	128	4.6	501	0.8	115
2.2	3,965	1.7	3,140	4.9	611	2.2	238	0.9	123
8.4	15,365	6.7	12,744	13.3	1,670	13.7	1,477	1.5	219
10.3	18,904	8.6	16,319	5.0	633	5.3	567	-	-
3.5	6,483	2.8	5,268	10.3	1,289	9.3	1,000	0.0	1
5.1	9,322	3.7	6,965	0.8	95	0.7	71	0.5	66
5.2	9,544	4.0	7,607	2.5	311	3.3	358	0.7	104
100	183,515	100	189,946	100	12,554	100	10,799	100	14,259
בנק מורחב-טפחות									
2014		2013		2014		2013		2014	
הערך	ההתפלגות	הערך	ההתפלגות	הערך	ההתפלגות	הערך	ההתפלגות	הערך	ההתפלגות
במאות	(מיליוני ש"ח)	במאות	(מיליוני ש"ח)	במאות	(מיליוני ש"ח)	במאות	(מיליוני ש"ח)	במאות	(מיליוני ש"ח)
59.3	108,783	68.1	129,269	62.3	7,817	61.0	6,587	95.6	13,631
6.1	11,149	4.5	8,634	1.0	128	4.6	501	0.8	115
2.2	3,965	1.7	3,140	4.9	611	2.2	238	0.9	123
8.4	15,365	6.7	12,744	13.3	1,670	13.7	1,477	1.5	219
10.3	18,904	8.6	16,319	5.0	633	5.3	567	-	-
3.5	6,483	2.8	5,268	10.3	1,289	9.3	1,000	0.0	1
5.1	9,322	3.7	6,965	0.8	95	0.7	71	0.5	66
5.2	9,544	4.0	7,607	2.5	311	3.3	358	0.7	104
100	183,515	100	189,946	100	12,554	100	10,799	100	14,259
בנק מורחב-טפחות									
2014		2013		2014		2013		2014	
הערך	ההתפלגות	הערך	ההתפלגות	הערך	ההתפלגות	הערך	ההתפלגות	הערך	ההתפלגות
במאות	(מיליוני ש"ח)	במאות	(מיליוני ש"ח)	במאות	(מיליוני ש"ח)	במאות	(מיליוני ש"ח)	במאות	(מיליוני ש"ח)
59.3	108,783	68.1	129,269	62.3	7,817	61.0	6,587	95.6	13,631
6.1	11,149	4.5	8,634	1.0	128	4.6	501	0.8	115
2.2	3,965	1.7	3,140	4.9	611	2.2	238	0.9	123
8.4	15,365	6.7	12,744	13.3	1,670	13.7	1,477	1.5	219
10.3	18,904	8.6	16,319	5.0	633	5.3	567	-	-
3.5	6,483	2.8	5,268	10.3	1,289	9.3	1,000	0.0	1
5.1	9,322	3.7	6,965	0.8	95	0.7	71	0.5	66
5.2	9,544	4.0	7,607	2.5	311	3.3	358	0.7	104
100	183,515	100	189,946	100	12,554	100	10,799	100	14,259
בנק מורחב-טפחות									
2014		2013		2014		2013		2014	
הערך	ההתפלגות	הערך	ההתפלגות	הערך	ההתפלגות	הערך	ההתפלגות	הערך	ההתפלגות
במאות	(מיליוני ש"ח)	במאות	(מיליוני ש"ח)	במאות	(מיליוני ש"ח)	במאות	(מיליוני ש"ח)	במאות	(מיליוני ש"ח)
59.3	108,783	68.1	129,269	62.3	7,817	61.0	6,587	95.6	13,631
6.1	11,149	4.5	8,634	1.0	128	4.6	501	0.8	115
2.2	3,965	1.7	3,140	4.9	611	2.2	238	0.9	123
8.4	15,365	6.7	12,744	13.3	1,670	13.7	1,477	1.5	219
10.3	18,904	8.6	16,319	5.0	633	5.3	567	-	-
3.5	6,483	2.8	5,268	10.3	1,289	9.3	1,000	0.0	1
5.1	9,322	3.7	6,965	0.8	95	0.7	71	0.5	66
5.2	9,544	4.0	7,607	2.5	311	3.3	358	0.7	104
100	183,515	100	189,946	100	12,554	100	10,799	100	14,259
בנק מורחב-טפחות									
2014		2013		2014		2013		2014	
הערך	ההתפלגות	הערך	ההתפלגות	הערך	ההתפלגות	הערך	ההתפלגות	הערך	ההתפלגות
במאות	(מיליוני ש"ח)	במאות	(מיליוני ש"ח)	במאות	(מיליוני ש"ח)	במאות	(מיליוני ש"ח)	במאות	(מיליוני ש"ח)
59.3	108,783	68.1	129,269	62.3	7,817	61.0	6,587	95.6	13,631
6.1	11,149	4.5	8,634	1.0	128	4.6	501	0.8	115
2.2	3,965	1.7	3,140	4.9	611	2.2	238	0.9	123
8.4	15,365	6.7	12,744	13.3	1,670	13.7	1,477	1.5	219
10.3	18,904	8.6	16,319	5.0	633	5.3	567	-	-
3.5	6,483	2.8	5,268	10.3	1,289	9.3	1,000	0.0	1
5.1	9,322	3.7	6,965	0.8	95	0.7	71	0.5	66
5.2	9,544	4.0	7,607	2.5	311	3.3	358	0.7	104
100	183,515	100	189,946	100	12,554	100	10,799	100	14,259
בנק מורחב-טפחות									
2014		2013		2014		2013		2014	
הערך	ההתפלגות	הערך	ההתפלגות	הערך	ההתפלגות	הערך	ההתפלגות	הערך	ההתפלגות
במאות	(מיליוני ש"ח)	במאות	(מיליוני ש"ח)	במאות	(מיליוני ש"ח)	במאות	(מיליוני ש"ח)	במאות	(מיליוני ש"ח)
59.3	108,783	68.1	129,269	62.3	7,817	61.0	6,587	95.6	13,631
6.1	11,149	4.5	8,634	1.0	128	4.6	501	0.8	115
2.2	3,965	1.7	3,140	4.9	611	2.2	238	0.9	123
8.4	15,365	6.7	12,744	13.3	1,670	13.7	1,477	1.5	219
10.3	18,904	8.6	16,319	5.0	633	5.3	567	-	-
3.5	6,483	2.8	5,268	10.3	1,289	9.3	1,000	0.0	1
5.1	9,322	3.7	6,965	0.8	95	0.7	71	0.5	66
5.2	9,544	4.0	7,607	2.5	311	3.3	358	0.7	104
100	183,515	100	189,946	100	12,554	100	10,799	100	14,259
בנק מורחב-טפחות									
2014		2013		2014		2013		2014	
הערך	ההתפלגות	הערך	ההתפלגות	הערך	ההתפלגות	הערך	ההתפלגות	הערך	ההתפלגות
במאות	(מיליוני ש"ח)	במאות	(מיליוני ש"ח)	במאות	(מיליוני ש"ח)	במאות	(מיליוני ש"ח)	במאות	(מיליוני ש"ח)
59.3	108,783	68.1	129,269	62.3	7,817	61.0	6,587	95.6	13,631
6.1	11,149	4.5	8,634	1.0	128	4.6	501	0.8	115
2.2	3,965	1.7	3,140	4.9	611	2.2	238	0.9	123
8.4	15,365	6.7	12,744	13.3	1,670	13.7	1,477	1.5	219
10.3	18,904	8.6	16,319	5.0	633	5.3	567	-	-
3.5	6,483	2.8	5,268	10.3	1,289	9.3	1,000	0.0	1
5.1	9,322	3.7	6,965	0.8	95	0.7	71	0.5	66
5.2	9,544	4.0	7,607	2.5	311	3.3	358	0.7	104
100	183,515	100	189,946	100	12,554	100	10,799	100	14,259
בנק מורחב-טפחות									
2014		2013		2014					

(א) אשר לעניינתו עד מגובי שטחנותאות (ABS) שתפקידן סובנותות מטשל נאחרון (FNMAL, FNMAL ו-GNNA), אלה, כללם בספיקר, יטונגו ערובות של תמסלות ואם יאלי; (ב) כרל אר חשש תהקפות תהקפות תהדלותו כן אר תהקיק אגור, ירשלים דקסית.

המקור : דוחות כספיים לעיבור ועיבוד הפיקוח על הבנקים.

פרק א': ההתפתחויות במערכת הבנקאות

אשר לצד המקורות, ניכרו גידול בהיקף פיקדונות הציבור (כ-6.2%) ועלייה בהיקף ההון העצמי של התאגידים הבנקאיים (כ-8%; לוח א'-3). הגידול בהיקף פיקדונות הציבור התאפיין השנה בעוצמה גבוהה מזו שנרשמה בשנתיים האחרונות, וכולו חל במחצית השנייה של השנה (כ-7.2%). התפתחות זו התרחשה על אף סביבת הריבית הנמוכה, והיא נבעה בעיקר מהגידול בהיקף פיקדונות העו"ש של הלקוחות העסקיים (כ-14%) ופחות מהגידול בפעילות הקמעונאית (כ-1%). פילוח הפיקדונות לפי גודל תומך בממצא זה, והוא מצביע על גידול חד בהיקפם ושיעורם של הפיקדונות הגדולים (מעל 10 מיליוני ש"ח) בסך הפיקדונות, מכ-40% אשתקד לכ-42% השנה. התפתחויות אלו מהוות המשך להתפתחות שניכרה אשתקד, ונראה כי ציבור הלקוחות הפרטיים מוסיף להסיט נכסים מהבנקים אל עבר אפיקי השקעה מניבים יותר, בייחוד מק"מ ושוקי הון בחו"ל (הרחבה מופיעה בפרק ד' בדוח בנק ישראל). הפיחות החד שנרשם בשער החליפין שקל/דולר במחצית השנייה של השנה פעל אף הוא לגידול ביתרת הפיקדונות, דרך עלייה בשוים של הפיקדונות הצמודים והנקובים במט"ח (כ-13.6%; לוח א'-3). הרכב פיקדונות הציבור הושפע השנה מהאינפלציה השלילית (0.2%): בדומה לשנים עברו היא פעלה להסטת פיקדונות מהמגזר הצמוד אל עבר המגזר השקלי הלא-צמוד. סך פיקדונות הציבור במט"ח גדל השנה (כ-4%) גם בניכוי השפעתו של הפיחות בשער החליפין של השקל מול הדולר, ונראה כי התפתחותם תאמה את הציפיות לפיחות בשער החליפין שהתגבשו במשך השנה. פיקדונות הציבור במט"ח הושפעו השנה גם מכך שתושבי חוץ משכו פיקדונות¹⁷ – אלו התכווצו השנה בשיעור של כ-13% (כ-7 מיליארדי ש"ח).

היקף האג"ח וכתבי ההתחייבויות הנדחים שמר השנה על יציבות והסתכם בכ-101 מיליארדי ש"ח, וזאת לאחר שבמשך השנה הוא הציג תנודתיות מסוימת. היציבות בסעיף זה נבעה מכך שאחת הקבוצות הנפיקה חוב לאור תנאי הגיוס המיטביים ששררו בשוק, ומכך שביתר הקבוצות חלה ירידה.

¹⁷ פעילות בישראל.

סך ההון העצמי הוסיף לגדול גם בתקופה הנסקרת (כ-8%), והוא הסתכם בכ-96 מיליארדי ש"ח (לוח א'-3). זהו המשך למגמת הגידול שנרשמה בשנים האחרונות ונובעת מגידול יזום על בסיס של צבירת רווחים. גידול זה מצדו נובע מכך שהתאגידים הבנקאיים נערכים ליישומן של הנחיות המפקח על הבנקים בעניין יחסי הון מינימליים, הנחיות שניתנו במסגרת אימוץ המלצות באזל III והטמעתן במערכת הבנקאות בישראל. צבירת הרווחים קוזה חלקית משום שחלק מהקבוצות חילקו דיוידנדים (הרחבה מופיעה בפרק על הלימות ההון).

הפעילות החוץ-מאזנית

סך הערבויות וההתחייבויות למתן אשראי גדל השנה בשיעור חד של כ-11%, ויתרתן הסתכמה בכ-521 מיליארדי ש"ח, כ-37% מסך הפעילות המאזנית. היקפה של פעילות זו גדל השנה על אף הצמיחה המתונה בתוצר והיציבות בהיקפן הכולל של העסקאות המשתייכות אליה (אשראי תעודות, ערבויות להבטחת אשראי), ועל אף התמתנות הגידול בערבויות לרוכשי דירות (כ-6%; לוח א'-5). זו האחרונה נבעה מהירידה בשיעור רוכשי הדירות החדשות – פועל יוצא של ציפיות הציבור להנעת תכניות הסיוע הממשלתיות. הגורם העיקרי לגידול היה אם כן התרחבותן של מסגרות האשראי (כ-15.7%), מסגרות האשראי של כרטיסי האשראי (כ-4.2%) וההתחייבויות הבלתי חוזרות למתן אשראי (כ-15.8%; לוח א'-5).

לוח א'-5

עסקאות במכשירים פיננסיים חוץ-מאזניים שבהן הסכום הנקוב מייצג סיכון אשראי, סך מערכת הבנקאות הישראלית¹, 2014 לעומת 2013

ההתפלגות		שיעור השינוי לעומת 2013 (אחוזים)	היתרות לסוף השנה		
2014	2013		2014	2013	
			(מיליוני ש"ח)		
1.0	1.0	3.9	5,049	4,859	אשראי תעודות
3.5	4.0	-1.7	18,359	18,672	ערבויות להבטחת אשראי
10.4	10.9	5.8	53,987	51,047	ערבויות לרוכשי דירות
11.5	11.1	15.3	60,056	52,087	ערבויות והתחייבויות אחרות
19.3	20.5	4.2	100,275	96,190	מסגרות אשראי של כרטיסי אשראי שלא נוצלו
25.4	24.3	15.7	132,200	114,270	מסגרות חח"ד ומסגרות אשראי אחרות לציבור שלא נוצלו
19.4	18.5	15.8	100,755	87,045	התחייבויות בלתי חוזרות למתן אשראי שאושר ועדיין לא ניתן
9.6	9.6	10.3	49,978	45,298	התחייבויות להוצאת ערבויות
100	100	10.9	520,660	469,468	סך הכול

(1) חמש הקבוצות הבנקאיות והבנקים אגוד, בנק ירושלים ודקסיה. המקור: דוחות כספיים לציבור ועיבודי הפיקוח על הבנקים.

היקף הפעילות של התאגידים הבנקאיים במכשירים נגזרים, בסכומים נקובים, גדל השנה בשיעור של כ-27% והסתכם ב-2.5 טריליוני ש"ח (לוח א'-6). העלייה הקיפה את כל סוגי המכשירים אך בלטה במיוחד בחוזי מטבע (מכ-740 מיליארדי ש"ח לכטריליון ש"ח). עיקר השינוי בחוזים אלה התרחש במחצית האחרונה של השנה, בהשפעת הפיחות בשער החליפין של השקל מול הדולר ומשום שהבנקים ולקוחותיהם גידרו את סיכון שער החליפין.

לוח א'-6
התפלגות היתרות במכשירים הנגזרים,
סך מערכת הבנקאות הישראלית¹, 2014 לעומת 2013

(מיליוני ש"ח) ²						
שיעור השינוי לעומת שנת 2013	לפי סוג העסקה		שיעור השינוי לעומת שנת 2013	לפי סוג המכשיר		
	2014	2013		2014	2013	
12.4	25,013	22,262	22.6	1,108,035	903,503	חוזי ריבית
30.3	2,139,849	1,642,331	41.0	1,043,213	740,051	חוזי מטבע
12.9	340,663	301,749	9.8	354,277	322,789	אחרים ³
27.4	2,505,525	1,966,342	27.4	2,505,525	1,966,342	סך הכול

(1) חמש הקבוצות הבנקאיות וכן בנק אגוד, בנק ירושלים ודקסיה.

(2) סכומים נקובים (notional amounts), במחירים שוטפים.

(3) חוזים בגין מניות, חוזי סחורות ואחרים.

(4) למעט נגזרי אשראי.

(5) נגזרים שמהווים חלק ממערך הנכסים וההתחייבויות של הבנק ואשר לא יועדו ליחסי גידור.

(6) כולל נגזרי אשראי וחוזי החלפת מטבע.

המקור: דוחות כספיים לציבור ועיבודי הפיקוח על הבנקים.

4. תיק האשראי וסיכון האשראי¹⁸

סיכון האשראי הוא המרכזי מבין הסיכונים הפיננסיים שהבנקים חשופים אליהם בפעילותם, והוא מושפע מהיקף תיק האשראי, מאיכותו ומרמת הפיזור שלו. בשנת 2014 נמשכו השיפור במדדים לאיכות תיק האשראי והירידה בריכוזיות האשראי לפי גודל הלווה, אם כי ריכוזיות זו עדיין גבוהה. כמו כן נמשך הגידול המהיר באשראי למשקי הבית, ובעיקר באשראי למשקי הבית שאינו לדיור (האשראי הצרכני). חשיפתם הגבוהה של הבנקים לאשראי לענף הבינוי והנדל"ן, לאשראי לדיור ולאשראי הצרכני, והמתאמים הקיימים בין סוגי אשראי אלו, מהווים סיכון למערכת הבנקאית. סיכון האשראי הבנקאי, ובפרט סיכון האשראי העסקי, מתעצם על רקע סביבת הריבית הנמוכה השוררת במשק. סביבת ריבית נמוכה לאורך זמן מעודדת משקיעים ליטול סיכונים גדולים יותר בחיפוש אחרי תשואות ומגבירה את הסיכון למינוף יתר של הלווים, ולכן היא עלולה להוביל לעליית מחירי הנכסים ואולי אף לתמחור חסר של הסיכונים הגלומים בהם¹⁹. בפרט המרווחים הנמוכים שבין האג"ח הקונצרניות לאג"ח הממשלתיות משקפים, כך נראה, תמחור חסר של הסיכונים בשוק האג"ח הקונצרניות (איור א'-15).

א. ההתפתחויות המרכזיות בתיק האשראי הבנקאי לציבור

בשנת 2014 התרחבה יתרת סיכון האשראי²⁰ של סך חמש הקבוצות הבנקאיות ב-6% והסתכמה ב-1,341 מיליארדי ש"ח. יתרת האשראי המאזני²¹ התרחבה ב-5% והסתכמה ב-866 מיליארדי ש"ח (לוח א'-7). כ-75% מהגידול בתיק האשראי המאזני מקורו באשראי למשקי הבית: אשראי זה צמח ב-8% וחלקו בתיק הגיע בדצמבר 2014

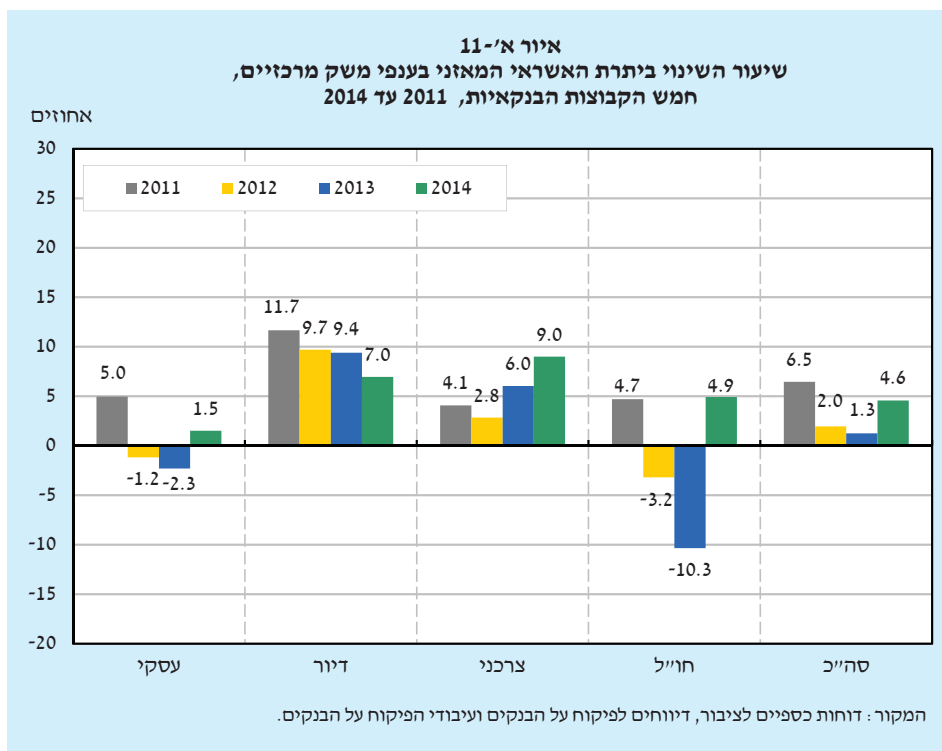
¹⁸ הניתוח בחלק זה נעשה על יסוד הנתונים של סך חמש הקבוצות הבנקאיות.

¹⁹ הרחבה מופיעה בדוח יציבות פיננסית, בנק ישראל, דצמבר 2014.

²⁰ יתרת סיכון האשראי כוללת את יתרת האשראי המאזני לציבור, ההשקעה באג"ח של הציבור, נכסים אחרים בגין מכשירים נגזרים, וסיכון האשראי במכשירים פיננסיים חוץ-מאזניים, כפי שהוא חושב לצורך מגבלות החבות של הלווה.

²¹ יתרת האשראי המאזני (חובות) כוללת את האשראי לציבור, למעט אג"ח וניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר.

ל-46%. יתרת האשראי המאזני העסקי צמחה ב-2%. חלק מהתרחבותו של תיק האשראי נובע מהפיחות שחל במחצית השנייה של השנה בערכו של השקל כנגד הדולר²².

האשראי העסקי

האשראי העסקי גדל השנה ב-2% לאחר שנתיים של ירידה, והוא הסתכם ב-385 מיליארדי ש"ח (לוח א'-7; איור א'-11). גידולו הושפע מהפיחות בשער השקל כנגד הדולר ומהתרחבות האשראי העסקי ללווים קטנים. האשראי ללווים הגדולים הוסיף להתכווץ.

האשראי ללווים הגדולים מתכווץ בשנים האחרונות עקב מכלול גורמים: בצד ההיצע ההתכווצות הושפעה מפעילותו של הפיקוח על הבנקים לצמצום חשיפתה של המערכת הבנקאית לריכוזיות האשראי לפי גודל הלווה, וכן מחתירתם של הבנקים למתן את קצב הגידול של נכסי סיכון האשראי באמצעות הקטנת האשראי ללווים גדולים, אשראי שמשקל הסיכון שלו בדרך כלל גבוה יחסית למשקל של סוגי האשראי האחרים. על הרקע הזה התמקדו הבנקים בשנים האחרונות באשראי למשקי הבית ובאשראי ללווים עסקיים קטנים. אשר לצד הביקוש, נראה כי חלק מהחברות הגדולות הקטינו את הביקוש לאשראי, בין היתר נוכח רצון להפחית את רמת המינוף שלהן. אפשרות זו מקבלת תמיכה מכך שיתרת האשראי החוץ-בנקאי גדלה במידה מתונה בלבד – על אף המרווחים הנמוכים בשוק האג"ח הקונצרניות והמשך הגידול במקורות של המשקיעים המוסדיים – וכן מכך שנתוני סקר החברות מצביעים על ירידה בקשיי המימון של החברות במשק.

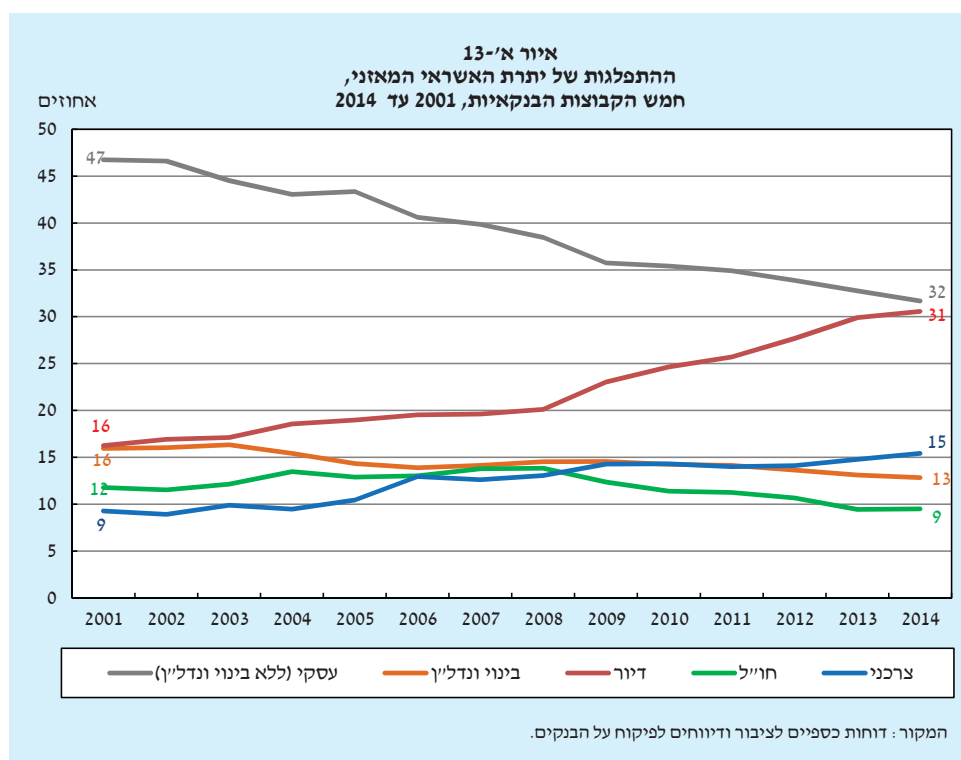
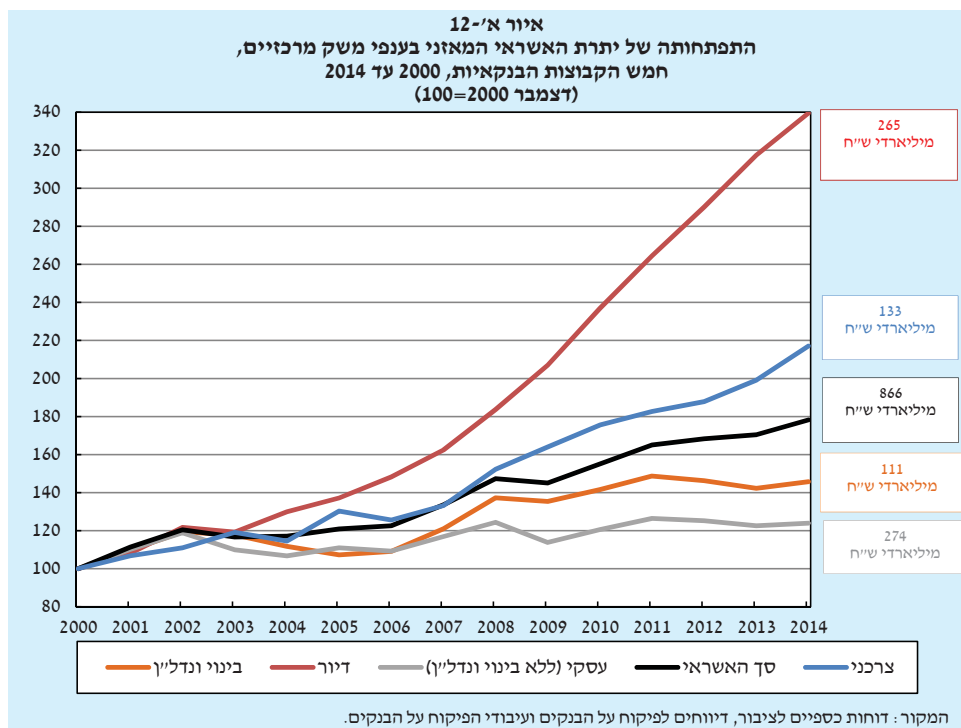
²² במהלך 2014 חל פיחות של 12% בערכו של השקל כנגד הדולר, והוא תרם 1.3 נקודת אחוז לגידול שחל בסך תיק האשראי המאזני.

לוח א-7
יתרת האשראי לציבור, לפי ענפי המשק, חמש הקטגוריות הבנקאיות, 2013 ו-2014

יתרת האשראי המאוני (תובות) ²										יתרת סיכון האשראי הכולל ¹									
חשיוניים באשראי		התפלגות האשראי לציבור		היתרה		חשיוניים באשראי		התפלגות האשראי לציבור		היתרה									
2014	2014	2013	2014	2013	2014	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013						
(אחוזים)	(אחוזים)	(אחוזים)	(מיליוני ש"ח)	(מיליוני ש"ח)	(אחוזים)	(אחוזים)	(אחוזים)	(אחוזים)	(אחוזים)	(מיליוני ש"ח)	(מיליוני ש"ח)								
4.5	90.5	90.5	783,410	749,423	5.6	88.1	88.3	1,181,800	1,118,874	פעריות לווים בישראל									
1.5	44.5	45.9	385,310	379,573	4.4	49.1	49.9	659,218	631,660	עסקי									
2.7	0.7	0.7	5,955	5,796	3.8	0.6	0.6	7,520	7,243	חקלאות									
-0.9	7.4	7.8	63,640	64,250	5.6	8.5	8.5	113,817	107,746	תעשייה									
2.5	12.8	13.1	111,131	108,462	5.3	16.1	16.2	215,891	205,065	בנקי ונדל"ן									
4.9	6.2	6.2	53,903	51,405	7.3	11.1	11.0	149,205	139,017	מזה : בנקי									
0.3	6.6	6.9	57,228	57,057	1.0	5.0	5.2	66,686	66,048	מזה : נדל"ן									
-10.2	1.2	1.4	10,661	11,872	-0.2	1.6	1.7	21,492	21,528	חשמל ומים									
6.5	7.7	7.6	67,017	62,903	5.8	6.7	6.7	89,234	84,351	מסחר									
13.4	1.7	1.5	14,361	12,662	17.0	1.3	1.1	17,009	14,535	תירות									
3.4	1.9	1.9	16,264	15,723	2.6	1.5	1.6	20,658	20,129	תבורות ואחסנה									
-8.7	1.5	1.7	12,780	14,001	-5.2	1.4	1.6	19,049	20,090	תקורות ושירותי מחשב									
-5.8	4.5	5.0	38,646	41,008	0.2	7.0	7.4	94,145	93,985	שירותים פיננסיים									
4.6	3.2	3.2	27,390	26,186	4.8	2.8	2.8	37,383	35,656	שירותים עסקיים אחרים									
4.5	2.0	2.0	17,465	16,710	7.9	1.7	1.7	23,020	21,332	שירותים ציבוריים וקהילתיים									
7.6	46.0	44.7	398,100	369,850	7.3	39.0	38.5	522,582	487,214	אנשים פרטיים									
7.0	30.6	29.9	264,677	247,452	8.2	20.8	20.4	279,107	258,014	חלואות לדיר									
9.0	15.4	14.8	133,423	122,398	6.2	18.2	18.1	243,475	229,200	חלואות שלא לדיר									
4.9	9.5	9.5	82,135	78,283	8.0	11.9	11.7	159,585	147,822	פעריות לווים בחו"ל									
4.6	100.0	100.0	865,545	827,706	5.9	100.0	100.0	1,341,385	1,266,696	סך הכול									

1) כולל את סיכון האשראי המאוני וסיכון האשראי החוץ-מאוני.
2) כולל את האשראי לציבור, למעט אג"ח וניירות ערך ששאלו או נרשע במסגרת חסכמי מבר חוץ.
המקור: דוחות כספיים לציבור ועיבודי המיקוח על הבנקים.

בנק ישראל, מערכת הבנקאות בישראל, 2014

בניגוד לאשראי ללווים הגדולים, האשראי העסקי ללווים הקטנים התרחב השנה. ההתרחבות נובעת מכך שהבנקים אימצו מדיניות שמטרתה להגדיל את האשראי במגזר פעילות זה, ומכך שהקרן הממשלתית לעסקים קטנים ובינוניים העמידה ללווים אלה הלוואות בנקאיות בערבות המדינה²³.

ניתוח האשראי העסקי לפי ענפי המשק מצביע על המשך הגידול באשראי לענף המסחר (7%) ובאשראי לענף הבינוי (5%), ועל המשך ההתכווצות באשראי לענף השירותים הפיננסיים (6%; לוח א'-7). האשראי ללווים שעיקר פעילותם בחו"ל צמח בשיעור של 5%, בניגוד למגמה בשנים האחרונות. מקורה של התפתחות זו נעוץ בפחות שחל השנה בערכו של השקל כנגד הדולר, ולאחר שמנכים את השפעתו מוצאים כי האשראי ללווים אלו ירד.

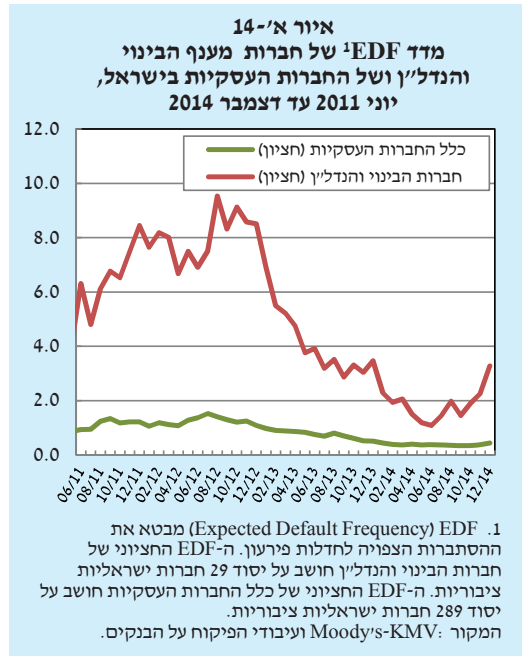
האשראי לענף הבינוי והנדל"ן מהווה 29% מתיק האשראי העסקי, והוא גדל השנה ב-3% והסתכם ב-111 מיליארדי ש"ח (לוח א'-7). גידולו נבע מהתרחבות האשראי לענף הבינוי²⁴. לעומתו האשראי לענף הנדל"ן²⁵ נותר ללא שינוי מהותי. האשראי לענף הנדל"ן כולל בעיקר מימון של נדל"ן מניב, המתאפיין בתקופות ארוכות וברגישות לשינויים בריבית. סביבת הריבית הנמוכה מגבירה את החשש להערכת יתר של הנדל"ן המניב ושל היוון התקבולים הצפויים ממנו.

בשנים האחרונות הולכת וגוברת הישענותו של ענף הבינוי והנדל"ן גם על מקורות מימון חוץ-בנקאיים, בהם הנפקות אג"ח ומניות, הלוואות מגופים מוסדיים ומימון מתושבי חוץ. כך למשל, היקף הנפקות האג"ח נטו של

חברות מענף הבינוי והנדל"ן עמד בשלוש השנים האחרונות על 4 מיליארדי ש"ח בממוצע, וההנפקות ברוטו של חברות מהענף היוו בממוצע 44% מסך ההנפקות ברוטו של אג"ח קונצרניות בשוק המקומי.

האשראי לענף הבינוי והנדל"ן מהווה 13% מתיק האשראי לציבור (לוח א'-7), ו-73% ממנו מובטח בנכסי נדל"ן בישראל²⁶. מלבדו ישנם עוד סוגי אשראי שמובטחים בנכסי נדל"ן בישראל – האשראי לדיור, שחלקו בתיק האשראי מגיע ל-31%, ואשראי נוסף מענפים אחרים, שחלקו בתיק מגיע ל-4%. מכאן שכ-48% מתיק האשראי של הבנקים חשוף באופן ישיר או עקיף להתפתחויות בשוק הנדל"ן המקומי דרך פגיעה בכושר ההחזר של הלווים או שחיקה בערך הביטחונות.

הסיכון הגבוה בענף הבינוי והנדל"ן מתבטא גם בכך שרמת ה-EDF²⁷ של החברות מהענף גבוהה ביחס לרמה של כלל החברות במשק, ופער זה מעיד כי לחברות בענף הבינוי והנדל"ן יש הסתברות גבוהה יותר להיכנס למצב של חדלות פירעון (איור א'-14). במחצית השנייה של השנה אף ניכרת עלייה ב-EDF של חברות מהענף, והתפתחות זו

²³ על פי נתוני דוח בנק ישראל לשנת 2014, הקרן לעסקים קטנים ובינוניים העמידה ב-2013 אשראי בהיקף של 2 מיליארדי ש"ח, ובשנת 2014 – אשראי בהיקף של 1.4 מיליארד (עד ספטמבר).

²⁴ עיקרו פעילות בבנייה (עבודות פיתוח באתר הבנייה; הקמת מבנים שלמים או חלקי מבנים; עבודות נגרות ומסגרות; התקנת מתקני מים, חשמל ומיזוג ומערכות אחרות; גימור הבניין; שיפוצים ותיקונים במבנים; הקמה, הרכבה והצבה של מבנים מוכנים) ועבודות הנדסה אזרחיות (עבודות עפר, סלילה ותשתית; עבודות הנדסיות אחרות; השכרה של ציוד בנייה או הריסה עם מפעיל).

²⁵ עיקר פעילותו: מסחר ותיווך בנכסי דלא נידי, השכרה, ניהול ואחזקה, גביית שכר דירה ופעילויות קשורות.

²⁶ כשליש מנכסי הנדל"ן בישראל המשמשים לביטחון הם נכסי נדל"ן למטרת דיור, והיתר – למסחר ולתעשייה.

²⁷ EDF, Expected Default Frequency מבטא את ההסתברות הצפויה לחדלות פירעון.

8-252015

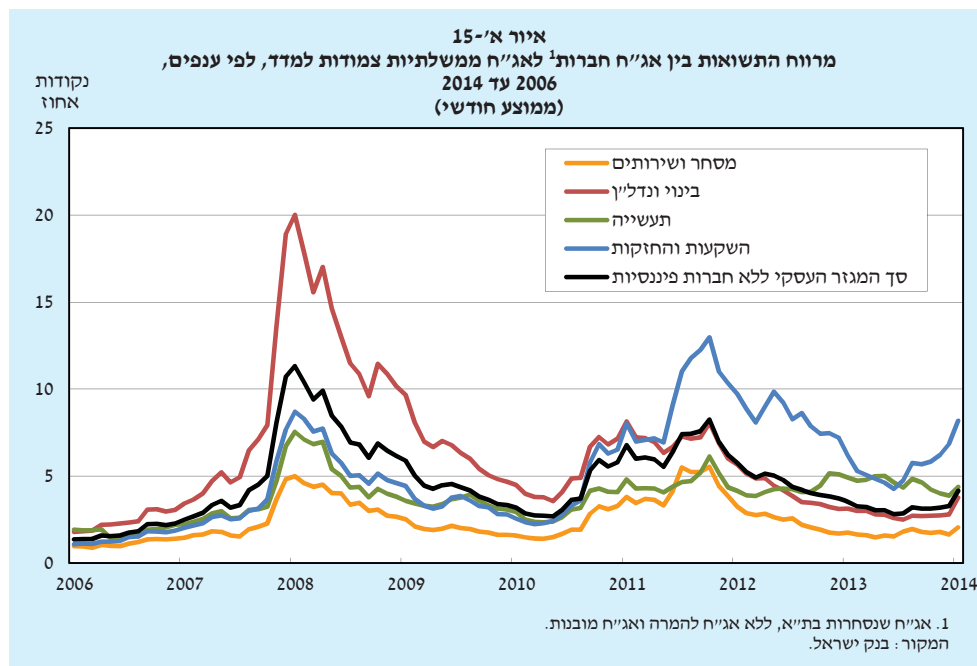
מדידים לאיכות האשראי המאזני לציבור, לפי ענפי המטבח, המשקבאות והקבוצות, 2013 ו-2014

יחס הכנסות : הוצאות יתרת התפרשה להפסדי אשראי לבין סך האשראי המזוני לענף	יחס הוצאות להפסדי אשראי לסך האשראי המזוני לענף	יחס התוצאות להפסדי אשראי לסך האשראי המזוני לענף	משקל האשראי המזוני בסך האשראי המזוני לענף
2014	2013	2014	2013
86.8	67.4	1.59	1.59
61.9	49.6	2.15	2.16
63.1	72.3	1.18	1.62
60.4	59.8	2.53	2.98
57.4	43.6	2.51	2.57
66.1	51.9	2.45	3.04
51.3	36.3	2.57	2.15
591.7	20.2	0.67	0.15
96.2	58.1	2.55	2.14
18.4	14.6	1.03	1.22
33.6	56.8	1.17	1.60
34.5	47.2	2.63	2.64
101.2	60.5	2.22	2.07
62.4	52.9	1.19	1.20
75.8	70.6	0.90	0.57
		1.06	1.00
		0.72	0.78
		1.75	1.45
		0.68	2.10
		0.05	0.30
		-0.02	0.32
		0.32	-0.07
		0.27	0.37
		-0.24	-0.20
		-0.90	-0.20
		0.38	0.02
		0.02	0.03
		0.32	0.56
		-0.24	0.19
		-0.25	-0.29
		-0.72	-0.11
		0.40	1.06
		-0.42	-0.42
		0.25	0.32
		-0.29	-0.07
		0.25	1.19
		-0.29	0.81
		0.25	0.31
		0.02	0.02
		0.31	0.92
		0.51	4.72
		0.14	0.23
		0.02	0.25
		-0.17	-0.22
		-0.20	0.87
		-0.27	0.06
		-1.50	-0.07
		0.88	0.17
		0.01	-0.11
		0.80	0.50
		-0.29	-0.02
		-0.25	-0.11
		0.40	1.06
		-0.72	-0.11
		0.40	1.06
		-0.42	-0.42
		0.25	0.32
		-0.29	-0.07
		0.25	1.19
		-0.29	0.81
		0.25	0.31
		0.02	0.02
		0.31	0.92
		0.51	4.72
		0.14	0.23
		0.02	0.25
		-0.17	-0.22
		-0.20	0.87
		-0.27	0.06
		-1.50	-0.07
		0.88	0.17
		0.01	-0.11
		0.80	0.50
		-0.29	-0.02
		-0.25	-0.11
		0.40	1.06
		-0.72	-0.11
		0.40	1.06
		-0.42	-0.42
		0.25	0.32
		-0.29	-0.07
		0.25	1.19
		-0.29	0.81
		0.25	0.31
		0.02	0.02
		0.31	0.92
		0.51	4.72
		0.14	0.23
		0.02	0.25
		-0.17	-0.22
		-0.20	0.87
		-0.27	0.06
		-1.50	-0.07
		0.88	0.17
		0.01	-0.11
		0.80	0.50
		-0.29	-0.02
		-0.25	-0.11
		0.40	1.06
		-0.72	-0.11
		0.40	1.06
		-0.42	-0.42
		0.25	0.32
		-0.29	-0.07
		0.25	1.19
		-0.29	0.81
		0.25	0.31
		0.02	0.02
		0.31	0.92
		0.51	4.72
		0.14	0.23
		0.02	0.25
		-0.17	-0.22
		-0.20	0.87
		-0.27	0.06
		-1.50	-0.07
		0.88	0.17

המקור : דוחות כספיים לציבור ועיבודי הפיקוח על הבנקים.

מצביעה על עלייה בסיכון של הענף. מדדים המחושבים על פי הדוחות הכספיים של הבנקים מעידים כי הסיכון באשראי לענף הנדל"ן גבוה בהשוואה לסיכון באשראי לענפי המשק האחרים, והשנה אף חלה הרעה בחלק מהמדדים. כך למשל, משקל האשראי הפגום בסך האשראי המאזני לענף הנדל"ן עמד בדצמבר 2014 על 5.0% – גבוה מהשיעור בתיק העסקי כולו (3.5%; לוח א'-8). נוסף על כך, למעלה ממחצית מהחברות שנכנסו להסדרי חוב מאז 2008 שייכות לענף הבינוי והנדל"ן, בין היתר עקב פעילותן במזרח אירופה בזמן המשבר הפיננסי של 2008.

ההלוואות הממונפות כוללות, בין היתר, אשראי לחברות החזקה ואשראי שניתן למימון רכישה של אמצעי שליטה בתאגידים.²⁸ הסיכון הגבוה הגלום באשראי זה משתקף למשל בכך שהמרווחים של אג"ח מענף חברות החזקה גבוהים ביחס למרווחי האג"ח בענפי משק אחרים (איור א'-15), ובכך שהחוב של חברות מענף ההשקעות וההחזקות היווה חלק משמעותי בהסדרי החוב שבוצעו במשך בין 2008 ל-2014 (כ-35% מיתרות החוב שבהסדר). בשנים האחרונות פעל הפיקוח על הבנקים מול התאגידים הבנקאיים כדי לצמצם את חשיפתם להלוואות הממונפות. ואמנם, חלקו של האשראי לרכישת אמצעי שליטה בתאגידים בסך תיק האשראי העסקי ירד מ-7% ל-3% בין דצמבר 2008 לדצמבר 2014. ב-2014 התכווץ אשראי זה בכ-3.5 מיליארדי ש"ח והסתכם בכ-10 מיליארדים. בנובמבר 2014 פרסמה הוועדה לבחינת הסדרי חוב בישראל דוח מסכם. בין היתר היא המליצה לרשויות הפיקוח להנחות את התאגידים שבפיקוחם לקבוע מגבלות פנימיות על אשראי ללווים ממונפים, לחזק את הסטנדרטים לניהול עסקאות ממונפות, ולקבוע מתכונות לקבלת מידע על הסדרי חוב שהם ערכו. בעקבות זאת פרסם המפקח על הבנקים, במאי 2015, את הוראת ניהול בנקאי תקין מס' 327, "ניהול הלוואות ממונפות", והוראה זו קובעת את הסטנדרטים המינימליים בכל הקשור לחיתום ההלוואות האלה, ניהולן, המעקב אחריהן והדיווח עליהן. בהתאם לכך עודכנו המגבלות הכמותיות על מימון של עסקאות הוניות בהוראה מס' 323.²⁹ נוסף

²⁸ יכולת פירעון האשראי הניתן לשם מימון רכישת אמצעי שליטה בתאגידים מבוססת בעיקרה על התאגיד הנרכש, ולעתים אף ללא זכות חזרה ללווה (non-recourse). במקרים שבהם כושר ההחזר של הלווה נשען על מניות החברה הנרכשת, פגיעה בשווי החברה מביאה לשחיקת שווי הביטחונות ולעלייה של סיכון האשראי.

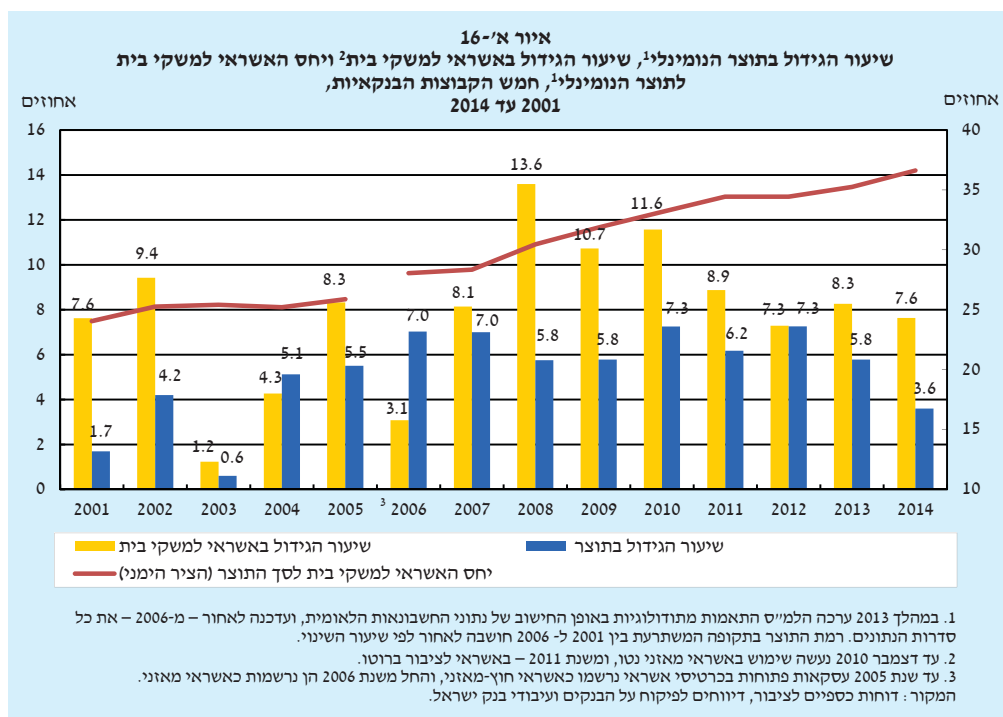
²⁹ עד לעדכון הוראה זו התייחסו המגבלות הכמותיות לאשראי לרכישת אמצעי שליטה בתאגידים.

לכך תוקנה הוראה 311, "ניהול סיכון אשראי", ועודכנו בה דרישות בנושאים שונים, ביניהם: מגבלות כמותיות על הלוואות ממונפות ולווים ממונפים, קבלת מידע על בעל שליטה בתאגיד הלווה וקבלת החלטה על ביצוע הסדר חוב. במקביל פרסם המפקח את הוראת דיווח לפיקוח מס' 811, ולפיה תאגיד בנקאי יידרש להגיש לפיקוח על הבנקים דוח רבעוני לגבי חובות בעייתיים שאורגנו מחדש.

האשראי החוץ-בנקאי למגזר העסקי מהווה כמחצית מהיצע האשראי למגזר העסקי במשק, והוא מורכב מכמה סוגים: אג"ח סחירות ובלתי סחירות בשוק המקומי, הלוואות מגופים מוסדיים ואשראי מתושבי חוץ³⁰. האשראי החוץ-בנקאי התרחב במרוצת 2014 בשיעור של 4% בלבד והסתכם ב-430 מיליארדי ש"ח. היקף ההנפקות נטו של אג"ח מקומיות של חברות במגזר הלא-פיננסי היה השנה אפסי, וזאת על אף המרווחים הנמוכים השוררים בשוק אג"ח החברות. בדומה לאשתקד, חלק ניכר מהגיוסים התרכז בענף הבינוי והנדל"ן. האשראי מתושבי חוץ גדל השנה ב-23 מיליארד ש"ח, אולם גידול זה נבע בעיקר מהפיחות שחל בערכו של השקל במחצית השנייה של 2014. בניכוי השפעות השער והמחיר אשראי זה התכווץ. האפיק החוץ-בנקאי היחידי שצמח השנה הוא ההלוואות הישירות שמעניקים הגופים המוסדיים. ערוץ זה גדל בקצב גבוה בשנים האחרונות וחלקו באשראי החוץ-בנקאי למגזר העסקי עלה מ-3% בדצמבר 2008 ל-11% בדצמבר 2014. השנה התרחב אשראי זה ב-6 מיליארדי ש"ח, המהווים גידול של 13%.

האשראי למשקי הבית

האשראי לאנשים פרטיים (לדיר ושלא לדיר) גדל ב-2014 בשיעור של 8% והסתכם ב-398 מיליארדי ש"ח (לוח א'-7). בין 2007 ל-2014 עמד קצב גידולו הממוצע על 10% וחלקו בתיק האשראי הבנקאי עלה מ-32% ל-46% (איור א'-13). בתקופה זו ניכרת עלייה במינוף של משקי הבית: היחס שבין האשראי לאנשים פרטיים לבין התוצר עלה בתקופה זו מ-28% ל-37% (איור א'-16), והיחס שבין האשראי לאנשים פרטיים להכנסה הפנויה במשק עלה

³⁰ כולל הלוואות מתושבי חוץ ואג"ח קונצרניות סחירות בחו"ל.

פרק א': ההתפתחויות במערכת הבנקאות

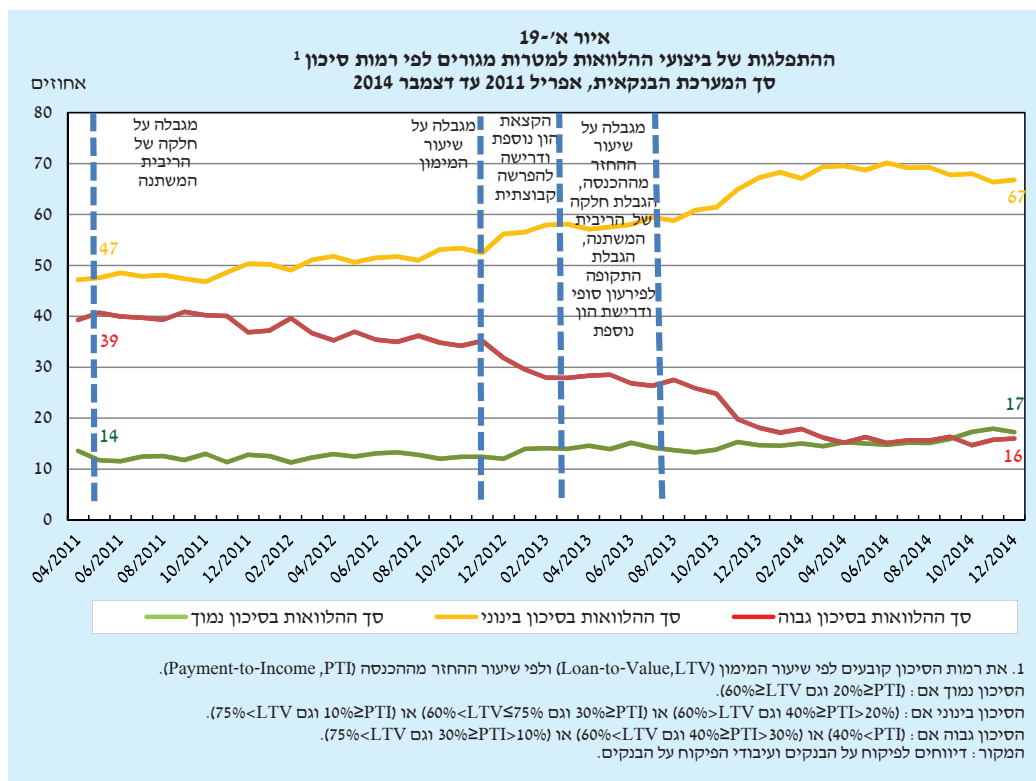
מ-44% ל-54% (איור א'-17). אולם רמת המינוף של משקי הבית בישראל עודנה נמוכה ביחס למדינות מפותחות בעולם. האשראי למשקי הבית התרחב בשנים האחרונות על רקע סביבת הריבית הנמוכה, הביקוש הגואה לדירות והגידול בצריכה הפרטית. אשר לצד ההיצע – קיימת תחרות על פלח שוק זה בין הבנקים, וגוברת גם התחרות מצד גופים חוץ-בנקאיים, אם כי חלקם במימון האשראי למשקי הבית עדיין זניח.

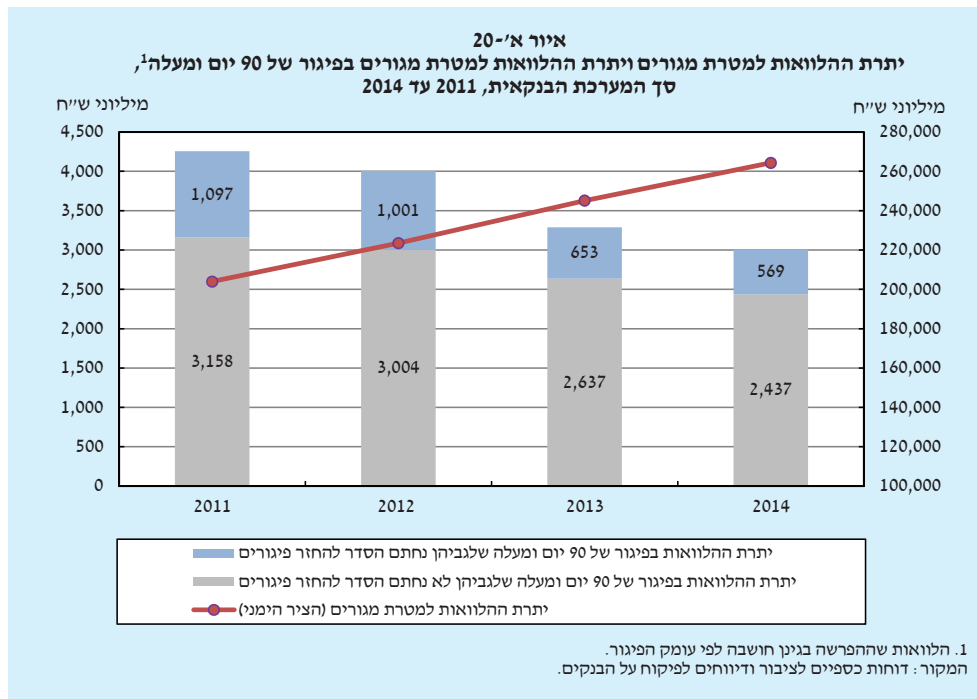
האשראי לדיוור³¹ גדל השנה בשיעור של 7% והסתכם ב-265 מיליארדי ש"ח (לוח א'-7; איור א'-11). שיעור זה אמנם נמוך מקצב גידולו של האשראי לדיוור בשנים 2007–2013 – 12% בממוצע – אולם הוא עדיין גבוה. היקף הביצועים החדשיים של ההלוואות למטרת מגורים הוסיף להיות גבוה ועמד על 4.3 מיליארדי ש"ח בממוצע, בדומה לאשתקד (לוח א'-9, איור א'-18).

מאפייני הסיכון של ההלוואות החדשות למטרת מגורים הוסיפו לרדת השנה, בעקבות הצעדים שהמפקח על הבנקים נקט בשנים האחרונות בתחום האשראי לדיוור (איור א'-19). לשם המחשה, חלקן של ההלוואות החדשות ששיעור המימון שלהן גבוה מ-60% ירד מ-37% ל-34% בממוצע, וחלקן של ההלוואות החדשות ששיעור ההחזר מההכנסה שלהן עולה על 30% ירד מ-40% ל-36% בממוצע. גם ביתרת האשראי לדיוור ניכרת ירידה בסיכון: חלקו של האשראי לדיוור ששיעור המימון שלו גבוה מ-60% ירד מ-44% ל-41%, ושיעור ההלוואות בפיגור של 90 יום ומעלה בסך ההלוואות למטרת מגורים ירד מ-2.1% בדצמבר 2011 ל-1.1% בדצמבר השנה – תוצאה של התרחבות האשראי לדיוור וירידה בהיקף ההלוואות בפיגור (איור א'-20).

³¹ אשראי למטרת מגורים ואשראי לכל מטרה בביטחון דירת מגורים.

פרק א': ההתפתחויות במערכת הבנקאות

אף כי מאפייני הסיכון בתיק האשראי לדירור הוסיפו לרדת, הגידול המתמשך באשראי זה ובחלקו בסך תיק האשראי הבנקאי – לצד המתאם הקיים בין הסיכונים הגלומים בו לבין הסיכונים בתיק האשראי לענף הבינוי והנדל"ן ובתיק האשראי הצרכני – הדגישו את הצורך לחזק את יכולתה של המערכת הבנקאית לספוג הפסדים בלתי צפויים באמצעות הגדלת כריות ההון. בעקבות זאת פרסם המפקח על הבנקים, בספטמבר 2014, הוראה שדורשת מהתאגידים הבנקאיים להגדיל את יעד ההון העצמי רובד 1 שלהם בשיעור המהווה 1% מיתרת תיק האשראי לדירור.

גם השנה ערך הפיקוח על הבנקים מבחן קיצון אחיד למערכת הבנקאית (הרחבה מופיעה בסעיף 9). תרחיש הקיצון שנבחן כולל זעזוע מקומי חמור כתוצאה מהידרדרות במצבה הגיאו-פוליטי של ישראל לצד זעזוע גלובלי שמקורו באירופה. התרחיש מוביל בין השאר לכך שהאבטלה במשק עולה ל-12.4%, מחירי הדירות יורדים ב-25% וריבית בנק ישראל נותרת ברמה אפסית. כאשר בוחנים את השפעתו של התרחיש על תיק האשראי לדירור, מוצאים כי הוא יוליד לפגיעה משמעותית בלווים: שיעור הכשל (PD, Probability of Default) של נוטלי המשכנתאות מגיע בסוף התרחיש ל-7.3%, המהווים כ-53 אלף לוויים. תוצאות המבחן מראות כי שיעור ההפסד הממוצע בתיק האשראי לדירור מגיע ל-1.1%, המהווים כ-10 מיליארדי ש"ח לפני מס. חישוב ההפסד לבנקים הביא בחשבון מימוש של חלק מהנכסים המשמשים כביטחונות וכן הגעה להסדרים עם הלוויים שנקלעו לכשל. כדי לבחון את רגישותו של תיק האשראי לדירור לעלייה בשיעור הריבית, הפיקוח בחן גם את השפעתה של עלייה של 3 נקודות אחוז ברמת הריבית שכולל תרחיש הקיצון. מניתוח הרגישות עולה כי שיעור הכשל בסוף התרחיש מגיע ל-8.6% – כ-63 אלף לוויים – ושיעור ההפסד הממוצע בתיק האשראי לדירור מגיע ל-1.4% (כ-12 מיליארדי ש"ח).

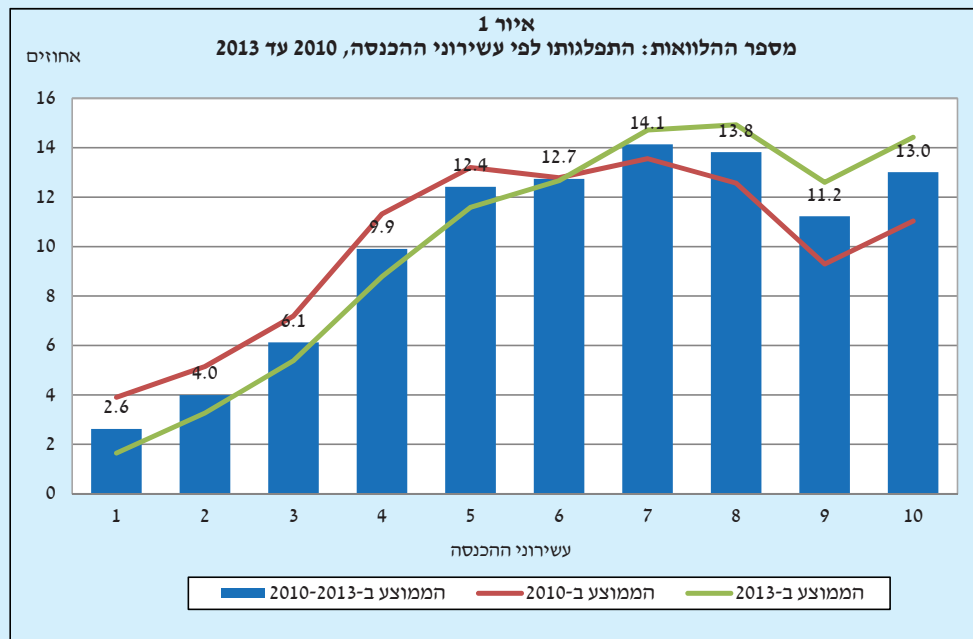
תיבה א'-1: ההלוואות לדיור שניתנו בין 2010 ל-2013 – ניתוח לפי עשירוני ההכנסה והמחוזות הגיאוגרפיים

תיבה זו מציגה את מאפייניהן העיקריים של ההלוואות לדיור שניתנו שבעת הבנקים הגדולים בין ינואר 2010 לדצמבר 2013. הלוואות אלה מהוות בסוף 2014 כ-58% מיתרת האשראי למטרת מגורים (כ-309 אלף הלוואות בהיקף של כ-153 מיליארדי ש"ח), והנתונים עליהן משמשים את הפיקוח על הבנקים כדי לנתח את האשראי לדיור במסגרת מבחן הקיצון המקרו-כלכלי, על יסוד תרחיש אחיד, שהוא עורך למערכת הבנקאית.

הנתונים המרכזיים המתקבלים מפילוח לפי רמות ההכנסה

הנתונים הפרטניים על הלווים מספקים מידע על הכנסותיהם של משקי הבית¹, ואלו סווגו לעשירוני הכנסה (נטו) בהתאם לסקר ההכנסות למשקי בית שבראשם שכיר אשר הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ערכה בשנת 2011².

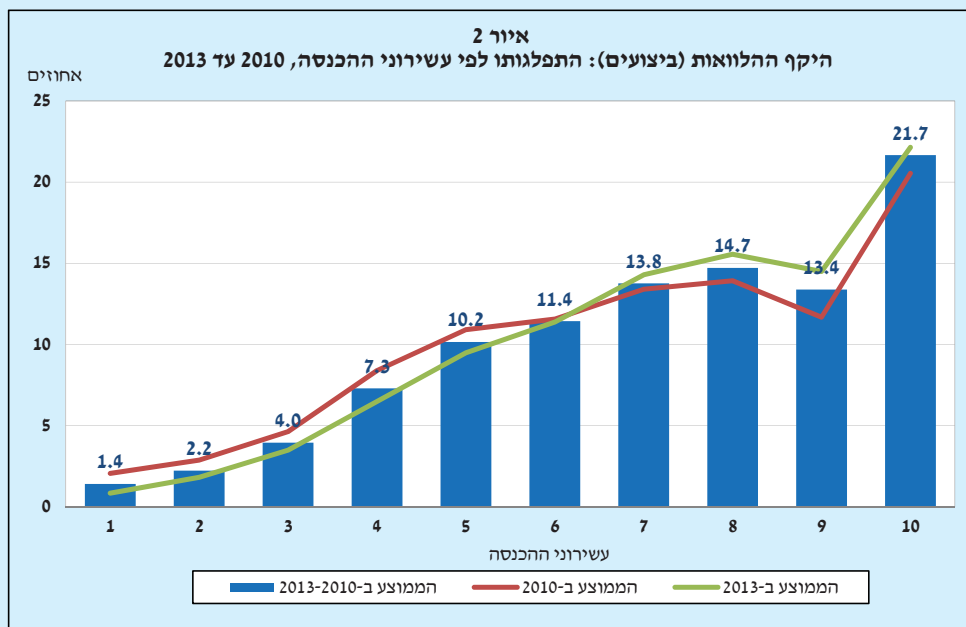
כאשר בוחנים כיצד **מספר ההלוואות והיקפן** מתפלגים לפי עשירוני ההכנסה (איורים 1 ו-2, בהתאמה), מוצאים כי שלושת העשירונים העליונים קיבלו בתקופה הנסקרת כ-38% מההלוואות, והיקפן של הלוואות אלה מהווה כמחצית מהאשראי לדיור; שכבות הביניים (העשירונים הרביעי עד השביעי) קיבלו 50% מההלוואות, והיקפן מגיע ל-43% מהאשראי לדיור; שלושת העשירונים התחתונים קיבלו

¹ סך ההכנסה לצורך חישוב יחס ההחזר מההכנסה – כולל ההכנסה החודשית נטו בתוספת הכנסות/ הוצאות אחרות לצורך חישוב ההכנסה.

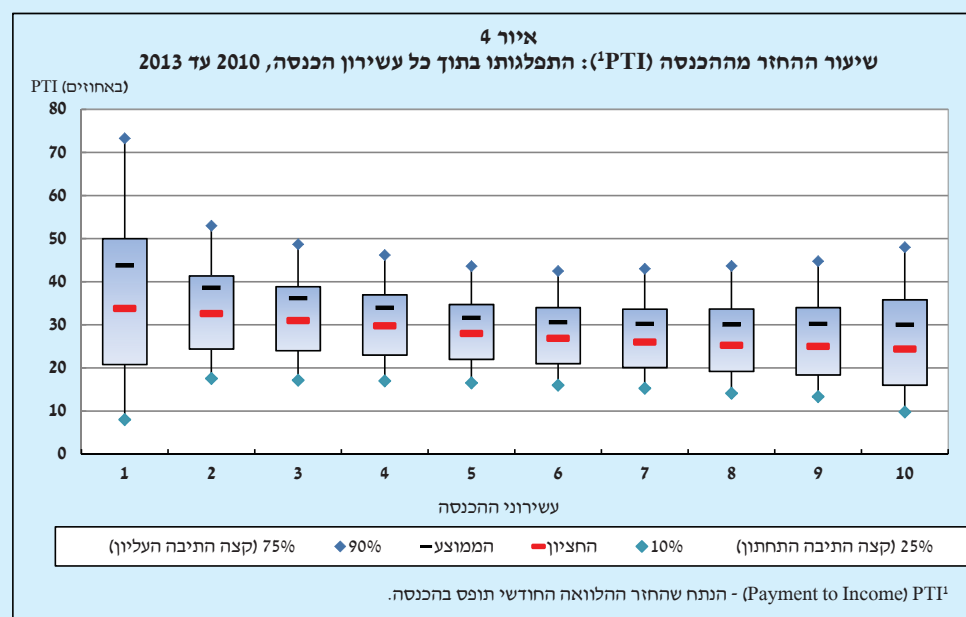
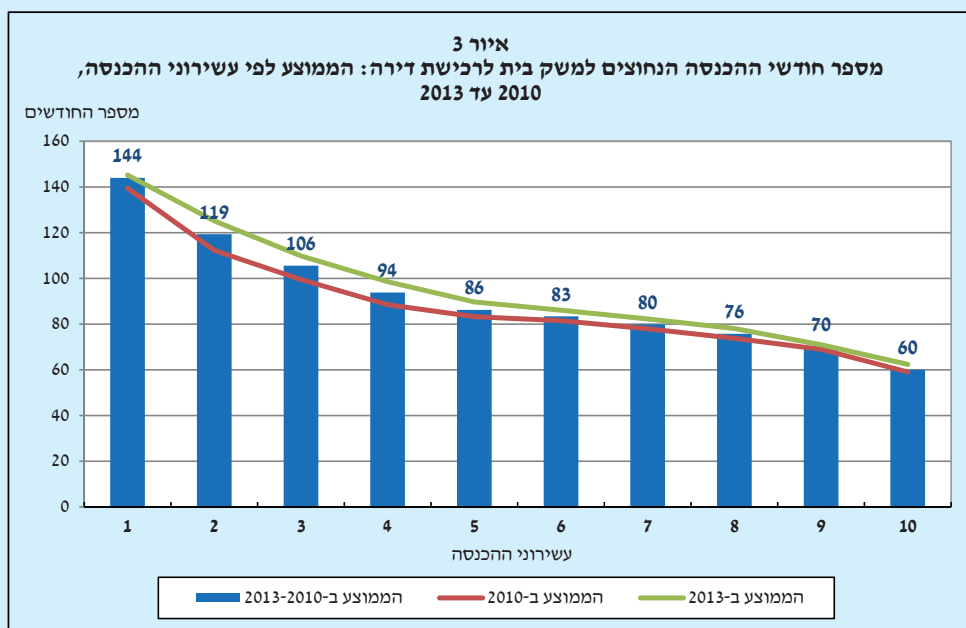
² הלמ"ס משתמשת בהכנסה החודשית נטו למשק בית. העשירונים לפי טווחי ההכנסה הם: העשירון התחתון – עד 5,174 ש"ח; העשירון השני – בין 5,174 ל-6,811 ש"ח; העשירון השלישי – בין 6,811 ל-8,466 ש"ח; העשירון הרביעי – בין 8,466 ל-10,253 ש"ח; העשירון החמישי – בין 10,253 ל-12,209 ש"ח; העשירון השישי – בין 12,209 ל-14,258 ש"ח; העשירון השביעי – בין 14,258 ל-16,924 ש"ח; העשירון השמיני – בין 16,924 ל-20,287 ש"ח; העשירון התשיעי – בין 20,287 ל-25,408 ש"ח; העשירון העליון – מעל 25,408 ש"ח.

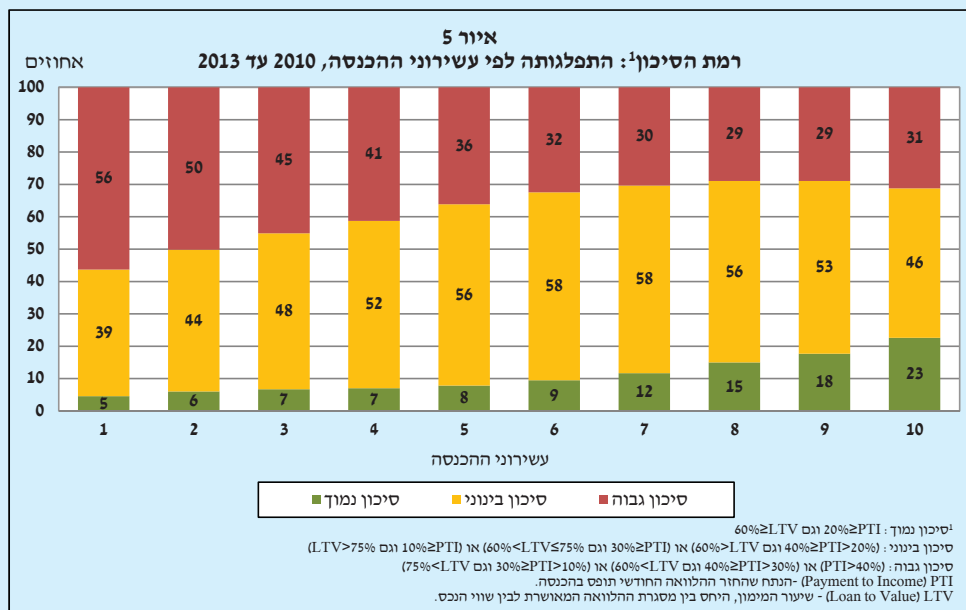
13% מההלוואות, ואלה מהוות 7.5% מהיקף האשראי לדיוור. כמו כן ניתן לראות כי התפלגות זו אף התחדדה במרוצת השנים שחלפו בין 2010 ל-2013: יותר הלוואות ניתנו לעשירונים העליונים בשנת 2013, הן מבחינת המספר והן מבחינת ההיקף, והעשירונים התחתונים קיבלו נתח קטן מאוד ממספרן הכולל של ההלוואות לדיוור ומסך היקפן.

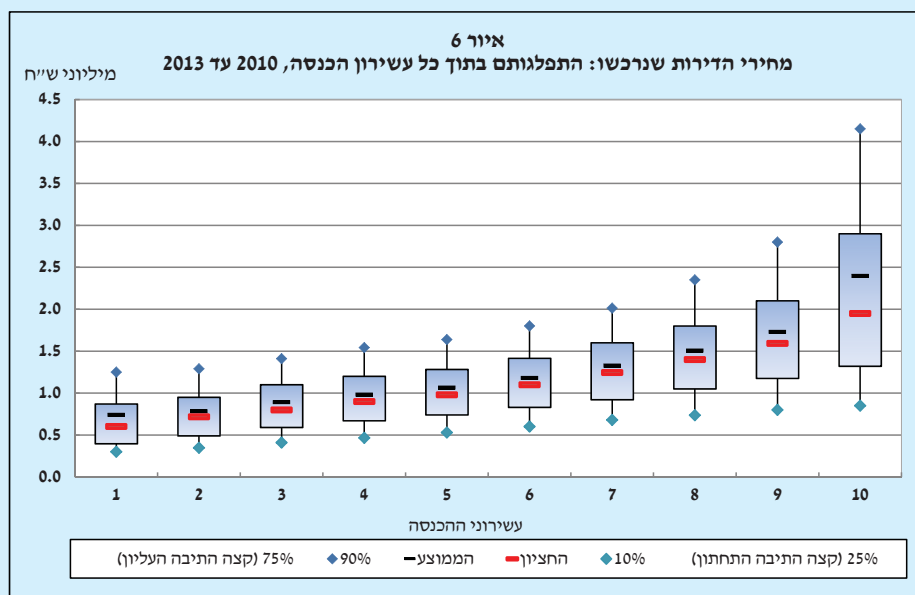
המספר הממוצע של **חודשי ההכנסה** הנחוצים למשק בית מהחמישון התחתון³ כדי לממן דירה שרכש באמצעות משכנתה – כ-130 – גבוה פי שניים ממספר החודשים הנחוצים למשק בית מהחמישון העליון, כ-65; ראו איור 3. איור 3 מראה גם כי במהלך התקופה הנסקרת חלה עלייה במספר חודשי ההכנסה הנחוצים לרכישת דירה, במיוחד בקרב העשירונים התחתונים. הנתונים מעידים כי נטל החוב עולה עם הירידה בהכנסה (איור 4): בחמישון העליון **שיעור ההחזר מההכנסה** עומד במהלך התקופה על כ-30% בממוצע, בשעה שבחמישון התחתון השיעור קרוב ל-40%. אשר **לרמת הסיכון** של ההלוואות (איור 5), עם העלייה בעשירוני ההכנסה יורד משקלם של הלוויים בסיכון גבוה ועולה משקלם של הלוויים בסיכון נמוך. העשירונים התחתונים מתאפיינים אפוא בשיעור גבוה של החזר מההכנסה, ומספר חודשי ההכנסה הנחוצים להם לרכישת דירה גבוה בהרבה ממספר החודשים הנחוצים לעשירונים העליונים. על כן הנטל שהם לוקחים על עצמם גבוה יחסית לנטל שלוקחים העשירונים העליונים, והוא הדין ברמת הסיכון שלהם.

³ החמישון התחתון כולל את העשירונים התחתון והשני, החמישון השני כולל את העשירונים השלישי והרביעי, וכן הלאה.

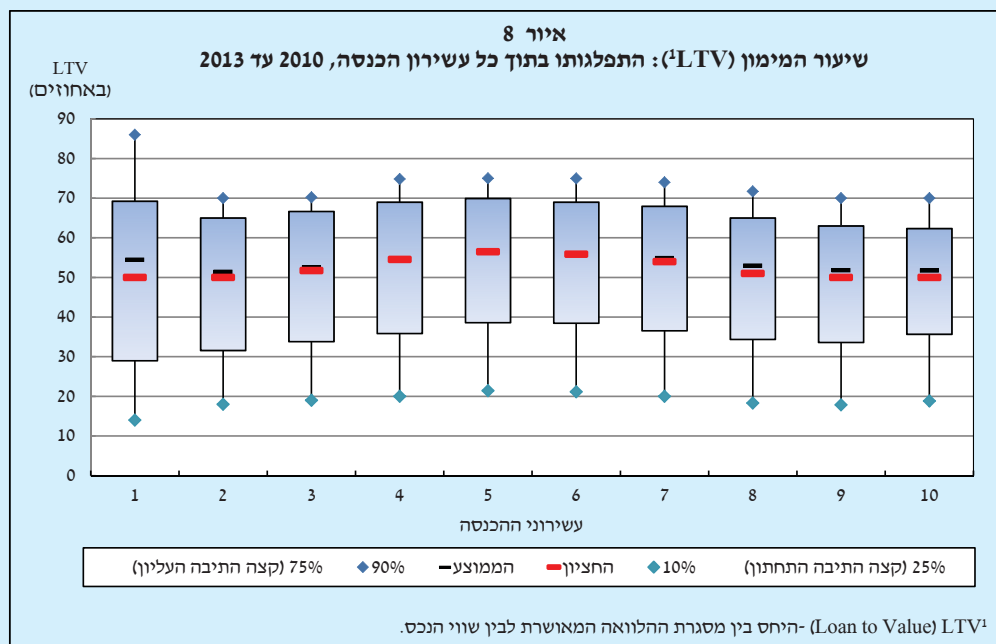
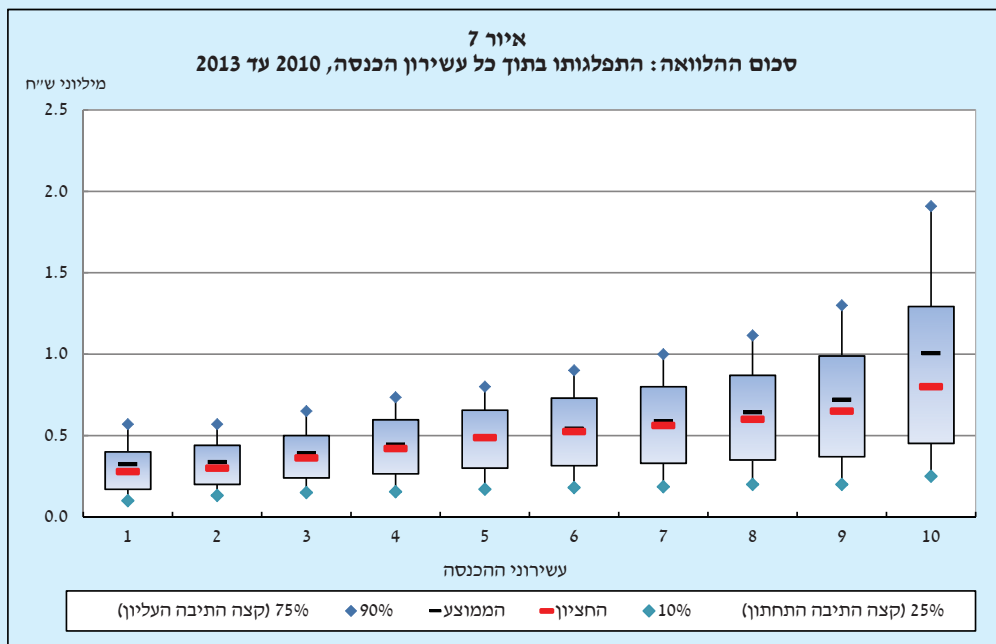

כאשר בוחנים כיצד **מחירי הדירות** שמומנו באמצעות משכנתה מתפלגים לפי עשירוני ההכנסה (איור 6), מוצאים כי יש מתאם חיובי בין מחיר הדירה לבין רמת ההכנסה של הלווה, וכי השונות גדלה עם רמת ההכנסה. תמונה דומה מתקבלת כאשר בוחנים כיצד **גובה ההלוואה** מתפלג בתוך כל עשירון (איור 7). מאחר ש**שיעור המימון** של ההלוואות שווה ליחס בין המסגרת המאושרת של ההלוואה לבין שווי הנכס, הוא מתפלג באופן דומה בכל עשירוני ההכנסה (אם כי בעשירון התחתון ישנה שונות גדולה יותר; ראו איור 8)⁴. כמו כן, שיעור המימון הממוצע במדגם כולו ירד במהלך התקופה מ-54% ל-52%.

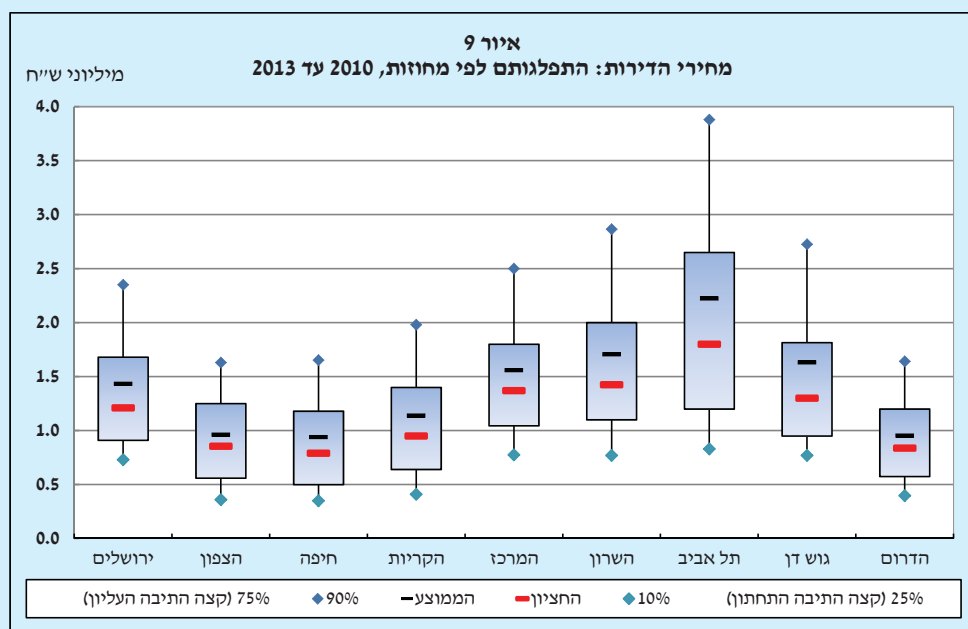
⁴ שיעור המימון מעניק אינדיקציה לרמת המינוף של נוטלי המשכנתאות.

הנתונים המרכזיים המתקבלים מפילוח לפי המחוזות הגיאוגרפיים

הנתונים הפרטניים על הלווים מספקים מידע על מיקום הנכס⁵. סיווגו אותם למחוזות לפי הגדרת המחוזות של הלמ"ס⁶.

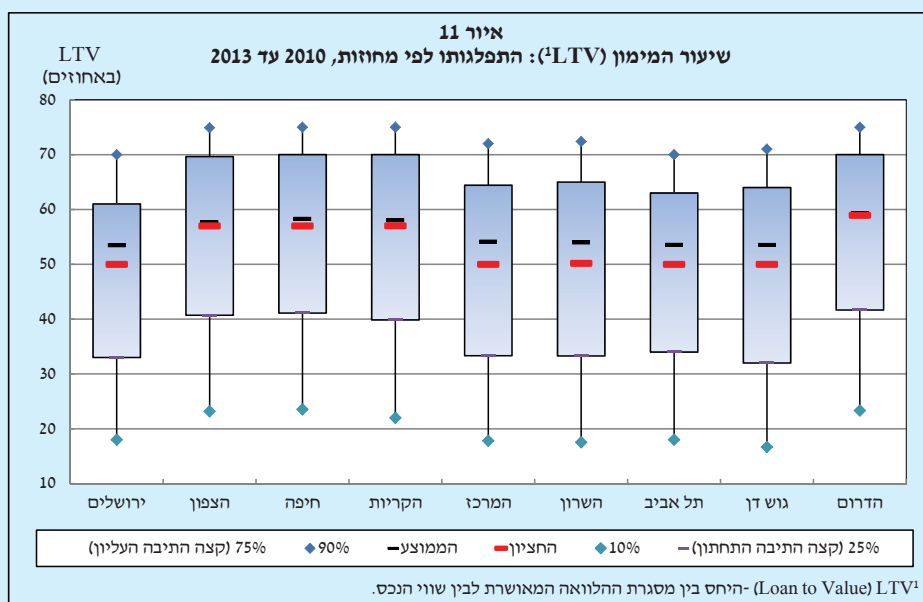
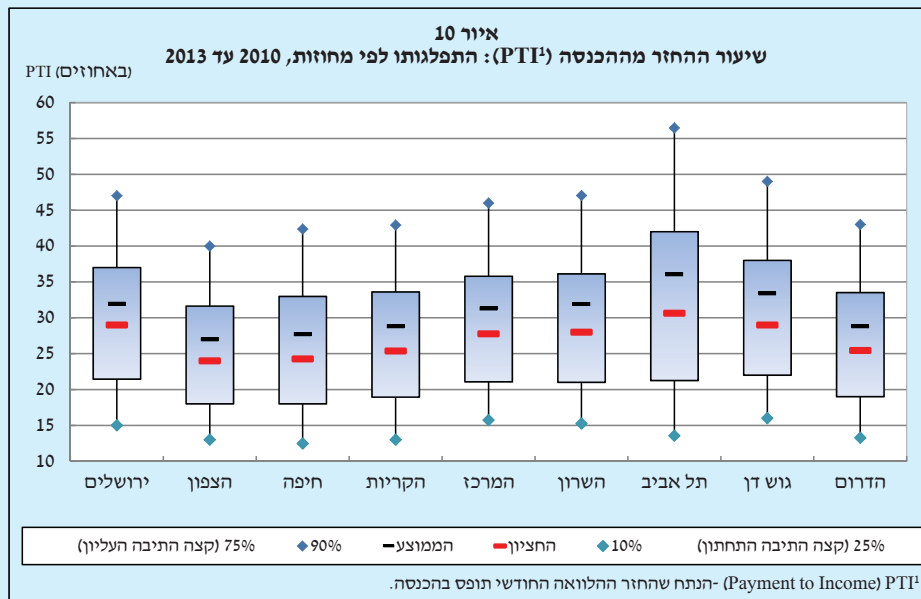
ניתוח לפי מחוזות מעלה כי **מחירי הדירות** הגבוהים ביותר נרשמו בתל אביב, ובתקופה הנבדקת הם עמדו בממוצע על 2.23 מיליוני ש"ח (איור 9). גם במחוזות המרכז, השרון, גוש דן וירושלים נאמדו מחירים גבוהים יחסית. **שיעור ההחזר מההכנסה** מתפלג לפי מחוזות באופן דומה (איור 10): הנתון הגבוה ביותר נרשם במחוז תל אביב (36%) ואחריו במחוזות המרכז, השרון, גוש דן וירושלים (השיעור הממוצע במחוזות אלה נע בין 31% ל-33%). **שיעור המימון** הגבוה ביותר נרשם במחוזות הדרום, הקריות, הצפון וחיפה, והממוצע נע בין 58% ל-59% (איור 11). ביתר המחוזות שיעור המימון הממוצע מעט נמוך יותר ונע בין 53% ל-54%.

⁵ להבדיל מהמקום שבו ניטלה ההלוואה.

⁶ כדי לבחון את תחום הדירור הלמ"ס מגדירה תשעה מחוזות: הדרום, הצפון, חיפה, הקריות, ירושלים, תל אביב, גוש דן, השרון והמרכז. כדי לבחון את תחומי ההכנסה, האבטלה וכו' הלמ"ס משתמשת בהגדרת מחוזות שונה מעט.

פרק א': ההתפתחויות במערכת הבנקאות

האשראי הצרכני (האשראי לאנשים פרטיים שלא לדויר) גדל השנה ב-9% – גבוה משיעור גידולו של האשראי לדויר – והסתכם ב-133 מיליארדי ש"ח (לוח א'-7; איור א'-11). בשנים האחרונות ניכרת באשראי זה מגמת התרחבות: בין 2007 ל-2014 הוא גדל בשיעור שנתי ממוצע של 7%, וחלקו בתיק האשראי הבנקאי עלה מ-13%-ל-15% (איור א'-13).

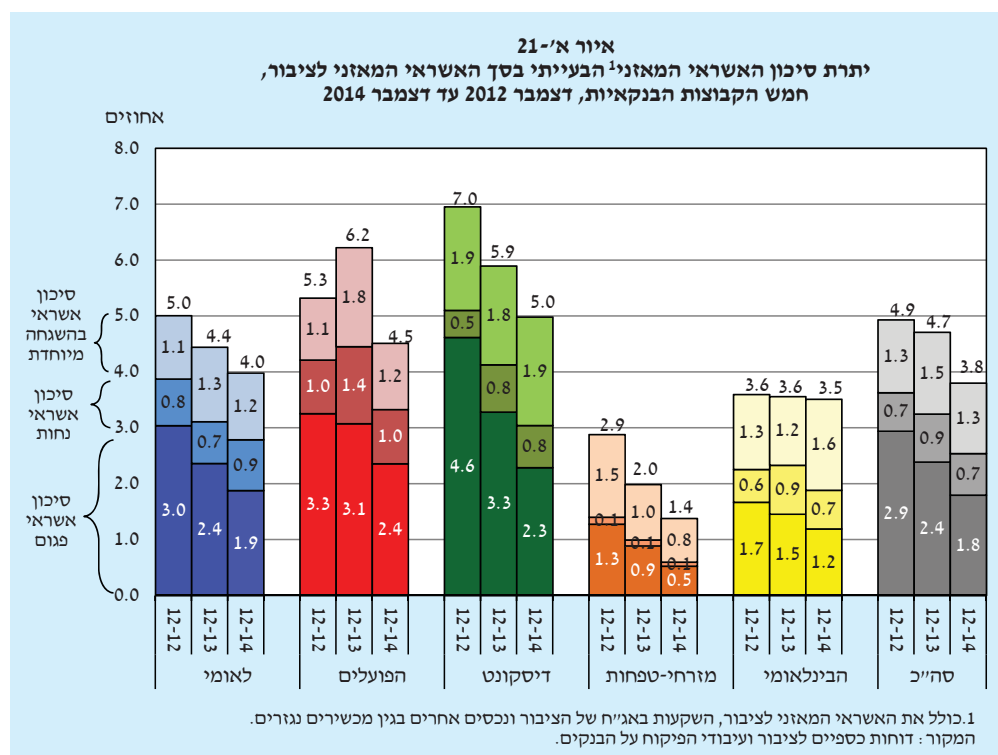
כ-8% מהאשראי הצרכני, כ-11 מיליארדי ש"ח, מקורו באשראי שבאחריות חברות כרטיסי האשראי – חובות בגין כרטיסי אשראי אגב ביצוע עסקה והלוואות שמוצעות לכלל משקי הבית ואינן מצריכות בהכרח החזקה בכרטיס אשראי. אשראי זה התרחב השנה ב-18%.

מאחר שהיקף האשראי הצרכני התרחב במהירות בשנים האחרונות, עלה צורך לוודא שההפרשות להפסדי אשראי בגינו שמרניות דיין. בהתאם לכך פרסם המפקח על הבנקים, בינואר 2015, הוראה הקובעת כי החל מהדוחות לציבור לשנת 2014, שיעור ההתאמות האיכותיות הנכלל במסגרת ההפרשה הקבוצתית להפסדי אשראי בגין האשראי הצרכני לא יפחת מ-0.75%. יישום ההוראה הביא ברבעון האחרון של 2014 לגידול של כחצי מיליארד ש"ח בהפרשה הקבוצתית של סך חמש הקבוצות הבנקאיות, ושיעורה של יתרת ההפרשה להפסדי אשראי בסך האשראי הצרכני עלה ל-1.75%, לאחר שבספטמבר 2014 הוא ירד עד ל-1.30% (לוח א'-8).

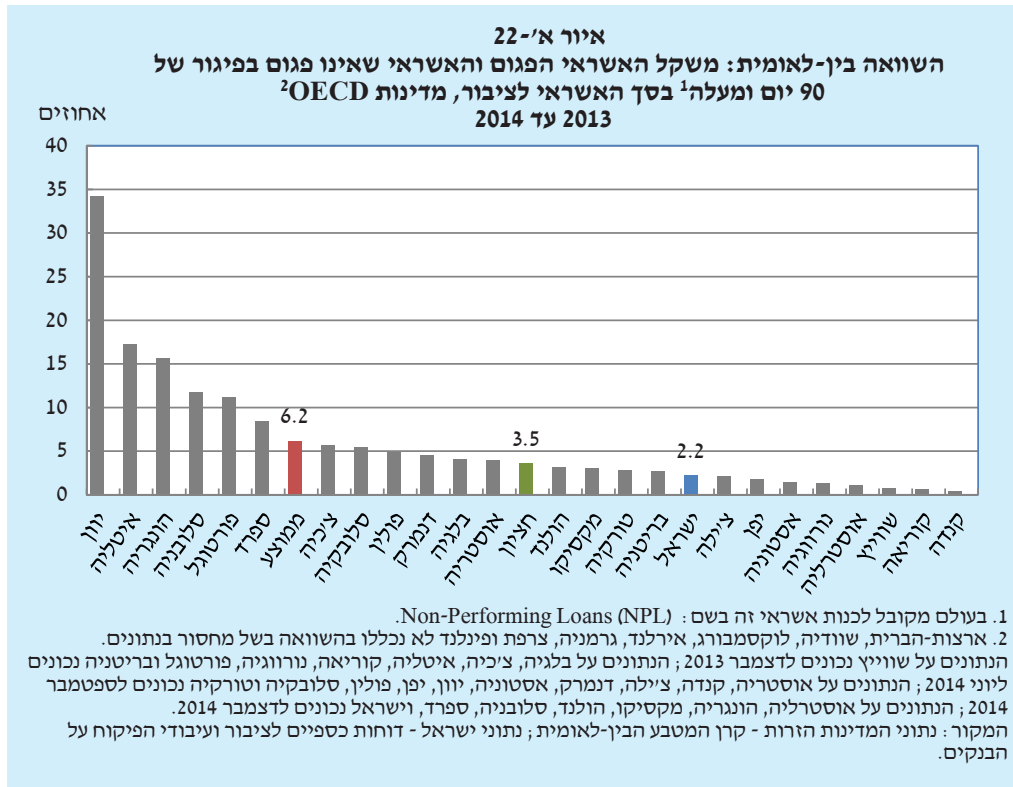
ב. איכותו של תיק האשראי הבנקאי

המדדים המחושבים מתוך הדוחות הכספיים המשיכו להצביע ב-2014 על שיפור באיכותו של תיק האשראי הבנקאי:

האשראי הבעייתי המאזני התכווץ בכ-6 מיליארדי ש"ח, ושיעורו בסך האשראי המאזני לציבור ירד ב-0.8 נקודת אחוז, לרמה של 3.8% (לוח א'-10). מרבית ההתכווצות התרחשה באשראי הבעייתי העסקי, ונבעה בעיקר מפירעונות אשראי שבוצעו בין היתר באמצעות הנפקת מניות ואג"ח ומימוש נכסים. התכווצותו של האשראי הבעייתי באה לידי ביטוי בכל רכיביו: פגום, נחות ובהשגחה מיוחדת (איור א'-21). במיוחד התכווץ חלקם של האשראי הפגום והאשראי שאינו פגום בפיגור של 90 יום ומעלה, רכיבים שמייצגים את החלק המסוכן באשראי

הבעיית³², ומשקלם בסך האשראי המאזני ירד ל-2.2% – שיעור נמוך מהרמה החצינית במדינות ה-OECD (לוח א'-10 ואיור א'-22). הירידה החדה ברכיבים אלו הביאה להמשך השיפור ביחס שבין יתרת ההפרשה להפסדי אשראי לבין האשראי הפגום והאשראי שאינו פגום בפיגור של 90 יום ומעלה, וכן ביחס שבין האשראי הפגום והאשראי שאינו פגום בפיגור של 90 יום ומעלה, נטו, לסך ההון העצמי (לוח א'-10). השיפור ביחסים אלה מעיד על עלייה ביכולתה של המערכת הבנקאית לספוג הפסדים באמצעות כריות ההפרשה וכריות ההון.

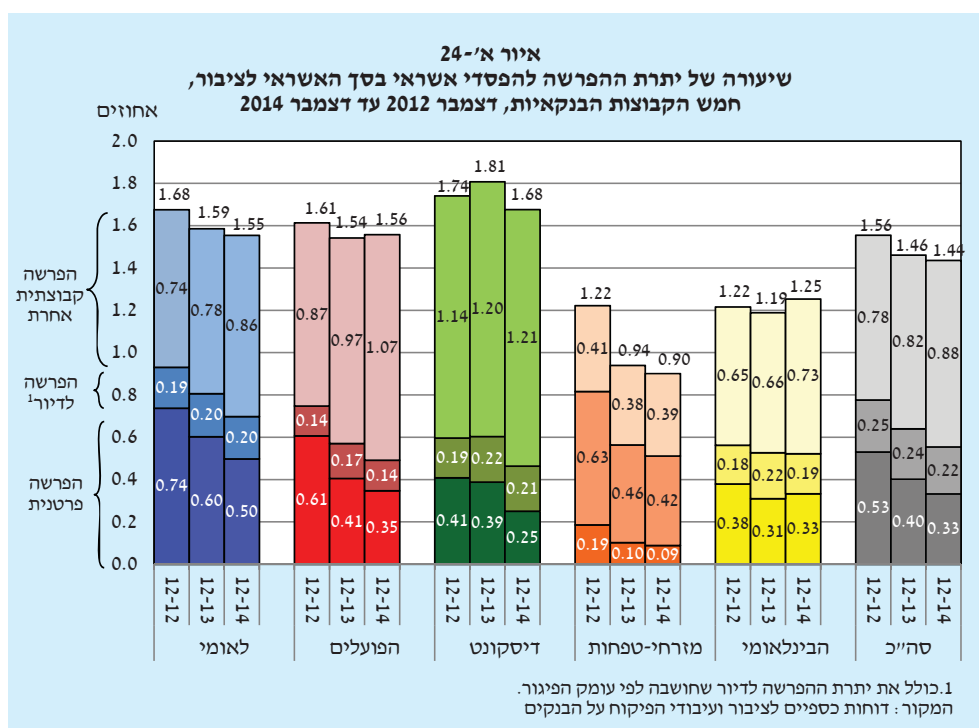
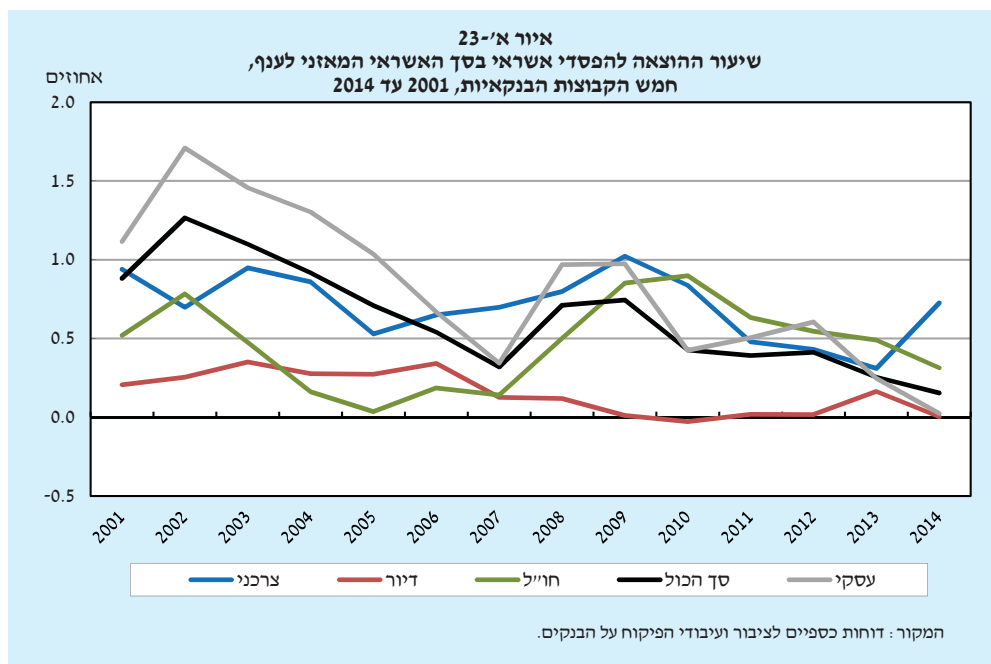

שיעור ההוצאה להפסדי אשראי בסך האשראי המאזני לציבור הוסיף לרדת גם השנה והסתכם ב-0.15% – רמה נמוכה מבחינה היסטורית (לוח א'-10). הסכום הנמוך של ההוצאה להפסדי אשראי השנה נבע בעיקר מגביית חובות שנמחקו בעבר ומקיטון בהפרשה הפרטנית להפסדי אשראי שנרשמה בשנים קודמות. ירידה גדולה במיוחד נרשמה בשיעור ההוצאה להפסדי אשראי בסך האשראי העסקי, והוא הגיע לרמה אפסית (איור א'-23). לעומת זאת נרשם גידול ניכר בהוצאה להפסדי אשראי צרכני בעקבות הוראת המפקח על הבנקים בנושא הפרשה קבוצתית לאנשים פרטיים. כתוצאה מכך עלה שיעור ההוצאה להפסדי אשראי בסך האשראי הצרכני ב-0.4 נקודת אחוז, לרמה של 0.7% (איור א'-23).

שיעורה של יתרת ההפרשה להפסדי אשראי בסך האשראי המאזני לציבור ירד השנה ב-0.02 נקודת אחוז, לרמה של 1.44% (לוח א'-10; איור א'-24). מדצמבר 2010 ועד דצמבר 2014 ירד שיעור זה בכחצי נקודת אחוז. הירידה שחלה בו השנה נבעה ברובה מהתכווצותה של יתרת ההפרשה שחושבה על בסיס פרטני. עם זאת, יתרת ההפרשה הכוללת להפסדי אשראי התרחבה בשיעור של 3%, על רקע הוראת המפקח על הבנקים בדבר הפרשה קבוצתית לאנשים פרטיים, ושיעור יתרת ההפרשה להפסדי אשראי על בסיס קבוצתי בסך האשראי המאזני לציבור גדל מ-0.82% ל-0.88%.

³² בעולם מקובל לכנות אשראי זה בשם (NPL) Non-Performing Loans.

בנק ישראל, מערכת הבנקאות בישראל, 2014

לוח א'-10

מדדים לאיכות תיק האשראי של חמש הקבוצות הבנקאיות, 2009 עד 2014

(אחוזים)

חמש הקבוצות	מזרחי-הבינלאומי	מזרחי-טפחות	דיסקונט	הפועלים	לאומי	השנה	
0.75	0.44	0.39	0.87	0.93	0.74	2009	שיעור ההוצאה השנתית להפסדי אשראי בסך האשראי המאזני לציבור ¹
0.41	0.18	0.44	0.69	0.46	0.26	2010	
0.39	0.14	0.28	0.65	0.48	0.30	2011	
0.41	0.20	0.21	0.61	0.39	0.50	2012	
0.25	0.14	0.21	0.49	0.34	0.11	2013	
0.15	0.13	0.12	0.13	0.16	0.18	2014	
0.71	0.15	0.44	0.72	0.84	0.84	2011	יחס המחיקות נטו לסך האשראי המאזני לציבור
0.39	0.24	0.26	0.51	0.38	0.47	2012	
0.32	0.13	0.40	0.42	0.38	0.21	2013	
0.11	0.05	0.10	0.24	0.06	0.12	2014	
1.96	1.33	1.62	1.66	2.12	2.30	2010	שיעור של יתרת ההפרשה להפסדי אשראי בסך האשראי המאזני לציבור
1.57	1.33	1.35	1.67	1.64	1.62	2011	
1.56	1.22	1.22	1.74	1.61	1.68	2012	
1.46	1.19	0.94	1.81	1.54	1.59	2013	
1.44	1.25	0.90	1.68	1.56	1.55	2014	
4.84	3.49	2.88	6.58	5.28	4.95	2012	משקל האשראי הבעייתי בסך האשראי המאזני לציבור
4.62	3.50	1.99	5.73	6.05	4.42	2013	
3.76	3.48	1.38	4.84	4.46	3.96	2014	
4.29	2.31	2.90	5.38	5.06	4.13	2010	משקל האשראי הפגום והאשראי שאינו פגום בפיגור של 90 יום ומעלה בסך האשראי המאזני לציבור
3.49	2.02	2.57	5.19	3.74	3.26	2011	
3.57	2.11	2.55	5.11	3.79	3.54	2012	
2.89	1.83	1.70	3.71	3.54	2.81	2013	
2.22	1.54	1.20	2.69	2.74	2.23	2014	
45.69	57.64	55.76	30.80	41.82	55.60	2010	היחס בין יתרת ההפרשה להפסדי אשראי לבין האשראי הפגום והאשראי שאינו פגום בפיגור של 90 יום ומעלה
44.88	66.11	52.62	32.13	43.69	49.53	2011	
43.56	57.69	47.94	34.09	42.53	47.33	2012	
50.52	64.96	55.37	48.69	43.60	56.44	2013	
64.71	81.64	75.36	62.43	56.87	69.57	2014	
25.21	10.54	18.89	41.67	30.46	18.19	2010	היחס בין האשראי הפגום והאשראי שאינו פגום בפיגור של 90 יום ומעלה, נטו, לסך ההון העצמי
21.18	7.51	18.31	37.86	21.92	17.10	2011	
20.48	9.05	18.70	33.22	20.41	18.15	2012	
13.87	6.35	10.26	17.94	17.54	11.32	2013	
7.34	2.73	3.82	9.04	10.03	6.13	2014	

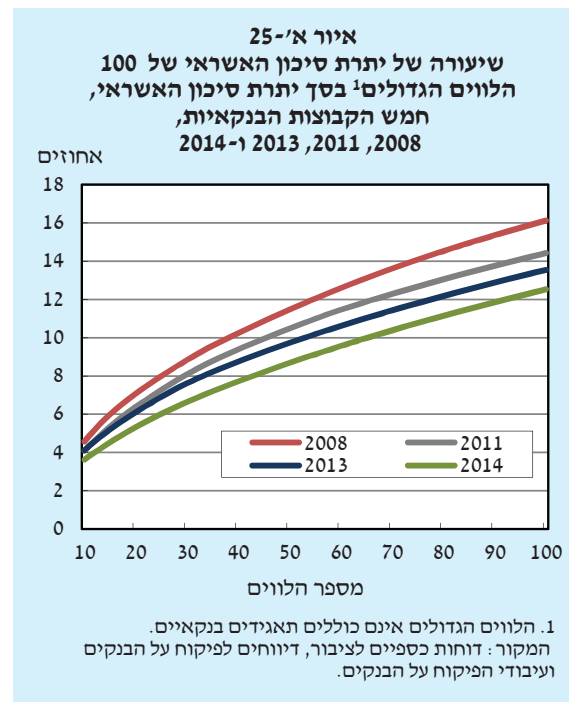
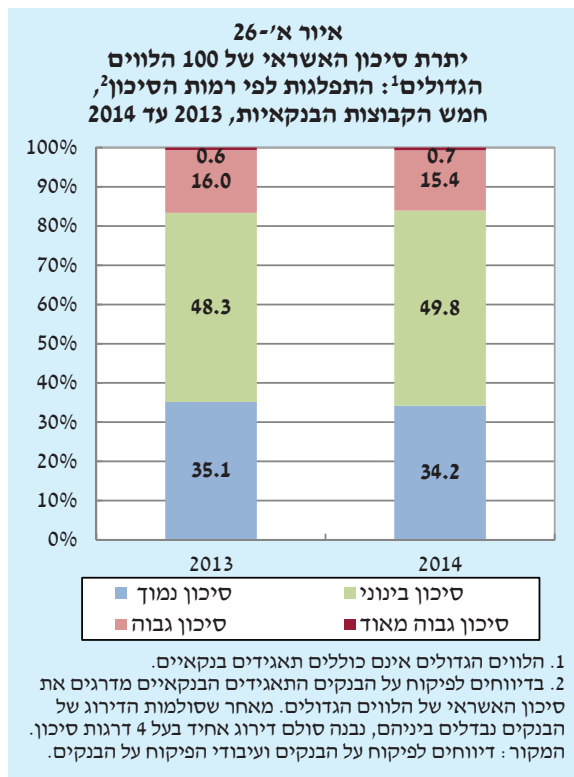
(1) עד דצמבר 2010 נעשה שימוש באשראי לציבור נטו, ומשנת 2011 – באשראי לציבור ברוטו.

(2) הנתונים מחושבים ליום 1 בינואר 2011 (לאחר יישום הוראה בנושא מדידה וגילוי של חובות פגומים, סיכון אשראי והפרשה להפסדי אשראי). המקור: דוחות כספיים לציבור ועיבודי הפיקוח על הבנקים.

ג. הריכוזיות בתיק האשראי

בשנים האחרונות ניכרת ירידה חדה בריכוזיות האשראי לפי גודל הלווה, ואולם ריכוזיות זו גבוהה יחסית, בין היתר משום שבמשק הישראלי קיים מבנה ריכוזי של בעלות ושליטה. הירידה בריכוזיות האשראי לפי גודל הלווה התרחשה על רקע המגבלות החלות על חבות של לווה ושל קבוצת לוויים³³, ועל רקע התמקדותה של המערכת הבנקאית במגזר משקי הבית ובלוויים העסקיים הקטנים. בשנים האחרונות נערכו רפורמות וננקטו צעדים שנועדו להגביר את התחרות במשק ולהגביל מונופולים וחברות גדולות בחלק מהענפים³⁴. רפורמות וצעדים אלה צפויים לתרום אף הם להמשך הירידה בריכוזיות הלוויים.

גם במהלך 2014 נמשכה הירידה בריכוזיותם של הלוויים בתיק האשראי הבנקאי, ויתרות האשראי³⁵ של הלוויים הגדולים הצטמצמו: סך החשיפה של חמש הקבוצות הבנקאיות ל-10 הקבוצות העסקיות הגדולות התכווץ בכ-11 מיליארדי ש"ח, והסתכם ב-117 מיליארדים. משקלן של קבוצות אלה בסך תיק האשראי ובסך ההון העצמי עמד בדצמבר 2014 על 9%-127%, בהתאמה, לעומת 10%-149% בדצמבר 2013. נוסף על כך, משקל האשראי של 100 הלוויים הגדולים בתיק האשראי ובהון העצמי הגיע, בהתאמה, ל-12.5%-ול-182%, בשעה שבדצמבר 2013 הוא הגיע ל-13.5%-ול-201% (איור א'-25). לא חל שינוי בהתפלגות הדירוג הפנימי של סיכון האשראי של לוויים אלה (איור א'-26).

³³ ביוני 2015 פרסם המפקח על הבנקים עדכון להוראה בנושא מגבלות על חבות של לווה ושל קבוצת לוויים. העדכון פורסם בהמשך לפעולות הפיקוח לצמצום ריכוזיות תיק האשראי במערכת הבנקאית ועל רקע המלצות ועדת באזל בנוגע לחשיפות גדולות (Supervisory framework for measuring and controlling large exposures, April 2014). עיקרי התיקונים להוראה: (1) ההגדרה של ההון המשמש לחישוב המגבלות על חבות של לווה ושל קבוצת לוויים צומצמה להון רובד 1; (2) הוקשחה המגבלה על שיעור החבות של קבוצת לוויים בנקאית מההון: היא הופחתה מ-25% ל-15%; (3) השיטה לחישוב הניכויים המותרים בהוראה 313 הותאמה לשיטה לחישוב מפחיתי סיכון האשראי הכשירים הכלולה בהוראה 203. תאריך התחילה של ההוראה: ה-1 בינואר 2016.

³⁴ לשם המחשה, החוק לקידום התחרות ולצמצום הריכוזיות, התשע"ד-2013, קובע מגבלות שליטה בקבוצות עסקיות רב-שכבתיות.

³⁵ כולל יתרת סיכון האשראי המאזני והחוץ-מאזני.

פרק א': ההתפתחויות במערכת הבנקאות

לוח א'-11

מדדים לריכוזיות של תיק האשראי לציבור¹, חמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות, 2008 עד 2014

השנה	לאומי	הפועלים	דיסקונט	מזרחי- טפחות	הבינלאומי	חמש הקבוצות
הריכוזיות לפי ענפי המשק						
2008	0.092	0.073	0.090	0.044	0.067	0.075
2009	0.093	0.080	0.088	0.039	0.069	0.076
2010	0.093	0.079	0.086	0.041	0.070	0.076
2011	0.090	0.080	0.076	0.035	0.057	0.071
2012	0.085	0.077	0.080	0.035	0.055	0.070
2013	0.079	0.074	0.074	0.034	0.057	0.065
2014	0.077	0.074	0.074	0.032	0.055	0.064
2008	0.190	0.170	0.168	0.185	0.172	0.172
2009	0.199	0.171	0.173	0.189	0.177	0.176
2010	0.205	0.175	0.173	0.197	0.177	0.181
2011	0.205	0.174	0.171	0.188	0.167	0.181
2012	0.207	0.172	0.165	0.210	0.170	0.183
2013	0.203	0.169	0.170	0.227	0.175	0.183
2014	0.208	0.169	0.174	0.233	0.176	0.184
2008	27.8	33.0	26.1	50.1	37.4	32.9
2009	29.9	29.5	27.8	54.4	37.5	33.1
2010	30.5	30.9	28.9	54.7	37.2	34.2
2011	31.5	30.8	29.2	57.0	41.1	35.2
2012	33.0	32.0	29.7	59.0	42.9	36.7
2013	35.4	32.6	32.3	61.1	42.8	38.5
2014	36.4	32.3	32.5	63.1	43.8	39.0
2008	19.1	13.4	21.0	3.1	4.9	14.2
2009	18.6	13.1	23.0	3.1	4.4	14.3
2010	17.3	11.5	21.9	2.4	3.9	13.0
2011	15.6	11.0	26.8	1.9	3.0	13.0
2012	15.9	10.6	25.2	2.7	2.3	12.6
2013	15.3	10.2	22.2	2.9	1.8	11.7
2014	15.0	11.0	23.2	2.4	1.8	11.9
הריכוזיות לפי גודל הלווה						
2008	0.908	0.909	0.904	0.810	0.837	0.896
2009	0.905	0.903	0.912	0.808	0.854	0.897
2010	0.907	0.913	0.908	0.813	0.855	0.902
2011	0.901	0.924	0.911	0.811	0.846	0.904
2012	0.896	0.920	0.908	0.806	0.847	0.902
2013	0.880	0.916	0.908	0.807	0.846	0.896
2014	0.876	0.920	0.907	0.799	0.843	0.896
2008	43.6	51.1	41.6	29.0	33.7	43.1
2009	40.6	50.2	41.8	26.1	30.8	41.4
2010	42.0	49.0	43.2	26.1	33.3	41.6
2011	41.9	48.9	44.5	24.6	29.3	41.2
2012	40.1	47.7	42.7	23.1	27.9	39.6
2013	38.0	46.6	39.7	22.7	28.2	38.0
2014	36.6	46.5	38.8	21.0	27.8	37.1
2008	8.5	10.6	8.4	9.5	12.9	
2009	5.2	11.6	9.4	7.5	10.6	
2010	5.4	8.1	7.8	8.2	11.3	
2011	5.6	8.4	13.0	5.2	9.1	
2012	5.2	7.8	10.2	4.3	7.5	
2013	5.7	6.6	9.3	3.9	7.1	
2014	3.6	5.9	8.3	3.0	4.6	

(1) על בסיס מאזני וחוז-מאזני.

(2) מדד זה הוא סכום הריבועים של משקלות האשראי בענף מסוים (בניכוי האשראי שניתן לאנשים פרטיים) כולל האשראי שניתן לאנשים פרטיים). המדד עולה עם העלייה בריכוזיות.

(3) ענפי המשק המשוקללים במדד זה כוללים הן את פעילות הלווה בישראל והן את פעילותו בחו"ל.

(4) מדד זה הוא סכום הריבועים של משקלות האשראי בענף מסוים (בניכוי האשראי שניתן לאנשים פרטיים) בסך האשראי לציבור (בניכוי האשראי שניתן לאנשים פרטיים).

(5) ענפי המשק המשוקללים במדד זה כוללים את פעילות הלווה בישראל בלבד.

(6) אשראי לאנשים פרטיים שעיקר פעילותם בישראל.

(7) מדד גייני משקף את אי-השוויון בהתפלגות האשראי לפי לווים. המדד עולה עם העלייה באי-השוויון.

(8) בתוספת זכויות של בעלי מניות חיצוניים.

המקור: דוחות כספיים לציבור ועיבודי הפיקוח על הבנקים.

ד. סיכון מדינה

היקף החשיפה המאזנית של סך חמש הקבוצות הבנקאיות למדינות זרות הסתכם בדצמבר 2014 ב-180 מיליארדי ש"ח, המהווים 14% מסך הנכסים, לעומת 147 מיליארדים בדצמבר 2013, שהיוו 12% מסך הנכסים. כ-45% מהחשיפה למדינות זרות בדצמבר 2014 נובעים מחשיפה לארה"ב, וכשליש – מחשיפה למדינות אירופה. החשיפה למדינות אירופיות בעלות סיכון גבוה³⁶ נותרה מצומצמת (כ-1.3 מיליארד ש"ח; לוח א'-12). העלייה בחשיפה למדינות זרות התרחשה במחצית השנייה של השנה, בעיקר בחשיפת הקבוצות לארה"ב – זו גדלה השנה ב-19 מיליארדי ש"ח. העלייה נובעת בעיקר מגידול בתיק ניירות הערך הזרים ומגידול בפיקדונות בבנקים זרים, ואלה הושפעו בין היתר מהפיחות שחל בשער השקל מול הדולר. כ-67 מיליארדי ש"ח מהחשיפה המאזנית למדינות זרות בדצמבר 2014 מקורם בחשיפה למוסדות פיננסיים זרים – כ-89% מזה למוסדות פיננסיים זרים בעלי דירוג אשראי של A- ומעלה (לוח א'-13).

5. סיכון הנזילות

מערכת הבנקאות הישראלית הוסיפה לשמור בתקופה הנסקרת על רמה גבוהה יחסית של נזילות. הדבר מתבטא בערכו של יחס המודל הפיקוחי³⁷ – אף כי הוא ירד השנה קלות מכ-1.42 אשתקד לכ-1.38 (לוח א'-15) – וביציבותם של יחסי הנזילות לטווח בינוני של עד שלושה חודשים (לוח א'-14). הנזילות הגבוהה בתאגידים הבנקאיים משתקפת גם בשיעורם הגבוה של הנכסים הנזילים באיכות גבוהה במלאי הנכסים הנזילים ובהיקפם הגבוה של המקורות היציבים, שעיקרם פיקדונות קמעונאיים. עם זאת, סביבת הריבית הנמוכה מובילה את הפרטים לחפש אפיקי השקעה מניבים, והדבר פועל לירידה בשיעורם של הפיקדונות הקמעונאיים בסך הפיקדונות קצרי הטווח (מכ-65% אשתקד לכ-58% השנה) ולעלייה בחלקם הכולל של הפיקדונות העסקיים הגדולים והפיקדונות המוסדיים (לכ-42%) – כלומר הדבר פועל לעלייה בחלקם של הפיקדונות המתאפיינים במידה גבוהה יותר של סיכון נזילות.

בחינת ריכוזיות הפיקדונות מצביעה אף היא על המגמה האמורה: חלקם של הפיקדונות הקטנים בהיקף של עד מיליון ש"ח ירד קלות, מרמה של 34% אשתקד לכ-32% השנה, והיקפם של הפיקדונות הגדולים ושיעורם של 20 הפיקדונות הגדולים עלו, מכ-12% בדצמבר 2011 לכ-18% (לוח א'-15). יחס האשראי לפיקדונות ירד השנה קלות, והוא מצביע על שיפור קל במידת הנזילות של המערכת הבנקאית (לוח א'-14; התייחסות נוספת מופיעה בפרק העוסק בפעילות).

במטרה לבחון את עמידותם של התאגידים הבנקאיים והמערכת הבנקאית לתרחיש אפשרי של משבר נזילות, הפיקוח על הבנקים אמד את השפעתו של תרחיש קיצון אפשרי – פדיון מיידי של 10% מפיקדונות הציבור לטווח קצר של עד חודש³⁸ – על ערכו של יחס המודל הפיקוחי. תוצאות האמידה מצביעות על כך שכל אחד מהבנקים עמיד בפני הזעזוע והוא הדין במערכת בכללותה (ערכו של יחס המודל הפיקוחי גבוה מ-1; לוח א'-15).

³⁶ פורטוגל, אירלנד, איטליה, יוון וספרד.

³⁷ יחס המודל הפיקוחי – היחס בין הנכסים הנזילים לבין ההתחייבויות הנזילות לתקופה של עד חודש – פותח בפיקוח על הבנקים. הוא משמש את הפיקוח כדי לבחון מגמות ברמת הנזילות של התאגידים הבנקאיים – ערך של 1 הוא המינימום הנדרש כדי להבטיח עמידה בצורכי הנזילות.

³⁸ בתרחיש הקיצון לא נערכת הבחנה בין סוגי פיקדונות וגודלם.

לוח א'-12
החשיפה למדינות זרות, חמש הקבוצות הבנקאיות, דצמבר 2014

(מיליוני ש"ח)

סד החשיפה הרוץ-מאזינת ⁴	שיעור החשיפה המאזינת בנקסים (אחוזים)	החשיפה המאזינת בהסך לזון העצמי (אחוזים)	סד החשיפה המאזינת	החשיפה המאזינת של			
				מקומיים ³ חשלוות ² לחושיבים	החשיפה המאזינת מעבר לגבול		
					לאחרים	לבנקים	למשלות ¹
26,537	6.1	87.1	80,448	39,550	17,752	15,683	7,463
6,909	2.2	31.9	29,450	6,277	9,565	13,251	357
350	0.5	7.7	7,118	0	3,419	3,414	285
2,543	0.5	7.8	7,216	0	2,592	4,562	62
751	0.8	12.2	11,270	7,513	1,666	2,091	0
74	0.1	1.2	1,154	0	136	782	236
1,263	0.1	1.3	1,215	1,186	17	11	1
206	0.1	1.0	943	0	865	78	0
128	0.0	0.5	417	0	104	227	86
56	0.0	0.3	266	0	19	204	43
2	0.0	0.0	1	0	1	0	0
241	0.0	0.2	221	0	214	7	0
1	0	0	0	0	0	0	0
7,459	3.1	44.1	40,779	1,682	18,299	18,494	2,304
46,520	13.6	195.4	180,498	56,208	54,649	58,804	10,837
3,056	0.7	10.3	9,536	2,121	3,930	2,937	548
43	0.0	0.4	369	0	356	13	0
11,261	4	63	58,056	13,790	18,581	24,616	1,069
471	0	1	1,274	0	694	451	129

1. משלות, מוסדות רשמיים ובנקים מרכזיים.
2. שלחות, חתאגד הבנקאי במדינת זרת.
3. החשיפה המאזינת נטר לאחר יכורי החתאגדינות מקומיות.
4. סיכור האשאי במשערים פיננסיים חוץ-מאזניים מפי שחשכ לערוד חשכב מנגבלת החבות של לזרת.
5. Lease Developed Countries, הארצות שחבנק העלמי מסווג כנגבלות הכנסה נמוכה או בניגודית.
המקור: דוחות כספיים לעיבור ועיבודי הפיקוח על הבנקים.

לוח 13-

חשיפת האשראי הנוכחית למוסדות פיננסיים זרים^{2,1}, חמש הקבוצות הבנקאיות, דצמבר 2014

תעודת זכויות

חמש קטגוריות		הכלכלאות			מזרח-מערב			דיסקונט			הפעלים			לאומי		דירוג האשראי ³
סוכן : מות : האשראי : המאזני	סוכן : מות : האשראי : המאזני	סוכן : מות : האשראי : המאזני	סוכן : מות : האשראי : המאזני	סוכן : מות : האשראי : המאזני	סוכן : מות : האשראי : המאזני	סוכן : מות : האשראי : המאזני	סוכן : מות : האשראי : המאזני	סוכן : מות : האשראי : המאזני	סוכן : מות : האשראי : המאזני	סוכן : מות : האשראי : המאזני	סוכן : מות : האשראי : המאזני	סוכן : מות : האשראי : המאזני	סוכן : מות : האשראי : המאזני	סוכן : מות : האשראי : המאזני		
31,400	35,030	1,282	572	572	2,433	2,951	3,753	5,267	23,360	24,955	AAA- עד AAA					
28,765	29,994	3,110	2,302	2,304	5,511	5,693	15,675	16,690	2,167	2,168	A- עד A+					
6,285	6,692	160	179	0	1,336	1,338	2,919	3,135	1,890	2,040	BBB- עד BBB+					
461	523	40	0	0	193	195	145	203	83	85	B- עד BB+					
1	13	0	0	11	0	0	1	1	0	1	B- פחות מ-B					
546	704	17	23	-	126	234	155	197	248	250	ללא דירוג					
67,458	72,956	4,609	4,666	2,874	9,579	10,411	22,648	25,493	27,748	29,499	סך חשבות האשראי לעוסדות פנסיוניים וזרים					
122	122	0	0	0	122	122	0	0	0	0	רדתות החובות הפעיליות					
0.05		0.04	0.01		0.05		0.06		0.07		שעור החשיפה מחוברים (אחוזים)					
0.73	0.79	0.64	0.65	0.25	0.70	0.76	0.72	0.81	0.98	1.04	שעור החשיפה מחוברים (אחוזים)					

ס'א.

דג:

3) דירוג האשראי החיצוני נקבע לפי סוכנויות הדירוג S&P, Fitch ו-Moody's.

המקור: דוחות כספיים לציבור ועיבודי הפיקוח על הבנקים.

לוח א'-14
מדדי נזילות נבחרים, חמש הקבוצות הבנקאיות,
2007 עד 2014

חמש הקבוצות	הבנקאות	מוזרחי-טפחות	דיסקונט	הפעלים	לאומי	שנה	יחס הנכסים הנזילים ¹ להתחייבויות קצרות הטווח ²
0.29	0.33	0.24	0.35	0.24	0.31	2007	יחס הנכסים הנזילים ¹ להתחייבויות קצרות הטווח ²
0.27	0.33	0.18	0.32	0.23	0.31	2008	
0.38	0.42	0.24	0.41	0.37	0.39	2009	
0.32	0.33	0.20	0.32	0.38	0.33	2010	
0.37	0.37	0.27	0.39	0.38	0.38	2011	
0.39	0.37	0.27	0.40	0.42	0.39	2012	יחס הנכסים הנזילים ¹ לסך הנכסים
0.36	0.39	0.29	0.38	0.39	0.36	2013	
0.35	0.40	0.33	0.36	0.36	0.33	2014	
0.17	0.23	0.13	0.20	0.15	0.17	2007	
0.16	0.23	0.10	0.17	0.15	0.17	2008	
0.23	0.29	0.13	0.24	0.23	0.23	2009	יחס הנכסים הנזילים ¹ לסך הנכסים
0.20	0.24	0.12	0.21	0.23	0.19	2010	
0.23	0.26	0.15	0.25	0.23	0.22	2011	
0.24	0.27	0.14	0.25	0.26	0.24	2012	
0.24	0.29	0.18	0.25	0.25	0.23	2013	
0.23	0.31	0.20	0.24	0.23	0.21	2014	יחס האשראי לציבור לפיקדונות הציבור
0.85	0.73	0.99	0.78	0.88	0.83	2007	
0.90	0.77	0.97	0.84	0.98	0.87	2008	
0.86	0.73	1.00	0.81	0.93	0.82	2009	
0.91	0.79	1.01	0.86	0.96	0.90	2010	
0.89	0.80	1.00	0.76	0.96	0.86	2011	יחס הנכסים הנזילים כוללים איגרות חוב ממשלתיות, וכן מוזומנים ופיקדונות בבנק ישראל ובבנקים שמועד פירענם המקורי הוא עד 3 חודשים.
0.87	0.80	1.00	0.77	0.92	0.83	2012	
0.87	0.77	0.98	0.78	0.91	0.84	2013	
0.85	0.72	0.97	0.79	0.89	0.83	2014	

(1) יחס הנכסים הנזילים כוללים איגרות חוב ממשלתיות, וכן מוזומנים ופיקדונות בבנק ישראל ובבנקים שמועד פירענם המקורי הוא עד 3 חודשים.

(2) ההתחייבויות קצרות הטווח כוללות את סך הפיקדונות שמועד פירענם המקורי הוא עד 3 חודשים.

המקור: דוחות נספייים לציבור ועבודת הפיקוח על הבנקים.

לוח א'-15

יחס המודל הפיקוחי¹, תרחיש קיצון ומבחר מדדי ריכוזיות בתחום הנזילות², חמשת הבנקים הגדולים, 2011 עד 2014

2014	2013	2012	2011	
1.38	1.42	1.61	1.58	יחס המודל הפיקוחי
1.12	1.04	1.38	1.41	הערך המזערי של היחס הפיקוחי
1.99	2.00	1.79	1.74	הערך המרבי של היחס הפיקוחי
1.17	1.12	1.27	1.25	יחס המודל הפיקוחי לאחר תרחיש של פדיון מיידי של 10% מסך פיקדונות הציבור לטווח קצר
1.12	0.94	1.38	1.41	הערך המזערי של היחס הפיקוחי
1.99	1.86	1.79	1.74	הערך המרבי של היחס הפיקוחי
				הריכוזיות והיציבות של הפיקדונות
0.32	0.34	0.35	0.35	שיעור הפיקדונות עד 1 מיליון ש"ח בסך הפיקדונות
0.33	0.31	0.27	0.27	שיעור הפיקדונות מעל 50 מיליון ש"ח בסך הפיקדונות
0.18	0.17	0.14	0.12	שיעור 20 הפיקדונות הגדולים עד חודש בסך פיקדונות הציבור עד חודש

(1) יחס המודל הפיקוחי פותח בפיקוח על הבנקים, והוא שווה ליחס בין הנכסים הנזילים לבין ההתחייבויות קצרות הטווח לתקופה של עד חודש. יחס זה משמש את הפיקוח כדי לבחון מגמות ברמת הנזילות של התאגידים הבנקאיים – הערך 1 הוא המינימום הנדרש כדי להבטיח עמידה בצורכי הנזילות – והוא גם מאפשר השוואה רוחבית.
(2) המדדים מתייחסים לפעילות הון במטבע ישראלי והון במטבע חוץ (צמוד ונקוב).
המקור: דיווחים לפיקוח על הבנקים ועיבודי הפיקוח על הבנקים.

בחודש ספטמבר 2014 פרסם המפקח על הבנקים הוראת ניהול בנקאי חדשה (221) בנושא יחס כיסוי הנזילות (LCR, Liquidity Coverage Ratio)³⁹. ההוראה נכנסה לתוקף באפריל 2015, והיא מהווה צעד משמעותי נוסף בדרך לאימוץ כולל של מסגרת העבודה של באזל III. ההוראה מאמצת את המלצותיה של ועדת באזל III בדבר היחס הנידון, וגיבושה הושלם בתום עבודתו של הצוות המקצועי שהפיקוח על הבנקים הקים לצורך העניין, ולאחר ניתוח סקר ההשפעה הכמותית (QIS, Quantitative Impact Study) שהוגש לפיקוח באפריל אשתקד. תוצאות הסקר העלו כי מערכת הבנקאות הישראלית עומדת בדרישות המינימום של היחס שנקבעו בהוראה, וכי ערכו המצרפי דומה לממוצע המשוקלל במדינות האיחוד האירופי.

6. סיכוני השוק

א. סיכוני הריבית

סך החשיפה לסיכון הריבית במרבית הקבוצות הבנקאיות ירד במעט ב-2014 יחסית לאשתקד, אולם רמתו נותרה גבוהה יחסית לרמות של השנים האחרונות. מרבית הקבוצות היו חשופות השנה לעליית ריבית בכל המגזרים, בדומה לאשתקד. ההפסד הפוטנציאלי בחמש הקבוצות כתוצאה מעלייה של נקודת אחוז בשיעורי הריבית נע בין 0.1% ל-8.6% מהשווי ההוגן של הון הבנק⁴⁰, בשעה שאשתקד הוא נע בין 1.2% ל-17.6%⁴¹ (לוח א'-16).

³⁹ יחס כיסוי הנזילות פותח בידי ועדת באזל במטרה לקדם את העמידות בטווח הקצר של פרופיל הנזילות של תאגידים בנקאיים. היחס מראה מהי כמות הנכסים הנזילים האיכותיים שתאגידים צריכים להחזיק כדי לשרוד בתרחיש קיצון משמעותי שנמשך 30 ימים קלנדריים. יחס כיסוי הנזילות מורכב משני רכיבים: במונה – מלאי הנכסים הנזילים האיכותיים (HQLA, High Quality Liquid Assets). מלאי זה בנוי משתי רמות של נכסים. רמה 1 כוללת נכסים איכותיים שהיקף החזקתם אינו מוגבל, ורמה 2 כוללת נכסים שהיקף החזקתם מוגבל ל-40% ממלאי הנכסים הנזילים האיכותיים (רמה זו מחולקת לשתי רמות משנה: 2 ו-22; היקף החזקתם של נכסים ברמה האחרונה מוגבל ל-15%). במכנה – סך תזרים המזומנים היוצא נטו, היינו סך תזרים המזומנים היוצא הצפוי בתרחיש הקיצון בניכוי סך תזרים המזומנים הנכנס הצפוי בתרחיש. את סך תזרים המזומנים היוצא הצפוי מחשבים על ידי הכפלת היתרות של קטגוריות או סוגים שונים של התחייבויות מאזניות וחוז-מאזניות בשיעורי משיכתם הצפויים (drawn down או run off). את סך תזרים המזומנים הנכנס הצפוי מחשבים על ידי הכפלת היתרות של חייבים חוזיים (contractual receivables) בשיעורים שהם צפויים להתקבל בהם בתרחיש, עד לרף מצטבר של 75% מסך תזרים המזומנים היוצא הצפוי.

⁴⁰ השווי ההוגן של הון הבנק שווה להפרש בין השווי ההוגן של הנכסים לבין השווי ההוגן של ההתחייבויות בכל מגזרי ההצמדה, בתוספת השפעתן של העסקאות העתידיות.

⁴¹ החישוב מבוסס על דוחות הדירקטוריון של הקבוצות הבנקאיות. דוחות אלה מראים כיצד שינויים היפותטיים מקבילים בשיעורי הריבית משפיעים על השווי ההוגן נטו של המכשירים הפיננסיים של הבנק והחברות המאוחדות שלו.

לוח א'-16

החשיפה לשינויים בשיעורי הריבית, חמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות, דצמבר 2013 ודצמבר 2014

(מיליוני ש"ח)											
סך המערכת		הבנקאות		מזרח		דיסקונט		הפועלים		לאומי	
2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013
תמנור תל-א-צמור											
הפזיציה נטו במנור ¹											
חשינו בשווי החוץ של הפזיציה נטו במנור כתוצאה משני											
בשיעורי הריבית ²											
-1,536	-1,269	-223	-156	-289	-85	-132	-358	-21	52	-871	-722
1,714	1,347	255	177	189	77	289	362	20	-63	961	794
עלייה של קודרת אחוז											
ירדת של קודרת אחוז											
באחוזים מחשווי החוץ של חון הבנק											
-2.3	-2.1	-4.4	-3.3	-3.7	-1.1	-1.6	-6.0	-0.1	0.2	-4.0	-3.5
2.5	2.2	5.0	3.8	2.4	1.0	3.5	6.1	0.1	-0.3	4.4	3.9
עליית הריבית											
ירדת הריבית											
17,870	18,122	866	819	7,057	6,447	3,090	123	4,099	6,944	2,758	3,789
תמנור תצמור											
הפזיציה נטו במנור ¹											
חשינו בשווי החוץ של הפזיציה נטו במנור כתוצאה משני											
בשיעורי הריבית ²											
-248	-663	-104	-71	52	-279	-86	-93	13	-139	-123	-81
302	465	130	80	-88	104	87	106	20	145	153	30
עלייה של קודרת אחוז											
ירדת של קודרת אחוז											
באחוזים מחשווי החוץ של חון הבנק											
-0.4	-1.1	-2.0	-1.5	0.7	-3.7	-1.0	-1.6	0.1	-0.6	-0.6	-0.4
0.4	0.8	2.5	1.7	-1.1	1.4	1.0	1.8	0.1	0.7	0.7	0.1
עליית הריבית											
ירדת הריבית											
-453	-540	-28	-104	-547	-239	2,797	2,057	-137	-409	-2,538	-1,845
מנור מטבע החוץ											
הפזיציה נטו במנור ¹											
חשינו בשווי החוץ של הפזיציה נטו במנור כתוצאה משני											
בשיעורי הריבית ²											
-769	-990	-37	-29	-2	1	-493	-592	-21	-173	-216	-197
451	1,033	47	41	11	8	249	460	-24	262	168	262
עלייה של קודרת אחוז											
ירדת של קודרת אחוז											
באחוזים מחשווי החוץ של חון הבנק											
-1.1	-1.6	-0.7	-0.6	0.0	0.0	-5.9	-10.0	-0.1	-0.8	-1.0	-1.0
0.7	1.7	0.9	0.9	0.1	0.1	3.0	7.8	-0.1	1.2	0.8	1.3
עליית הריבית											
ירדת הריבית											
67,485	60,991	5,114	4,688	7,888	7,637	8,292	5,929	24,416	22,284	21,775	20,453
סך המנורים											
סך חשווי החוץ של חון הבנק ⁴											
חשינו בשווי החוץ של חון הבנק כתוצאה משני בשיעורי הריבית ²											
-2,553	-2,922	-364	-256	-239	-363	-711	-1,043	-29	-260	-1,210	-1,000
2,467	2,845	432	298	112	189	625	928	16	344	1,282	1,086
עליית הריבית											
-3.8	-4.8	-7.1	-5.5	-3.0	-4.8	-8.6	-17.6	-0.1	-1.2	-5.6	-4.9
3.7	4.7	8.4	6.4	1.4	2.5	7.5	15.7	0.1	1.5	5.9	5.3
ירדת הריבית											

1) החפשו בו חשווי החנו של הכנסים ובו חשווי החנו של החתירותיות, כולל החשפה של עסקאות עתידיות בכל מנור העמוד.

2) מבוסס על החוזות הכספיים לציבור – זוח הדידירטוריון: "חשפת שיעורים פוטנציאליים בשיעורי הריבית על שווי חנו נטו של מכשירים פיננסיים".

3) כולל המנור המנור למספר החוץ.

4) סכום של הפזיציות נטו בשלושת מנור החפמוד.

מקור: זוחות כספיים לציבור ועיבודו החפמוד על הבנקים.

הקבוצות הבנקאיות מתאפיינות בשונות גבוהה ברמות החשיפה לסיכון הריבית ובהשתנותן לאורך זמן. אף שרמות החשיפה לסיכון הריבית נמוכות מרמות החשיפה לסיכון האשראי, התממשותו של סיכון הריבית – בשל שינויים בשיעורי הריבית – עלולה להוביל להפסדים מיידיים. נציין כי הניתוח מתייחס לסיכון הנובע משינוי מקביל בעקום התשואה, והוא אינו מביא בחשבון את הסיכון לשינוי בשיפוע העקום וכן את אפקט הקמירות שמאפיין את היחס שבין שיעור הריבית לבין הערך הנוכחי.

במגזר הלא-צמוד עיקר הפעילות מתבסס על ריבית משתנה צמודה לפריים, והמח"מים של הנכסים וההתחייבויות קצרים יחסית למגזרים האחרים. מכאן שהנכסים וההתחייבויות במגזר זה רגישים לשינויים בשיעורי הריבית פחות ממקביליהם במגזר הצמוד למדד. השנה נמשכה ברוב הקבוצות הבנקאיות מגמת העלייה של הפוזיציות נטו במגזר הלא-צמוד⁴², ובחלק ניכר מהן עלה גם מח"ם ההון; שני פרמטרים אלה פעלו להגדלת ההפסד הפוטנציאלי כתוצאה משינוי בשיעורי הריבית במרבית הקבוצות הבנקאיות. ההפסד הפוטנציאלי כתוצאה מעלייה של נקודת אחוז בשיעורי הריבית נע במגזר הלא-צמוד בין 0.1% ל-4.4% מהשווי ההון של הון הבנק, וברוב הקבוצות מגזר זה תורם את התרומה הגבוהה ביותר לסך ההפסד של השווי ההון של הון הבנק.

במגזר הצמוד למדד הנכסים וההתחייבויות רגישים לשינויים בשיעורי הריבית יותר מאשר מקביליהם במגזרי הצמדה אחרים, שכן מרבית הנכסים וההתחייבויות נושאים ריבית קבועה והמח"ם שלהם בינוני וארוך. השנה התאפיינו הפוזיציות נטו במגזר הצמוד במגמה מעורבת: החשיפה עלתה בחלק מהקבוצות הבנקאיות ואילו באחרות היא ירדה. מרבית הקבוצות הבנקאיות היו חשופות לעלייה בריבית, וההשפעה הפוטנציאלית כתוצאה מעלייה של נקודת אחוז בשיעורי הריבית נעה בין רווח של 0.7% להפסד של-2.0% מהשווי ההון של הון הבנק.

במגזר המט"ח מרבית הקבוצות הבנקאיות נוקטות בשנים האחרונות מדיניות של שמירה על פוזיציות נטו נמוכות. כל הקבוצות הבנקאיות היו חשופות ב-2014 לסיכון הגלום בעליית ריבית⁴³, וההפסד הפוטנציאלי כתוצאה מעלייה של נקודת אחוז בשיעורי הריבית נע בין 0.0% ל-5.9% מהשווי ההון של הון הבנק. נציין כי בשעה שבין הריביות במגזרי הפעילות השקליים קיים מתאם חיובי גבוה, בין הריביות השקליות לריביות בשוקי חו"ל קיים מתאם נמוך יותר, ולכן ההפסדים הפוטנציאליים במגזר זה אינם מתואמים תמיד, בעוצמותיהם ובכיווניהם, עם אלה שבמגזר השקלי.

ב. סיכומי בסיס ההצמדה

סך החשיפה של המערכת הבנקאית לסיכון בסיסי ההצמדה עלה במעט במהלך 2014, בעיקר משום שבחלק מהבנקים עלתה הפוזיציה במגזר המט"ח. ההפסד הפוטנציאלי כתוצאה מהשינוי המרבי בשער החליפין והאינפלציה⁴⁴ עמד על 605 מיליוני ש"ח, המהווים 0.9% מסך ההון של חמש הקבוצות (לוח א'-17). בין הקבוצות קיימת שונות גבוהה ברמת החשיפה, וההפסד הפוטנציאלי נע בין 0.2% ל-2.7% מההון של הבנק. במגזר הצמוד למדד התאפיינו השנה מרבית הקבוצות בעודף נכסים על התחייבויות, בדומה לשנים האחרונות, ובשל כך הן היו חשופות לירידה בלתי צפויה במדד המחירים. מדד המחירים לצרכן ירד בשנת 2014 ב-0.2%; שיעור זה נמוך מממוצע הציפיות לאינפלציה שנגזרו במהלך 2014 משוק ההון (1.2%), ולכן ככל הנראה התממש לפחות חלק מהסיכון הגלום בחשיפה למדד.

⁴² הפוזיציות נטו במגזר שוות להפרש בין השווי ההון של הנכסים לבין השווי ההון של ההתחייבויות במגזר ההצמדה, בתוספת השפעתן של העסקאות העתידיות.

⁴³ במגזר המט"ח החשיפה היא לריבית בשוקי חו"ל.

⁴⁴ השינוי המרבי באינפלציה ובשער החליפין נקבע על פי השינויים החודשיים שחלו, בהתאמה, בציפיות האינפלציה ובשער החליפין הנומינלי של השקל כנגד הדולר לאורך 7 השנים האחרונות, בהנחה שההתפלגות נורמלית וברמת מובהקות של 99%.

לוח א'-17

החשיפה לשינויים במודד המחרזים לצרכן ולשער החליפין, חמש הקבוצות הבנקאיות, דצמבר 2013 ודצמבר 2014

נתונים (מיליוני ש"ח)													
סך הערכות		סך		הבנקאיות		מורחב		דיסקונט		מפעילים		לאומי	
2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013
המגזר הלא-בנקאי													
סך הנכסים (כלא העסקאות העתידיות והאופציות)													
סך ההתחייבויות (כלא העסקאות העתידיות והאופציות)													
השקעות העסקאות העתידיות והאופציות													
סך הפורציות במגזר ¹													
סך חוץ הבנק ³													
המגזר הבנקאי													
סך הנכסים (כלא העסקאות העתידיות והאופציות)													
סך ההתחייבויות (כלא העסקאות העתידיות והאופציות)													
השקעות העסקאות העתידיות והאופציות													
סך הפורציות במגזר ¹													
השקיע המורכב במגזר המורכבים לצרכי ⁴ (אחרים)													
החפסד כתוצאה ממשקיע המורכב במגזר המורכבים לצרכי													
עליית המגזר													
ירידת המגזר													
מגזר מטבע החוץ ⁵													
סך הנכסים (כלא העסקאות העתידיות והאופציות)													
סך ההתחייבויות (כלא העסקאות העתידיות והאופציות)													
השקעות העסקאות העתידיות והאופציות													
סך הפורציות במגזר ¹													
השקיע המורכב בשער החליפין ⁶ (אחרים)													
החפסד כתוצאה ממשקיע המורכב בשער החליפין ⁷													
עליית שער החליפין (החלשות השקיע)													
ירידת שער החליפין (החזקת השקיע)													
סך המפעיל המורכב לחוץ המגזר כתוצאה משינוי מסיני המפעיל ⁸													
מאזן המפעיל מסד חוץ המגזר													

פרק א': ההתפתחויות במערכת הבנקאות

אשר למגזר המט"ח, החשיפה של מרבית הקבוצות הבנקאיות לשער החליפין הציגה ב-2014 עלייה ביחס לאשתקד. כל הקבוצות הבנקאיות, פרט לקבוצת דיסקונט⁴⁵, היו חשופות לפיחות בשער השקל בשל עודף התחייבויות על נכסים במגזר⁴⁶. בשער השקל מול הדולר נרשם במהלך 2014 פיחות בשיעור של כ-12%, ובמרבית הקבוצות הבנקאיות הייתה לדבר השפעה שלילית על הרווחים מהפרשי שער.

7. הלימות ההון

ההון העצמי של סך חמש הקבוצות הבנקאיות גדל ב-2014 ב-8% הודות לרווחים שהבנקים צברו ולעלייה בשווי תיק ניירות הערך הזמין למכירה שנוקפה לקרן ההון, ולאחר שחלק מהבנקים חילקו דייוידנד. יחס ההון העצמי רובד 1⁴⁷ נותר בתקופה זו ללא שינוי, ברמה של 9.3% (לוח א'-18, איור א'-27). שני גורמים מרכזיים השפיעו על יחס ההון העצמי רובד 1: (1) המעבר ליישום ההוראות החדשות המאמצות את מסגרת העבודה של באזל III ב-2014.1.1⁴⁸. מעבר זה הביא לגידול של 1% בהון העצמי רובד 1 ולגידול של 4% בנכסי הסיכון, והשפעתו השלילית על יחס ההון העצמי רובד 1 הסתכמה ב-0.2 נקודות אחוז בלבד. השפעה נמוכה זו נבעה מכללי החשבונאות ומכללי מדידת ההון השמרניים שחלו על המערכת הבנקאית בישראל מלכתחילה; (2) ההתפתחויות שהתרחשו במרוצת השנה – עלייה של 8% בהון העצמי רובד 1 וגידול של 6% בנכסי הסיכון כתוצאה מהתרחבות האשראי הבנקאי. אלה הביאו לעלייה של 0.2 נקודות אחוז ביחס ההון העצמי רובד 1.

היחס שבין רכיבי הסיכון לסך הרכיבים – כלומר שיעור השקלול הממוצע של נכסי סיכון האשראי – עלה מ-61.9% בדצמבר 2013 ל-63.4% בדצמבר 2014 (לוח א'-19). העלייה נבעה בעיקר מהמעבר ליישום כללי באזל III, כאמור, היות שהדבר הביא לעלייה בשיעור השקלול הממוצע של חלק מנכסי סיכון האשראי.

יחס ההון רובד 1 של סך חמש הקבוצות הבנקאיות ירד במהלך התקופה הנסקרת ב-0.1 נקודות אחוז והסתכם ב-9.6% (לוח א'-18). יחס זה נמוך משמעותית מהמקובל במערכות בנקאות במדינות אחרות ב-OECD (איור א'-28). אחד ההסברים לכך נעוץ בעובדה שהתאגידים הבנקאיים בישראל מקצים הון בהתאם לגישה הסטנדרטית והשמרנית, ולא על פי הגישות המתקדמות. ההבדלים בגישות משפיעים על שקלול נכסי סיכון האשראי ומשתקפים בכך שבין מערכות הבנקאות קיימים פערים ביחס בין נכסי הסיכון לסך הנכסים (איור א'-29). כאשר בוחנים את שיעור ההון העצמי ביחס לסך הנכסים המאזניים מבלי להתחשב בשיעורי השקלול של הנכסים, מוצאים כי רמת ההון של מערכת הבנקאות בישראל ביחס למאזן (7%) דומה לרמה המקובלת במדינות ה-OECD (איור א'-30).

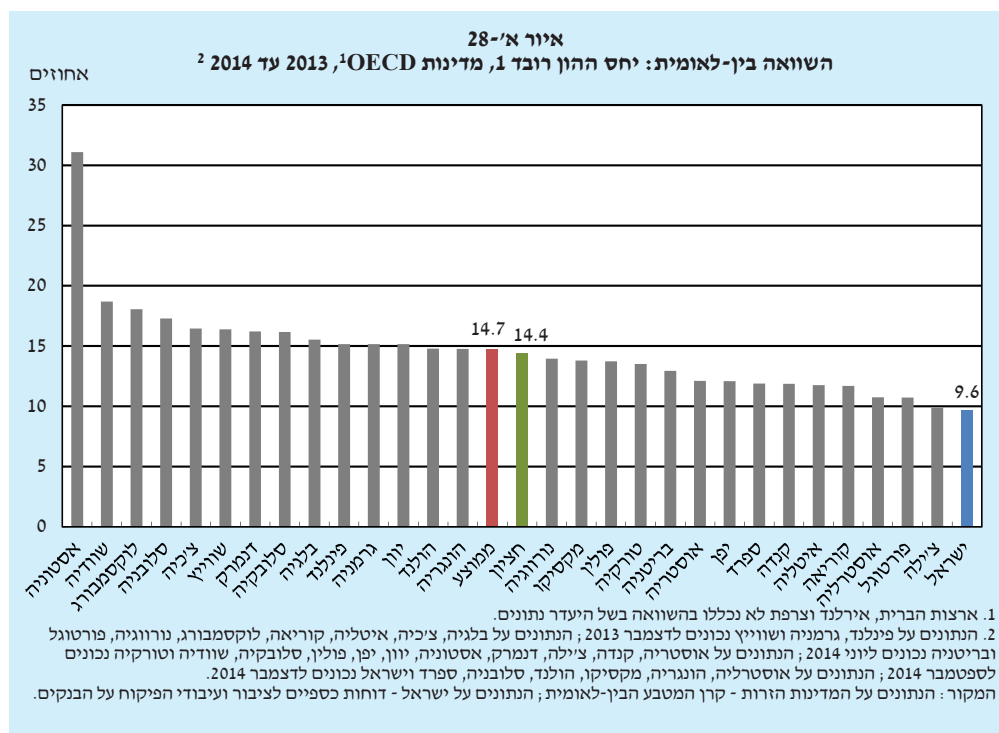
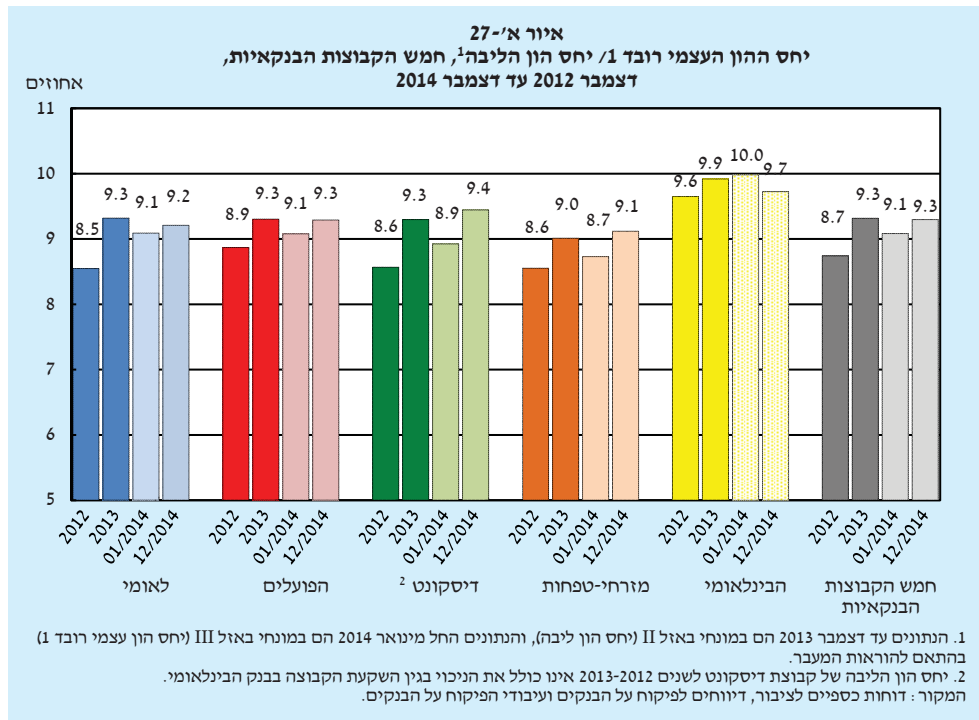
⁴⁵ ב-2012 עבר בנק דיסקונט מפוזיציות שליליות במגזר המט"ח לפוזיציות חיוביות, לאחר שינוי ההגדרה החשבונאית של ההשקעה באי. די. בי ניו יורק (בעקבות חוזר המפקח על הבנקים, מיום 14 בפברואר 2012, בדבר מטבע הפעילות של השלוחות הפועלות בחו"ל). בעקבות השינוי בוטל החיסוי בגין ההשקעה, כדי שיחס ההון לרכיבי הסיכון לא יהיה רגיש לשינויים בשער החליפין.

⁴⁶ בסקירה זו חישוב החשיפה של התאגידים הבנקאיים למט"ח מבוסס על הפוזיציות המתקבלות מביאור "נכסים והתחייבויות לפי מטבע ולפי תקופת פירעון" בדוח הכספי. הפוזיציות המוצגות להלן אינן מביאות בחשבון השפעות מיסוי שהתאגידים הבנקאיים עשויים להתחשב בהן בניהול חשיפתם. לשינויים בשער החליפין יש השפעה על שיעור המס האפקטיבי, משום שהפרשי השער בגין השקעות בחו"ל אינם מובאים בחשבון בבסיס ההכנסה לצורך חישוב ההפרשה למס ואילו הפרשי השער בגין מקורות המימון מובאים בחשבון זה, ולכן נוצר חוסר סימטריה בגין הפרשי השער. בהתחשב בהיקף ההשקעות בחו"ל, לשינויים אלו עשויה להיות השפעה מהותית על ההפרשה למס. חלק מהבנקים מבצעים חיסוי כנגד חשיפת המס בגין השקעות בחו"ל.

⁴⁷ עד דצמבר 2013 הבנקים הציגו את יחס הון הליבה, בהתאם להוראות באזל II, והחל מה-2014.1.1 הבנקים מציגים את יחס ההון העצמי רובד 1, בהתאם להוראות באזל III.

⁴⁸ הוראות אלה קובעות את יעדי ההון הכולל, קריטריוני כשירות למכשירי הון המסווגים כהון רובד 1 נוסף וכהון רובד 2, וקריטריונים לסיווג מניות רגילות כהון עצמי רובד 1. נוסף על כך ההוראות מגדירות מחדש התאמות להון הפיקוחי וניכויים ממנו, לרבות אופן הטיפול במסים נדחים, בזכויות המיעוט, בהפרשה הקבוצתית להפסדי אשראי, בהקצאת הון בגין הפסדי CVA, ועוד. נקבע כי מועד היישום הראשון יחול ב-2014.1.1, וכן נקבעו הוראות מעבר מדורגות עד למועד היישום הסופי – ה-2018.1.1. הרחבה מופיעה בסקירה של מערכת הבנקאות בישראל לשנת 2012.

פרק א': ההתפתחויות במערכת הבנקאות

לוח א'-18
התפלגות ההון ויחסי ההון בחמש הקבוצות הבנקאיות, 2013 עד 2014

דיסקונט ¹										חפ"עלים				לאומי			
דצמבר 2014	ינואר 2014	דצמבר 2013	דצמבר 2014	ינואר 2014	דצמבר 2013	דצמבר 2014	ינואר 2014	דצמבר 2013	דצמבר 2014	ינואר 2014	דצמבר 2013	דצמבר 2014	ינואר 2014	דצמבר 2013	דצמבר 2014	ינואר 2014	דצמבר 2013
13,641	12,364	12,538	31,611	28,966	29,084	28,433	26,082	26,469	274,728	247,728	247,540	274,728	247,728	247,540	274,728	247,728	247,540
13,393	13,500	12,266	31,482	28,966	28,195	28,130	26,082	25,967	10,510	10,510	10,510	10,510	10,510	10,510	10,510	10,510	10,510
14,818	13,500	13,282	33,436	30,920	30,664	28,130	26,082	25,967	20,426	20,426	20,426	20,426	20,426	20,426	20,426	20,426	20,426
6,288	6,124	5,663	16,041	15,697	16,341	14,684	14,337	15,007	286,971	286,971	278,664	286,971	286,971	278,664	286,971	286,971	278,664
21,106	19,624	18,945	49,477	46,617	47,005	42,814	40,419	40,974	סך המאות								
206,946	200,507	200,507	407,794	292,522	380,020	396,134	255,932	374,540	סיכום האשראי								
126,843	123,736	117,138	311,329	4,748	276,537	274,341	10,613	247,728	סיכום חשוק								
2,629	2,588	2,588	5,269	4,748	4,748	10,839	10,613	10,510	חסיכון התפעולי								
12,345	12,217	12,217	22,275	21,769	21,769	20,317	20,426	20,426	סך חסימים המשתקלים								
141,817	138,541	131,943	338,873	319,039	303,054	305,497	286,971	278,664									
(אחרים)																	
9.4	8.9	9.3	9.3	9.1	9.3	9.2	9.1	9.3	יחס ההון העצמי רובד 1/ יחס ההון הליבה ⁶								
10.4	9.7	10.1	9.9	9.7	10.1	9.2	9.1	9.3	יחס ההון רובד 1								
4.4	4.4	4.3	4.7	4.9	5.4	4.8	5.0	5.4	יחס ההון רובד 2								
14.9	14.2	14.4	14.6	14.6	15.5	14.0	14.1	14.7	יחס ההון הכולל								
חמש הקבוצות																	
דצמבר 2014	ינואר 2014	דצמבר 2013	דצמבר 2014	ינואר 2014	דצמבר 2013	דצמבר 2014	ינואר 2014	דצמבר 2013	דצמבר 2014	ינואר 2014	דצמבר 2013	דצמבר 2014	ינואר 2014	דצמבר 2013	דצמבר 2014	ינואר 2014	דצמבר 2013
92,396	85,451	85,451	7,211	7,034	7,025	11,500	10,206	10,335	החון העצמי ²								
91,556	84,652	83,402	7,181	7,034	6,757	11,370	10,206	10,217	החון העצמי רובד 1/ החון הליבה ⁴								
94,935	87,742	86,887	7,181	7,034	6,757	11,370	10,206	10,217	החון רובד 1 ³								
45,253	44,304	44,937	3,357	3,296	3,357	4,883	4,850	4,569	החון רובד 2 ³								
140,188	132,046	131,824	10,538	10,330	10,114	16,253	15,056	14,786	סך כל החון לצורך חישוב יחס החון לריבני חסיכון								
1,327,181	1,245,669	1,245,669	117,743	62,680	110,989	198,564	108,917	179,613	סך המאות								
894,952	843,787	807,162	66,148	62,680	60,348	116,291	108,917	105,411	סיכום האשראי								
20,983	20,141	20,038	1,226	1,350	1,350	7,383	842	842	סיכום חשוק								
68,779	67,989	67,989	6,459	6,423	6,423	7,383	7,154	7,154	חסיכון התפעולי								
984,714	931,917	895,189	73,833	70,453	68,121	124,694	116,913	113,407	סך כל חסימים המשתקלים								
(אחרים)																	
9.3	9.1	9.3	9.7	10.0	9.9	9.1	8.7	9.0	יחס ההון העצמי רובד 1/ יחס ההון הליבה ⁶								
9.6	9.4	9.7	9.7	10.0	9.9	9.1	8.7	9.0	יחס ההון רובד 1								
4.6	4.8	5.0	4.5	4.7	4.9	3.9	4.1	4.0	יחס ההון רובד 2								
14.2	14.2	14.7	14.3	14.7	14.8	13.0	12.9	13.0	יחס ההון הכולל								

1. חוץ הליבה ויחס הון הליבה של קבוצת דיסקונט דצמבר 2013 אינם כוללים את תוכנית בנק דיסקונט וקבוצת בנק הבינלאומי.
2. כולל הובלות של בעלי מניות חיצוניים, ע"פ מאזן קבוצות.
3. לאחר ניכויים.
4. עד ה-2014.12.31 חצוי חתאגודים הבנקאיים את יחס הון הליבה בוחתאם לכליל באיל II, וחוץ מ-2014.1.1 הם מאגרים את יחס הון חתאגודי רובד 1 בוחתאם לכליל באיל III ועל פי חוראות חתאגוד.
5. מקורי: דוחות כספיים לעבור, דיווחים לפיקוח על הבנקים ועבורי הפיקוח על הבנקים.

לוח א'-19

מדדי הון מרכזיים של חמש הקבוצות הבנקאיות, 2007 עד 2014

(אחוזים)

חמש הקבוצות	הבינלאומי	מזרחי-טפחות	דיסקונט	הפועלים	לאומי	השנה	
68.03	58.81	68.16	61.88	72.76	68.97	2007	היחס בין סך רכיבי הסיכון לסך הרכיבים ¹
68.32	59.09	66.87	64.83	72.28	69.46	2008	
64.12	54.44	67.15	60.56	67.88	64.17	2009 ²	
65.22	55.50	59.59	63.89	69.16	67.01	2009 ³	
66.39	61.00	58.66	67.17	68.62	68.30	2010	
64.59	60.02	58.26	60.45	67.33	67.67	2011	
63.05	57.69	58.03	61.27	64.83	65.67	2012	
61.91	55.66	56.12	59.09	64.98	64.56	2013	
63.44	56.21	55.82	60.07	67.72	66.36	2014 ⁴	
7.91	9.16	8.01	6.99	7.66	8.33	2009 ³	יחס ההון העצמי רובד 1/ יחס הון הליבה ⁵
8.25	8.11	8.01	7.89	8.23	8.57	2010	
8.01	8.48	7.77	8.07	7.90	8.07	2011	
8.74	9.65	8.55	8.57	8.87	8.55	2012	
9.32	9.92	9.01	9.30	9.30	9.32	2013	
9.08	9.98	8.73	8.92	9.08	9.09	01/01/2014 ⁴	
9.30	9.73	9.12	9.44	9.29	9.21	2014	
6.25	5.90	5.52	5.32	6.65	6.79	2009	היחס בין ההון העצמי לסך הנכסים המאזניים
6.67	6.12	5.62	6.01	7.13	7.19	2010	
6.19	5.93	5.36	5.44	6.76	6.46	2011	
6.59	6.41	5.70	6.04	7.19	6.71	2012	
6.86	6.33	5.75	6.25	7.65	7.07	2013	
6.96	6.12	5.79	6.59	7.75	7.18	2014	

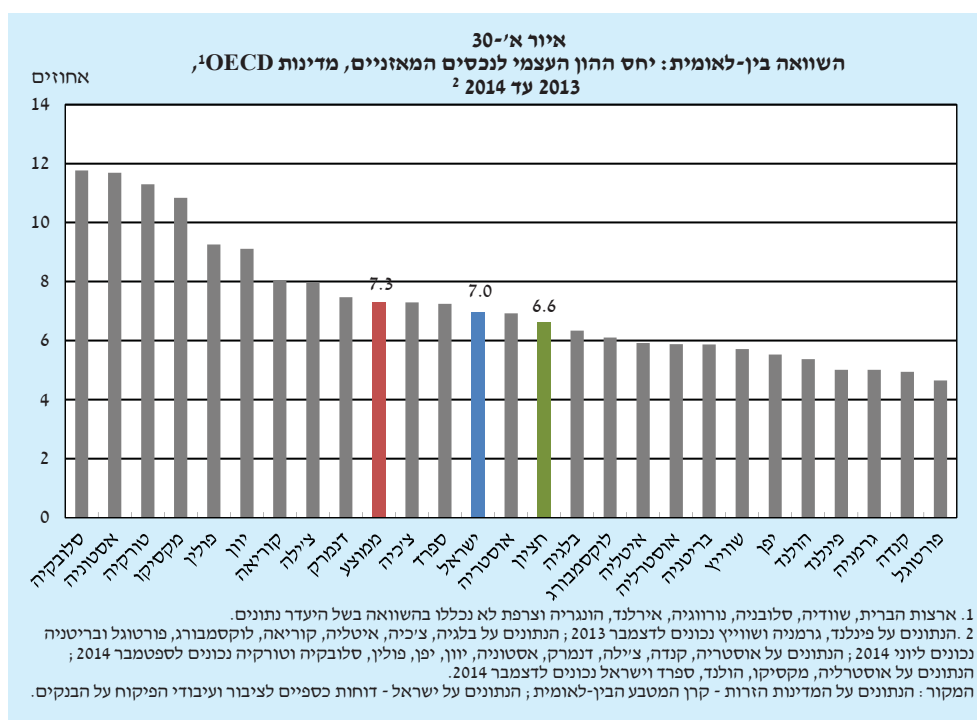
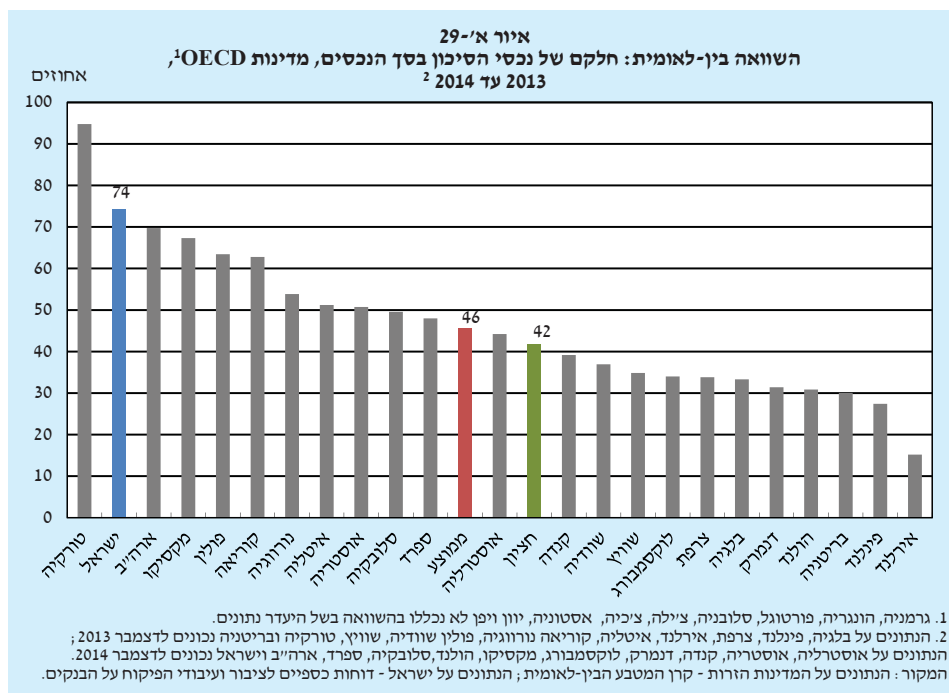
- (1) סך רכיבי הסיכון הם סך הנכסים (מאזניים וחוף-מאזניים), משוקללים במשקלות הסיכון. סך הרכיבים הוא סך הנכסים (מאזניים וחוף-מאזניים), ללא שקלול הסיכון.
 (2) היחס מחושב בהתאם לכללי באזל I.
 (3) החל ממועד זה היחס מחושב בהתאם לכללי באזל II.
 (4) החל ממועד זה היחס מחושב במונחי באזל III בהתאם להוראות המעבר.
 (5) עד ה-31.12.2013 הציגו התאגידים הבנקאיים את יחס הון הליבה בהתאם לכללי באזל II, והחל מה-1.1.2014 הם מציגים את יחס ההון העצמי רובד 1 בהתאם לכללי באזל III. המקור: דוחות כספיים לציבור, דיווחים לפיקוח על הבנקים ועיבודי הפיקוח על הבנקים.

בשנים הקרובות המערכת הבנקאית צפויה להמשיך בתהליך הבנייה של ההון וחיזוק הלימות ההון. אמנם בדצמבר 2014 כל הבנקים עמדו ביעד הון עצמי רובד 1 של 9%, כפי שנדרש במאסר 2012⁴⁹, אולם צפוי כי הם יגדילו את כריות ההון מעבר ליעד זה: ראשית, בהתאם להוראה ממאסר 2012, תאגידים בנקאיים ששיעור נכסיהם מהווה לפחות 20% מסך הנכסים המאזניים של המערכת הבנקאית נדרשים להגיע ליחס הון עצמי רובד 1 של 10% עד ה-1 בינואר 2017⁵⁰. שנית, בספטמבר 2014 פרסם המפקח על הבנקים הוראה בנושא הגדלת כריות ההון כנגד תיק האשראי לדיוור, והוראה זו דורשת מהתאגידים הבנקאיים להגדיל את יעד ההון העצמי רובד 1 על ידי תוספת המהווה 1% מיתרת תיק האשראי לדיוור. התאגידים הבנקאיים נדרשים לעמוד ביעד ב-1 בינואר 2017, ועליהם להגדיל את היעד בהדרגה ובשיעורים רבעוניים קבועים החל מה-1 בינואר 2015. נוסף לכך המפקח על הבנקים רשאי בכל עת לדרוש מהבנקים יעדים דיפרנציאליים של הון עצמי רובד 1, בהתאם לפרופיל הסיכון הנגזר עבורם מתהליך ההערכה הפיקוחי (SREP).

⁴⁹ הרחבה מופיעה בסקירה של מערכת הבנקאות בישראל לשנת 2013.

⁵⁰ הוראה זו חלה על הבנקים לאומי והפועלים.

בנק ישראל, מערכת הבנקאות בישראל, 2014

בעקבות הרפורמה של באזל III פרסמה ועדת באזל, בינואר 2014, את מסגרת העבודה ודרישות הגילוי ליחס מינוף⁵¹. פרסום זה הגדיר יחס מינוף פשוט, שקוף ושאינו מבוסס סיכון, במטרה ליצור מדידה משלימה ואמינה לדרישות ההון מבוססות הסיכון. נוסף לכך הוא קבע יחס מינוף מזערי בשיעור של 3%, ואולם חלק מרשויות הפיקוח בעולם קבעו דרישות גבוהות יותר⁵². באפריל 2015 פרסם המפקח על הבנקים הוראה המאמצת את מסגרת באזל III בנושא יחס המינוף. בהתאם לכך ההוראה הגדירה את יחס המינוף כיחס שבין ההון רובד 1 לסך החשיפה – היינו סכום החשיפות המאזניות, החשיפות לנגזרים ולעסקאות מימון ניירות ערך, וכן פריטים חוץ-מאזניים. עוד קבעה ההוראה כי כלל התאגידים הבנקאיים צריכים לעמוד, על בסיס מאוחד, ביחס מינוף שלא יפחת מ-5% עד ה-1 בינואר 2018⁵³. כאשר סך הנכסים המאזניים על בסיס מאוחד של תאגיד בנקאי מהווה לפחות 20% מסך הנכסים המאזניים במערכת הבנקאית, הוא נדרש לעמוד במועד זה ביחס מינוף בשיעור 6% לפחות⁵⁴. נוסף לכך התאגידים הבנקאיים נדרשים לכלול בדוחות הכספיים גילוי על יחס המינוף החל מה-1 באפריל 2015. בנובמבר 2014 הגישו התאגידים הבנקאיים לפיקוח על הבנקים סקר השפעה כמותית שהעריך את יחס המינוף על יסוד נתוני ספטמבר 2014. תוצאות הסקר, ברמת הבנק הבודד, מראות כי בהנחה שהבנקים מיישמים את המלצות באזל III במלואן⁵⁵, היחס הנמוך ביותר עומד על 4.22% והיחס הגבוה ביותר – על 9.37%. עוד עולה מהתוצאות כי בכל אחת מהקבוצות הבנקאיות יחס המינוף גבוה מ-5%. לשם השוואה, במארכ 2015 פרסם הבנק לסליקות בין-לאומיות (ה-BIS) דוח מעקב⁵⁶ שאמד את יחס המינוף של 212 בנקים בעולם על יסוד נתוני יוני 2014. על פי דוח זה, ובהנחה שהבנקים מיישמים את המלצות באזל III במלואן, יחס המינוף של 97 בנקים שההון רובד 1 שלהם גבוה מ-3 מיליארדי אירו עמד על 4.7% בממוצע, ויחס המינוף של 115 בנקים שההון רובד 1 שלהם נמוך מ-3 מיליארדי אירו עמד על 5.6% בממוצע. נוסף על כך נמצא כי 17 בנקים אינם עומדים ביחס מינוף של 3%, היחס שבאזל III קבעה.

8. התוצאות העסקיות

א. הרווח והרווחיות

גורמים רבים השפיעו השנה על התפתחותם של סעיפי ההכנסה וההוצאה ועל הרווח הנקי שהציגו הקבוצות הבנקאיות. חלקם פנימיים למערכת וחד-פעמיים, ואחרים היו אקסוגניים ובעלי יכולת להשפיע על ערוצי הרווח העיקריים של הבנקים לאורך זמן. הגורמים האקסוגניים פעלו השנה לשחיקת ערוצי הרווח נושאי הריבית, ועם הבולטים שבהם נמנים: (א) המשך ההפחתה בריבית בנק ישראל וסביבתה הנמוכה של הריבית בישראל ובמדינות המערב – אלו פעלו לירידה במרווח הפיננסי (כ-2.2 בהשוואה לכ-2.3 אשתקד; איור א'-31) ולהשפעת מחיר שלילית על הכנסות הריבית נטו; (ב) המשך ההתפתחויות בשוק הדיור, הצמצום בהזדמנויות העסקיות (עקב צמיחת התוצר המתונה), והתגברות התחרות על האשראי העסקי מצד גופים חוץ-בנקאיים – אלה פעלו לשינוי בתמהיל תיק האשראי ולגידול מתמשך בחלקו של האשראי לדיור, מגזר שמתאפיין בריביות נמוכות (ראו לוח א'-9). עם גורמי ההשפעה הפנימיים נמנים: (א) התממשותו של סיכון תפעולי ותשלום קנס בקבוצת לאומי בגין עבירה על

⁵¹ Basel III leverage ratio framework and disclosure requirements (January 2014).

⁵² לשם המחשה, בנקים בעלי חשיבות מערכתית בארה"ב צריכים לעמוד ביחס מינוף בשיעור 6%, ובהולנד התגבשה המלצה לקבוע לבנקים כאלה יחס מינוף בשיעור 4%.

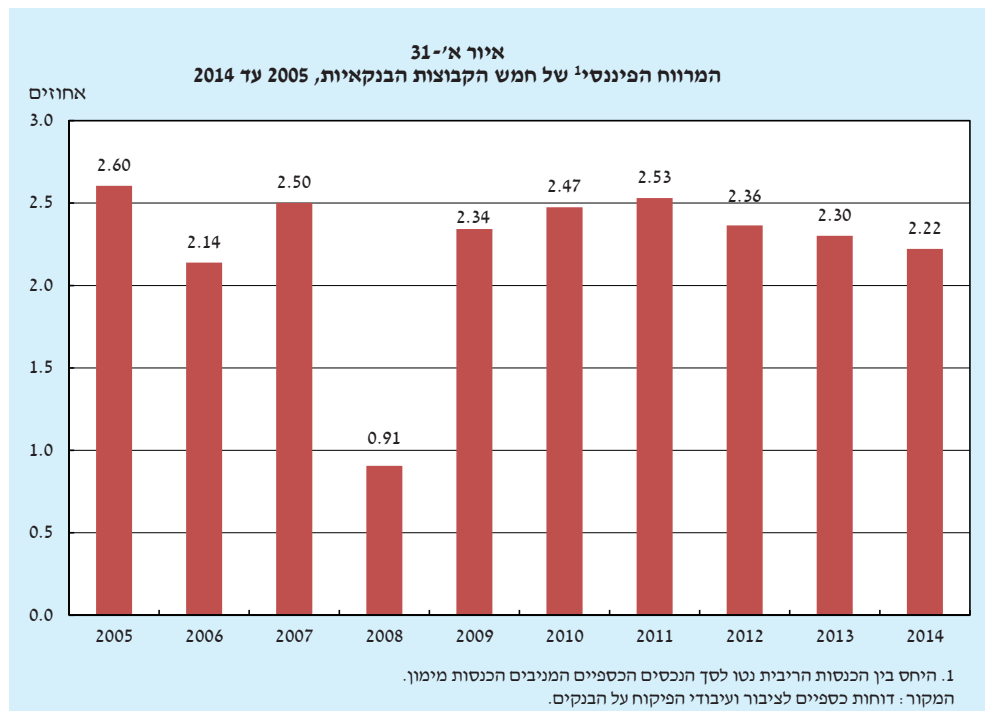
⁵³ אם תאגיד בנקאי עומד בדרישה ליחס המינוף ביום פרסום ההוראה, הוא אינו רשאי לרדת מהסף שנקבע בה. אם תאגיד בנקאי אינו עומד בדרישה ביום פרסום ההוראה, הוא נדרש להגדיל את היחס בשיעורים רבעוניים קבועים עד ליום 1 בינואר 2018.

⁵⁴ נכון לדצמבר 2014, קבוצות לאומי והפועלים נדרשות לעמוד ביחס של 6%, היות ששך נכסיהן המאזניים על בסיס מאוחד מהווה לפחות 20% מסך הנכסים המאזניים במערכת הבנקאית.

⁵⁵ כיום היישום נעשה בהתאם להוראות מעבר.

⁵⁶ Basel III Monitoring Report, "Basel Committee on Banking Supervision", March 2015.

חוקי מס, והוצאה נוספת שקבוצות אחרות רשמו על רקע חקירות שהרשויות בארצות הברית מנהלות נגדן; (ב) תכנית ההתייעלות שקבוצת דיסקונט יישמה השנה.

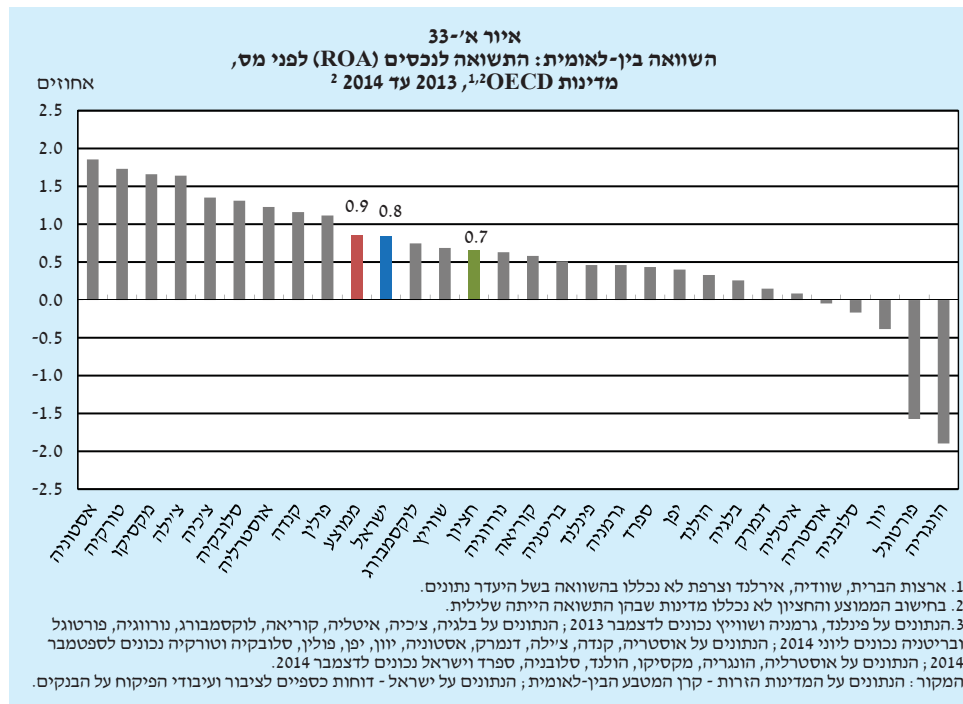
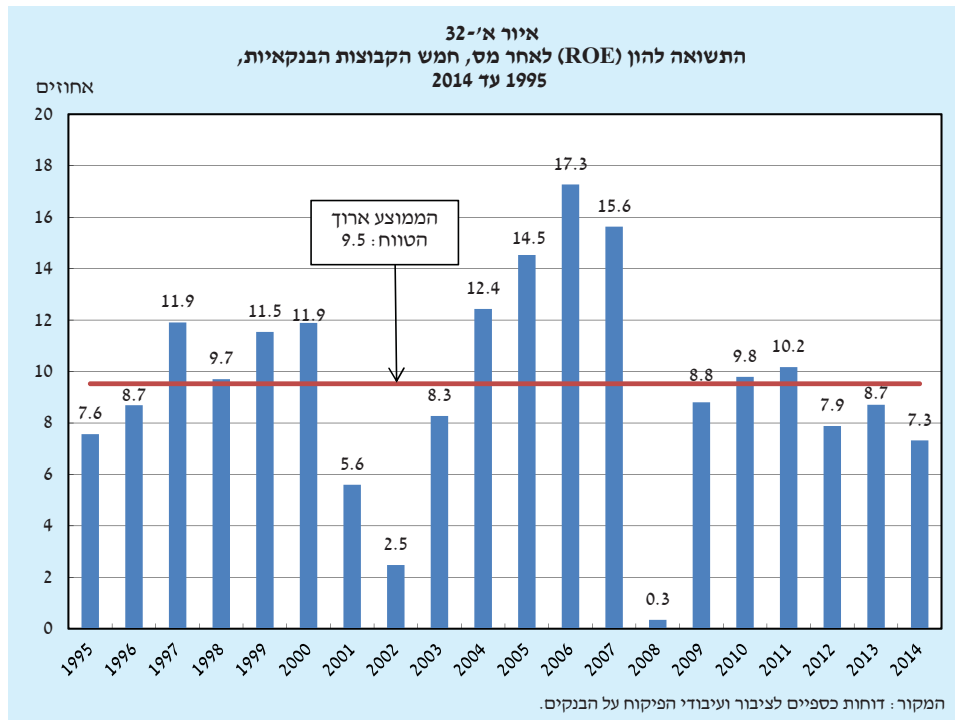
מתוך ניסיון להתמודד עם השפעתם של הגורמים האקסוגניים, ולהקטין את השפעתם האפשרית על הכנסות הריבית נטו גם בעתיד הקרוב, הרחיבו חלק מהקבוצות את היקפי הפעילות במגזרים בעלי סיכון וריביות גבוהים יותר (ביניהם מגזר העסקים הקטנים, המגזר המסחרי והאשראי הצרכני). אמנם הדבר משקף את ההתפתחויות בסביבה הכלכלית שהקבוצות פועלות בה, אך הוא מצביע גם על ניסיון לגוון את ערוצי הרווח נושאי הריבית.

סך הרווח הנקי של חמש הקבוצות הבנקאיות התכווץ השנה בשיעור ניכר – כ-9% – והסתכם בכ-6.4 מיליארדי ש"ח (לוח א'-20). הרווח הנקי לא התפתח בקבוצות באופן אחיד, והוא נע בין שינוי שלילי בשיעור של כ-32% בקבוצת דיסקונט לבין שינוי חיובי בשיעור של כ-7.5% בקבוצת הפועלים. התשואה להון ירדה מ-8.7% אשתקד ל-7.3% השנה (איור א'-32), בעקבות הגידול בהיקף ההון העצמי של הקבוצות (גידול זה מסביר כ-0.6 נקודת אחוז מסך הירידה), ובעקבות הירידה ברווח הנקי. מהשוואה בין-לאומית עולה כי התשואה לנכסים שנרשמה השנה במערכת הבנקאות הישראלית (כ-0.8%) דומה לתשואה הממוצעת במדינות ה-OECD (כ-0.9%; איור א'-33).

אשר לרכיבי הרווח, בולט כי הכנסות הריבית נטו ירדו זו השנה השנייה ברציפות, ההוצאות התפעוליות והאחרות התרחבו (חלקית עקב התהליכים החד-פעמיים), וההוצאות להפסדי אשראי נמצאו ברמה נמוכה אף על פי שהבנקים הגדילו אותן ברבעון האחרון של השנה בעקבות ההוראה החדשה שפרסם המפקח בעניין הפרשה קבוצתית לאנשים פרטיים.

עם הגורמים לירידה ברווח הנקי נמנה השנה הקיטון בהכנסות הריבית נטו, ואף שהוא לא הוביל את הירידה ברווח הנקי יש לו משמעות מיוחדת, היות שהוא משקף את השפעתה השלילית של סביבת הריבית הנמוכה על ערוצי הרווח המבניים של הבנקים. הקיטון בהכנסות מסמל יותר מכול את הירידה בתרומתם של הערוצים הקלסיים של רווח מפעילות נושאת ריבית, ירידה שנוצרת בשל הקושי לבצע התאמות בריבית על הפיקדונות במצב שבו סביבת הריבית נמוכה. הכנסות הריבית נטו ירדו השנה בכ-376 מיליוני ש"ח והסתכמו בכ-24.8

פרק א': ההתפתחויות במערכת הבנקאות

20-12 115

סעיפים עיקריים מזרח הרוות וההפסד המאוחד של המש הקבוצות הבקאות, 2012 עד 2014

(מילוי שטח, נ"ח אצט)

דיווחים											
דיווחים				הפעילות				לוחות			
שנת דיווח		שנת דיווח		שנת דיווח		שנת דיווח		שנת דיווח		שנת דיווח	
באחזורים, 2014		באחזורים, 2014		באחזורים, 2014		באחזורים, 2014		באחזורים, 2014		באחזורים, 2014	
לעומת 2013		לעומת 2013		לעומת 2013		לעומת 2013		לעומת 2013		לעומת 2013	
2014	2013	2012	2014	2013	2012	2014	2013	2012	2014	2013	2012
-15.9	5,736	6,822	7,847	-17.7	10,673	12,961	14,346	-17.5	10,012	12,134	13,507
-41.0	1,518	2,572	3,388	-42.1	2,905	5,018	6,186	-44.5	2,649	4,777	6,099
-0.8	4,218	4,250	4,459	-2.2	7,768	7,943	8,160	0.1	7,363	7,357	7,408
-71.7	164	580	726	-51.4	425	874	987	76.1	472	268	1,236
10.5	4,054	3,670	3,733	3.9	7,343	7,069	7,173	-2.8	6,891	7,089	6,172
-7.5	3,254	3,519	3,257	9.3	6,254	5,721	5,477	-6.2	5,173	5,517	4,774
-13.1	549	632	352	90.8	916	480	255	-29.5	795	1,127	444
-54.0	63	137	80	-2.9	136	140	90	-	485	669	0
-23.3	307	400	341	-26.9	343	469	347	305.2	628	155	520
-	854	-577	-333	-	1,933	-949	-315	-	1,906	-1,376	-67.3
-	-675	642	265	-	-1,496	818	114	-	-2,252	1,580	597
-4.4	2,586	2,704	2,685	1.8	5,207	5,115	5,105	-0.5	4,167	4,188	4,199
5.9	6,371	6,018	5,826	1.3	9,140	9,024	8,886	4.7	9,311	8,892	9,120
10.2	3,988	3,619	3,444	-2.5	5,300	5,434	5,130	-3.2	4,968	5,133	5,310
-20.0	937	1,171	1,164	18.3	4,457	3,766	3,764	-25.9	2,753	3,714	1,826
6.2	324	305	407	36.0	1,729	1,271	1,230	-8.3	1,281	1,397	800
-29.2	613	866	757	9.3	2,728	2,495	2,534	-36.5	1,472	2,317	1,026
-31.8	596	874	802	7.5	2,740	2,548	2,506	-24.2	1,502	1,982	922
5.9	12,681	11,973	11,296	9.8	30,276	27,576	24,812	7.4	27,210	25,345	24,199
7.39	9.78	10.30	14.72	13.66	15.17	10.12	14.65	7.55	5.52	7.82	3.81
4.70	7.30	7.10	9.05	9.24	10.10	0.39	0.53	0.25	2.22	2.24	2.24
0.29	0.44	0.40	0.70	0.67	0.68	2.22	2.24	2.24	2.22	2.24	2.24
2.41	2.39	2.67	2.32	2.37	2.52	2.22	2.24	2.24	2.22	2.24	2.24

פרק א': ההתפתחויות במערכת הבנקאות

[illegible]

על שם (א) ההון לצורך חישוב התשואה לזמן כולל את כל סך האמצעים שהוגישים בניגוד להוצאה הממוצעת של ההפסדים/הרווחים ששטם ממשו מההוצאות של אינריות חוב למסחר לזמן ההון וכן על ההפסדים/הרווחים בגין אינריות חוב זמניות כלכלית, הכללים בחור התעצמי.

2) הכנסות ריבית נטו לסך הנכסים הכספיים המוגבלים הכנסות מיליון.

המקור: דוחות כספיים לציבור ועיבודי הפיקוח על הבנקים.

מיליארדי ש"ח – ירידה של כ-1.5% (לוח א'-20); המרווח הפיננסי – התשואה בגין הפעילות נושאת הריבית – ירד זו השנה השלישית ברציפות ועמד על כ-2.2% (איור א'-31). הכנסות הריבית נטו הושפעו השנה לחיוב מיישומה של הנחיית המפקח בנושא מדידת הכנסות ריבית⁵⁷. בניכוי השפעתה הייתה נרשמת בהכנסות הריבית נטו ירידה רבה יותר (כ-4.9%) וזו משקפת טוב יותר את השפעת הגורמים האקסוגניים. ירידת ההכנסות הקיפה את רוב הקבוצות הבנקאיות.

כאשר בוחנים את הפעילות נושאת הריבית לפי תחומים, ניכר כי הכנסות הריבית נטו ירדו בכ-550 מיליוני ש"ח בתחום הפעילות הקלסית של מתן אשראי וקבלת פיקדונות מהציבור (לוח א'-21) ובכ-540 מיליוני ש"ח בתחום הפיקדונות בבנק ישראל (לוח א'-22). עוד ניכר כי את הירידות הללו קיזזה הפעילות נושאת הריבית באג"ח, משום שההפסד הנגזר ממנה הצטמצם השנה.

הכנסות הריבית ירדו השנה אף כי השפעת הכמות הייתה חיובית (כ-860 מיליוני ש"ח; לוח א'-21) לאחר שהנכסים נושאי הריבית התרחבו וההתחייבויות נושאות הריבית הצטמצמו, והירידה נבעה כולה מכך שהשפעת המחיר הייתה שלילית וחזקה יותר (כ-1.2 מיליארד ש"ח; לוח א'-21). הפעילות נושאת הריבית התרחבה בצד הנכסים למרות צמיחת התוצר המתונה, והדבר נבע רובו ככולו מהגידול באשראי לאנשים פרטיים ובפרט באשראי לדיר, תחום שמתאפיין בריביות נמוכות יותר. בצד ההתחייבויות ירד היקפם של הפיקדונות נושאי הריבית על אף הגידול הכולל שנרשם השנה בפיקדונות הציבור. באשר להשפעת המחיר, הכנסות הריבית מפעילות אשראי (כ-6.1 מיליארדי ש"ח; לוח א'-21) ירדו במידה ניכרת בהשוואה לשנה שעברה, ואת הירידה קיזז הקיטון בהוצאות הריבית על פיקדונות (כ-4.9 מיליארדי ש"ח; לוח א'-21). השפעתה של הפעילות בחו"ל בתחום האשראי והפיקדונות (כ-75 מיליוני ש"ח; לוח א'-21) הייתה השנה שלילית בצד הכמות וחיובית וחזקה יותר בצד המחיר, והיא קיזזה במעט את הירידה שחלה בהכנסות בתחום זה מפעילות בישראל. השפעת המחיר השלילית התבטאה גם בכך שפער הריבית מפעילות אשראי ופיקדונות ירד מרמה של 3.29 אשתקד לכ-3.13 השנה (איור א'-34).

ההוצאות בגין הפסדי אשראי ירדו בשיעור חד (כ-37%; לוח א'-20) זו השנה השנייה ברציפות. הן הסתכמו בכ-1.3 מיליארד ש"ח ומהוות כ-0.15% מסך האשראי המאזני לציבור (לוח א'-10). הירידה הקיפה ארבע מבין חמש הקבוצות הבנקאיות. ההוצאות בגין הפסדי אשראי היו שליליות בשלושת הרבעונים הראשונים של השנה וחיוביות ברבעון האחרון – פועל יוצא של יישום הוראת המפקח בדבר הפרשה קבוצתית בגין אשראי לאנשים פרטיים (הרחבה מופיעה בסעיף ב' בפרק העוסק בסיכונים). רמתן השלילית של ההוצאות בשלושת הרבעונים הראשונים נובעת מהירידה בהוצאות על בסיס פרטי בגין לקוחות אלו ומגביית חובות שנמחקו בשנים קודמות (Recovery).

ההכנסות שאינן מריבית שמרו השנה על יציבות והסתכמו בכ-18 מיליארדי ש"ח, וזאת לאחר שנתיים שבהן הן גדלו בשיעור חד של כ-9.3% בממוצע (לוח א'-20). ההכנסות לא התפתחו בקבוצות באופן אחיד, והן נעו בין גידול של כ-9.3% בקבוצת הפועלים לירידה של כ-7.5% בקבוצת דיסקונט. רמת ההכנסות הושפעה השנה במידה רבה מיישומה של הנחיית המפקח בנושא מדידת הכנסות ריבית⁵⁸, היות שההנחיה פעלה להסטת הכנסות מסעיף העמלות מפעילות באשראי לסעיף הכנסות הריבית (ירידה של כ-846 מיליוני ש"ח בצד ההכנסות מעמלות). היקף ההכנסות והשתנותן הושפעו השנה לחיוב מההתפתחויות בהכנסות הנגזרות מפעילות בשוק ההון (פעילות לקוחות בניירות ערך, דמי ניהול קרנות נאמנות וקופות גמל, עמלות הפצה של מוצרים פיננסיים, מכירה ושערוכים של ניירות ערך, הפרשי שער ונגזרים), מפני שהכנסות אלה גדלו השנה בכ-387 מיליוני ש"ח (כ-6%), והן הושפעו לשלילה מההתפתחויות בהכנסות הנגזרות מהפעלת מערך השירותים הבנקאיים (הכנסות מעמלות, הכנסות מעסקי מימון ואחרות), מפני שהכנסות אלה ירדו השנה בכ-365 מיליוני ש"ח (כ-3.2%). ההכנסות מפעילות בשוק ההון מהוות כ-38% מסך ההכנסות שאינן מריבית. היקפן הגבוה הושפע השנה מרמתן הגבוהה של ההכנסות

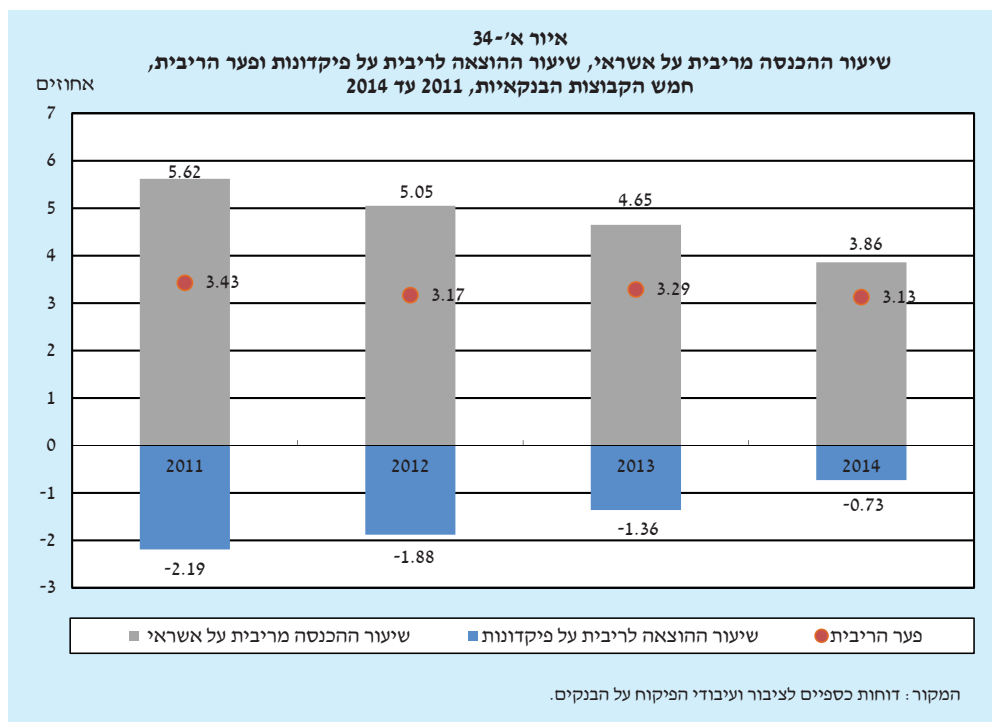
⁵⁷ החל מינואר 2014 התאגידים הבנקאיים נדרשים ליישם את הנחיות המפקח בנושא מדידת הכנסות ריבית. הנחיות אלה כוללות כללים לטיפול בעמלות יצירת אשראי, התחייבויות למתן אשראי, שינוי בתנאי חוב ועמלות פירעון מוקדם. ההנחיות הובילו לסיווג של כ-861 (+) מיליוני ש"ח בהכנסות הריבית נטו ולסיווג של כ-846 (-) מיליוני ש"ח בהכנסות מעמלות.

⁵⁸ ראו הערה 57.

לוח א'-21
השפעת הכמות¹ והשפעת המחיר² על הכנסות והוצאות הריבית,
ישראל וחו"ל
חמש הקבוצות הבנקאיות, 2013 לעומת 2014 (מיליוני ש"ח)

2014												
שינוי נטו			השפעת המחיר			השפעת הכמות						
התדומה להכנסות הריבית נטו	השינוי נטו בצד ההתחייבויות	השינוי נטו בצד הנכסים	השפעת המחיר נטו	השפעת המחיר בצד ההתחייבויות	השפעת המחיר בצד הנכסים	השפעת הכמות נטו	השפעת הכמות בצד ההתחייבויות	השפעת הכמות בצד הנכסים				
-625	-4,781	-5,406	-1,418	-4,812	-6,230	793	31	824	אשראי/ פקדונות הציבור בישראל			
75	-67	8	148	-54	94	-73	-13	-86	אשראי/ פקדונות הציבור בחו"ל			
-550	-4,848	-5,398	-1,270	-4,866	-6,136	720	18	738	סך אשראי/ פקדונות הציבור			
111	-1,974	-1,863	-34	-1,859	-1,893	145	-115	30	נכסים/ התחייבויות נושאי ריבית אחרים בישראל			
63	-51	12	68	13	81	-5	-64	-69	נכסים/ התחייבויות נושאי ריבית אחרים בחו"ל			
174	-2,025	-1,851	34	-1,846	-1,812	140	-179	-39	סך נכסים/ התחייבויות נושאי ריבית אחרים			
-376	-6,873	-7,249	-1,236	-6,712	-7,948	860	-161	699	סך הכנסות/ הוצאות הריבית			
2013												
שינוי נטו			השפעת המחיר			השפעת הכמות						
התדומה להכנסות הריבית נטו	השינוי נטו בצד ההתחייבויות	השינוי נטו בצד הנכסים	השפעת המחיר נטו	השפעת המחיר בצד ההתחייבויות	השפעת המחיר בצד הנכסים	השפעת הכמות נטו	השפעת הכמות בצד ההתחייבויות	השפעת הכמות בצד הנכסים				
1,323	-3,920	-2,597	878	-3,899	-3,021	445	-21	424	אשראי/ פקדונות הציבור בישראל			
-72	-161	-233	36	-136	-100	-108	-25	-133	אשראי/ פקדונות הציבור בחו"ל			
1,251	-4,081	-2,830	914	-4,035	-3,121	337	-46	291	סך אשראי/ פקדונות הציבור			
-1,502	104	-1,398	-1,749	177	-1,572	247	-73	174	נכסים/ התחייבויות נושאי ריבית אחרים בישראל			
-39	-130	-169	-117	-41	-158	78	-89	-11	נכסים/ התחייבויות נושאי ריבית אחרים בחו"ל			
-1,541	-26	-1,567	-1,866	136	-1,730	325	-162	163	סך נכסים/ התחייבויות נושאי ריבית אחרים			
-290	-4,107	-4,397	-952	-3,899	-4,851	662	-208	454	סך הכנסות/ הוצאות הריבית			

1) השפעת הכמות מושבת כמכפלה של השינוי ביותר המאזנית (הדקופה הנרחבת לעומת אשקד) במחיר בדקופה הנרחבת, מחלקת באלק.
2) השפעת המחיר מושבת כמכפלה של השינוי במחיר (הדקופה הנרחבת לעומת אשקד) ביותר המאזנית בדקופה המקבילה אשקד, מחלקת באלק.
המקור: דוחות כספיים לציבור ועבודי הפיקוח על הבנקים.

ממכירת אג"ח זמינות למכירה (אם כי זהו היקף נמוך מזה שנרשם אשתקד), ותרומתן החיובית מקורה בהתאמות לשווי הוגן של אג"ח למסחר. התפתחויות אלו תרמו במצטבר לגידול של כ-23.5% בהכנסות מפעילות באג"ח. באשר להכנסות מפעילות במניות – אלו ירדו השנה בכ-27% (לוח א'-20) אולם הוסיפו להיות גבוהות. הירידה בהן מקורה בכך שאשתקד הן הגיעו לרמה גבוהה בקבוצת לאומי⁵⁹, ובמידה פחותה גם בכך שהשנה ירד ערכן של מניות הבנק הבינלאומי שמחזיקה קבוצת דיסקונט. ההכנסות מפעילות בשוק ההון הושפעו לחיוב גם מפעילות ישירה של לקוחות בשוק ההון, בכלל זה גידול בעמלות מפעילות לקוחות בניירות ערך – על רקע סביבת הריבית הנמוכה והסטט נכסים לשוקי ההון בחו"ל – וגידול בעמלת הפצה של שירותים פיננסיים. ההכנסות ממערך השירותים הבנקאיים היוו השנה כ-62% מסך ההכנסות שאינן מריבית, והן הושפעו השנה לשלילה, ובמידה רבה, מהוראת המפקח על הבנקים בעניין מדידת הכנסות ריבית, היות שהוראה זו פעלה לירידת ההכנסות מהעמלות הנוגעות לטיפול באשראי ועריכת חוזים (כ-52.5%; לוח א'-23). את הירידה בסעיף זה קיזזו במעט הגידול בהכנסות מפעילות בכרטיסי אשראי (כ-3.2%) והגידול שנוצר בעמלות הנגזרות מעסקי מימון (כ-3.1%) עקב העלייה בהיקפה של הפעילות החוץ-מאזנית הנוגעת לערבויות ולמסגרות אשראי. ההכנסות מפעילות בכרטיסי אשראי הושפעו לחיוב מהגידול במספר העסקאות שבוצעו בכרטיס אשראי, והן הושפעו לשלילה מהירידה הקלה בשיעור עמלה של העמלה. הגידול בהכנסות נבע מכך שמספר העסקאות בבתי העסק הבינוניים והקטנים, המתאפיינים בשיעור עמלה גבוה יותר, היה גבוה מהירידה שנרשמה במספר העסקאות בבתי העסק הגדולים (שהיקף העסקאות בהם ירד).

⁵⁹ במהלך שנת 2013 רשמה הקבוצה הכנסות ממכירת מניות של "מגדל" ו"אבן קיסר".

לוח א'-22
היתרות הממוצעות, שיעורי הכנסות והוצאות הריבית ופער הריבית בגין הנכסים וההתחייבויות,
חמש הקבוצות הבנקאיות, 2014 לעומת 2013 (מיליוני ש"ח, אחוזים)

2014									
ההתחייבויות					הנכסים				
פער הריבית	שיעור ההוצאה	הוצאות המימון	היתרת השתית הממוצעת (מיליוני ש"ח)	פיקדונות חציבור	שיעור ההכנסה	הכנסות המימון	היתרת השתית הממוצעת (מיליוני ש"ח)	אטרא לציבור	פיקדונות בנקים
3.13	-0.73	-5,493	756,110	פיקדונות חציבור	3.86	30,939	801,005	אטרא לציבור	פיקדונות בנקים
-0.25	-1.09	-174	15,909	פיקדונות מנקים	0.84	224	2,670	פיקדונות בנקים	פיקדונות בנקים מרכזיים
0.49	-	-	89	פיקדונות מנקים מרכזיים	0.49	551	111,345	פיקדונות בנקים מרכזיים	פיקדונות בנקים מרכזיים
-2.46	-4.00	-3,694	92,454	אג"ח	1.54	2,584	167,933	אג"ח	אג"ח
-1.26	-2.59	-246	9,510	התחייבויות אחרות ¹	1.33	134	10,089	נכסים אחרים ¹	נכסים אחרים
1.98	-1.10	-9,607	874,072	סך ההתחייבויות נושאות הריבית	3.08	34,432	1,117,042	סך הנכסים נושאי הריבית	סך הנכסים נושאי הריבית
2013									
ההתחייבויות					הנכסים				
פער הריבית	שיעור ההוצאה	הוצאות המימון	היתרת השתית הממוצעת (מיליוני ש"ח)	פיקדונות חציבור	שיעור ההכנסה	הכנסות המימון	היתרת השתית הממוצעת (מיליוני ש"ח)	אטרא לציבור	פיקדונות בנקים
3.29	-1.36	-10,341	760,279	פיקדונות חציבור	4.65	36,337	780,754	אטרא לציבור	פיקדונות בנקים
-0.51	-1.63	-262	16,120	פיקדונות מנקים	1.12	264	2,3542	פיקדונות בנקים	פיקדונות בנקים מרכזיים
1.04	-	-	5	פיקדונות מנקים מרכזיים	1.04	1,091	104,461	פיקדונות בנקים מרכזיים	פיקדונות בנקים מרכזיים
-3.72	-5.86	-5,576	95,174	אג"ח	2.14	3,799	177,878	אג"ח	אג"ח
-0.43	-2.75	-301	10,945	התחייבויות אחרות ¹	2.32	190	8,199	נכסים אחרים ¹	נכסים אחרים
1.94	-1.87	-16,480	882,523	סך ההתחייבויות נושאות הריבית	3.81	41,681	1,094,834	סך הנכסים נושאי הריבית	סך הנכסים נושאי הריבית
התשואה נטו על נכסים נושאי ריבית (המרווח הפיננסי) ²									
2.30					25,201				
1,094,834					1,094,834				

1) ההתחייבויות והנכסים האחרים כוללים בין השאר גם אטרא לנמשלה פיקדונות שלה וניירות ערך שהושאלו/ נשאלו בתסכמי מבר חוץ.
2) המרווח הפיננסי הינו היחס שבין הכנסות הריבית נטו לבין סך הנכסים נושאי הריבית. המרווח מוגד באחוזים.
המקור : דוחות כספיים לצבור ועיבודי הפיקוח על הנכסים.

לוח א'-23

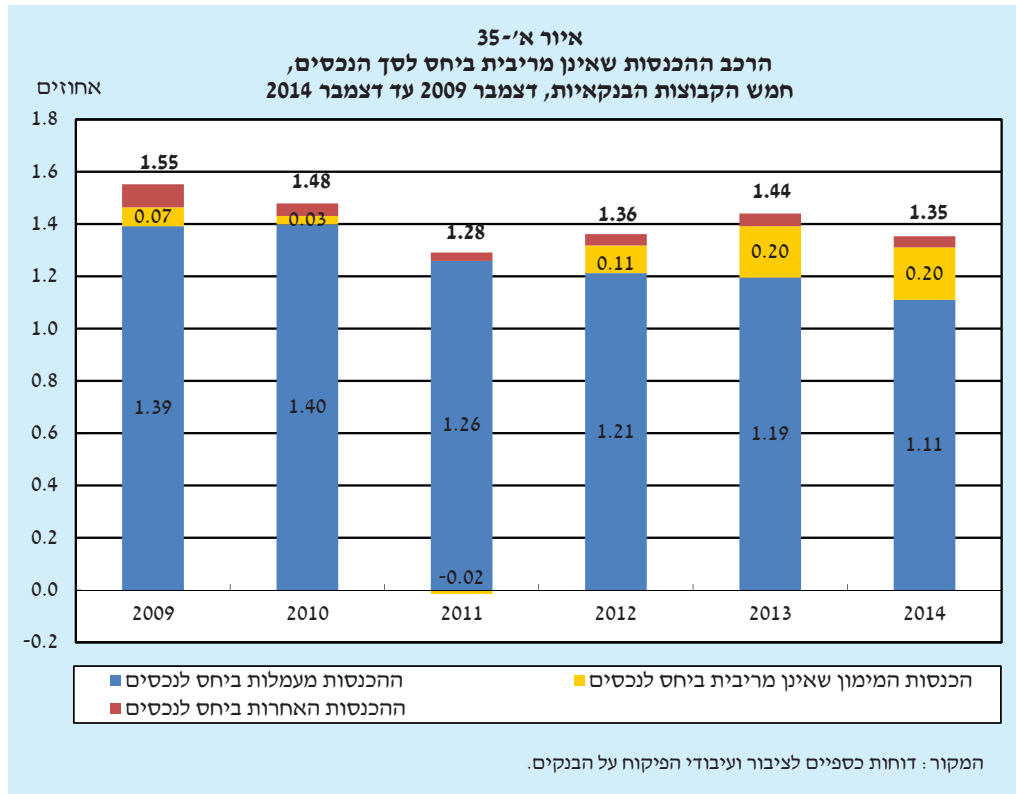
ההכנסות מעמלות ואחרות והוצאות התפעוליות של חמש הקבוצות הבנקאיות, 2012 עד 2014

השינויים לעומת השנה הקודמת		ההתפלגות			הסכומים			
2014	2013	2014	2013	2012	2014	2013	2012	
(אחוזים)		(אחוזים)			(מיליוני ש"ח, במחירים שוטפים)			
1. ההכנסות מעמלות ואחרות								
ההכנסות ממערך השירותים הבנקאיים								
-1.3	-2.2	19.3	19.3	20.0	2,954	2,994	3,061	דמי ניהול חשבון
3.2	2.0	24.9	23.8	23.6	3,808	3,689	3,617	הכנסות מכרטיסי אשראי
-52.5	-4.8	3.8	7.9	8.4	582	1,224	1,286	טיפול באשראי ובעריכת חוזים
2.4	-5.0	2.6	2.5	2.6	392	383	403	פעולות סחר חוץ ושירותים מיוחדים
3.0	0.5	10.0	9.6	9.6	1,529	1,485	1,478	עמלות אחרות ¹
-5.2	-0.7	60.6	63.1	64.2	9,265	9,775	9,845	סך ההכנסות ממערך השירותים
ההכנסות מפעילות בשוק ההון								
7.9	-1.6	18.9	17.3	17.7	2,888	2,677	2,720	פעילות בניירות ערך
14.6	7.8	5.8	5.0	4.7	893	779	723	עמלות הפצת מוצרים פיננסיים ²
-4.8	0.8	1.6	1.6	1.6	238	250	248	דמי ניהול, תפעול ונאמנות לגופים מוסדיים
-43.9	7.6	1.1	2.0	1.9	174	310	288	רווחים מקופות פיצויים
4.4	0.9	27.4	25.9	26.0	4,193	4,016	3,979	סך כל ההכנסות מפעילות בשוק ההון
עמלות מעסקי מימון								
3.1	10.7	9.5	9.1	8.3	1,446	1,402	1,267	
34.6	21.2	2.6	1.9	1.6	393	292	241	הכנסות אחרות ³
-1.2	1.0	100.0	100.0	100.0	15,297	15,485	15,332	סך ההכנסות מעמלות ואחרות
2. ההוצאות התפעוליות								
0.6	2.9	58.2	59.7	58.7	17,871	17,758	17,261	משכורות והוצאות נלוות ⁴
-3.8	3.9	35.4	38.0	36.9	10,868	11,296	10,872	מזה: משכורות
-1.2	-0.4	18.5	19.3	19.6	5,678	5,745	5,770	אחזקה ופחת בגין בניינים וציוד
-14.7	29.0	0.7	0.8	0.7	209	245	190	הפחתות וירידת ערך של נכסים בלתי מוחשיים ומוניטין
16.4	-3.5	22.7	20.2	21.1	6,974	5,993	6,211	הוצאות אחרות
-0.9	-4.9	3.0	3.1	3.3	914	922	969	מזה: שיווק ופרסום
0.8	-2.0	2.9	3.0	3.1	889	882	900	מחשב
-1.9	-0.5	2.1	2.2	2.2	630	642	645	תקשורת
-0.9	0.0	0.4	0.4	0.4	115	116	116	ביטוח
0.3	-7.7	1.0	1.0	1.1	302	301	326	משרדיות
5.4	-7.6	2.6	2.6	2.8	805	764	827	שירותים מקצועיים
3.3	1.1	100.0	100.0	100.0	30,732	29,741	29,432	סך ההוצאות התפעוליות

(1) כולל בעיקר מרווח ועמלות גבייה על אשראי מהאוצר, הפרשי המרה ואחרות.
 (2) כחלק מרפורמת בכר החלו הבנקים לגבות עמלת הפצה; התקרה של עמלת ההפצה בתחום קרנות הנאמנות עומדת על: 0.25% מיתרת הנכסים בקרנות שמתמקדות בהשקעות קצרות טווח בסיכון נמוך, 0.80% מיתרת הנכסים בקרנות מנייתיות ו-0.40% מיתרת הנכסים ביתר הקרנות; בתחום קופות הגמל וקרנות הפנסיה עומדת תקרת העמלה על שיעור של 0.25% מיתרת הנכסים בקופה או בקרן.
 (3) כולל רווח מממוש נכסים שנתקבלו בגין סילוק אשראים, דמי ניהול מחברות קשורות והכנסות אחרות.
 (4) לרבות מס שכר, פיצויים, תגמולים, פנסיה וביטוח לאומי.
 המקור: דוחות כספיים לציבור ועיבודי הפיקוח על הבנקים.

פרק א': ההתפתחויות במערכת הבנקאות

כאשר מפלחים את ההכנסות שאינן מריבית להכנסות מעמלות ולהכנסות מימון שאינן מריבית, ובוחנים אותן ביחס להיקף הפעילות, רואים היטב את הגידול שחל בשלוש השנים האחרונות בשיעור הכנסות המימון שאינן מריבית, ובעיקר את תרומתה של הפעילות בניירות ערך. כן רואים את הירידה המתמשכת בשיעורן של ההכנסות מעמלות⁶⁰ (איור א'-35). ניכר כי אלו קטנו בשל צעדי ההסדרה שהפיקו על הבנקים נקט בשנים האחרונות במטרה להפחית את העלויות לצרכן, היות שהן משתקפות בין היתר בירידה בהיקפן של ההכנסות מדמי ניהול חשבון⁶¹.

ההוצאות התפעוליות והאחרות גדלו במהלך התקופה הנסקרת בשיעור של כ-3.3% והסתכמו בכ-30.7 מיליארדי ש"ח. הגידול בהוצאות הקיף את חמש הקבוצות הבנקאיות והוא משקף הן התפתחויות חד-פעמיות והן שינויים בני קיימא בנוגע למספר העובדים ולעלות העסקתם. העלייה בהוצאות בולטת בקבוצות לאומי (4.7%) ודיסקונט (5.9%), והיא מסבירה כ-78% מסך הגידול שנרשם השנה בסעיף זה; את הגידול החד בקבוצת לאומי מסביר הקנס שהיא שילמה בגין עבירות על חוקי המס במסגרת הסדר שהיא חתמה עם הרשויות האמריקאיות. היקף ההוצאה של הקבוצה הסתכם השנה בכמיליארד ש"ח, והוא מתווסף להוצאה מצטברת של כ-632 מיליוני ש"ח בשנתיים האחרונות. בעקבות אותו עניין נרשמה השנה הוצאה של כ-196 מיליוני ש"ח בקבוצת הפועלים ושל כ-95

⁶⁰ הירידה החדה השנה נובעת מסיווג חשבונאי חדש של ההכנסות מפעילות באשראי, בעקבות הוראת המפקח (ראו הערה 57).

⁶¹ עם צעדי ההסדרה שננקטו נמנים: "שירות המסלולים" והפחתת עמלת המינימום לניהול חשבון עו"ש, הרחבת ההגדרה של העסקים הקטנים הזכאים להיכלל בתעריפון העמלות הקמעונאי, גילוי עלות השירותים בני"ע ללקוחות, ותיקון צו הבנקאות בעניין פירעון מוקדם של הלוואות לדיור.

לוח א'-24
מספר המשרות וההוצאות לפי רמות השכר השנתיות,
המש הקבוצות הבנקאיות, 2013 ו-2014

2014						2013					
שעור	שעור	המשוברות	ההוצאות הנלוות	מספר המשרות	המשוברות	ההוצאות הנלוות	מספר המשרות				
השניני	השניני	(מיליוני ש"ח)	(מיליוני ש"ח)		(מיליוני ש"ח)	(מיליוני ש"ח)					
השנתני	השנתני										
בהוצאות	בהוצאות										
השכר	המשרות										
-66.1	-64.9	5	96	15	274	7,238	עוד 60				
-9.7	-8.6	638	6,615	707	7,238	120 מעל 60 עד 120	מספר 120				
-2.8	-3.0	2,893	15,882	2,976	16,372	240 מעל 120 עד 240	מספר 240				
2.1	0.7	3,589	12,264	3,517	12,179	360 מעל 240 עד 360	מספר 360				
-1.0	-1.8	3,304	7,488	3,338	7,628	600 מעל 360 עד 600	מספר 600				
5.0	3.6	1,187	1,671	1,131	1,613	1,000 מעל 600 עד 1,000	מספר 1,000				
-14.7	-7.5	494	329	580	356	1,000 מעל 1,000	מספר 1,000				
-1.2	-2.9	12,111	44,345	12,262	45,660	עוד 60 מעל 60	מספר 60				
-11.6	-12.3	488	1,945	551	2,218	מספר 120 מעל 120	מספר 120				
0.8	-4.5	61	604	61	633	מספר 240 מעל 240	מספר 240				
-13.1	-15.4	427	1,341	491	1,586	מספר 360 מעל 360	מספר 360				
		4,272		4,433		מספר 600 מעל 600	מספר 600				
25.4	-3.6	1,815	2,975	1,447	3,085	מספר 1,000 מעל 1,000	מספר 1,000				
-36.9	-46.9	-327	-774	-517	-1,458	מספר 1,000 מעל 1,000	מספר 1,000				
1.4	-1.6	17,871	46,546	17,625	47,287	מספר 1,000 מעל 1,000	מספר 1,000				

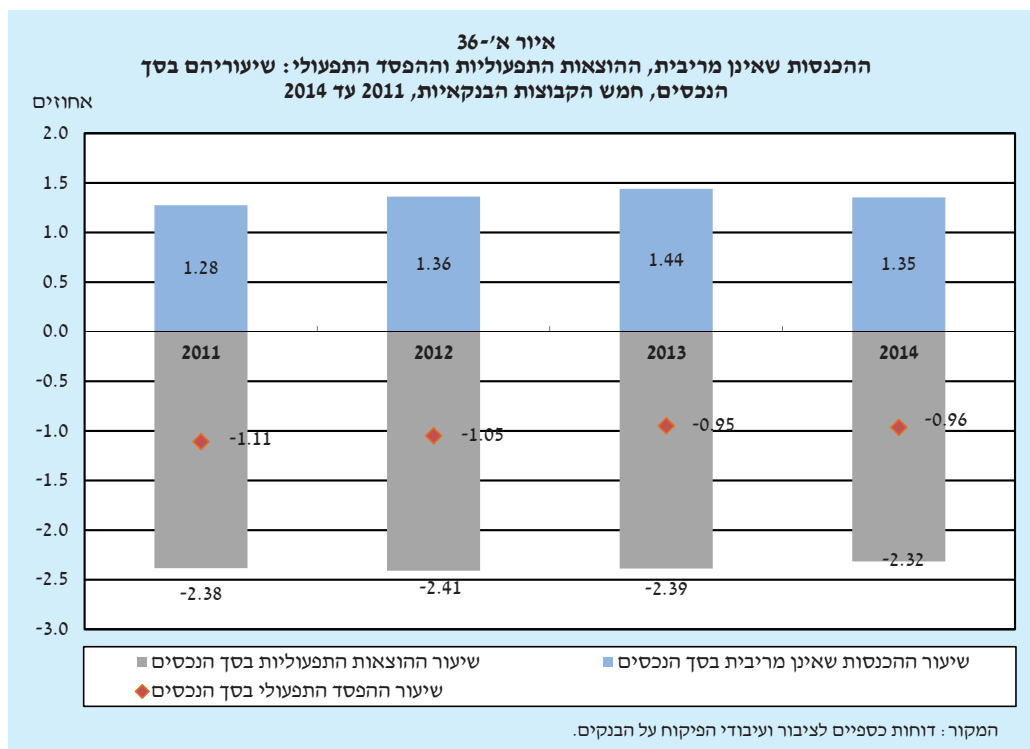
מקור: דוחות כספיים לציבור, דיווח לפיקוח על הבנקים, ועבודי הפיקוח על הבנקים.

פרק א': ההתפתחויות במערכת הבנקאות

מיליוני ש"ח בקבוצת מזרחי-טפחות. הגידול בקבוצת דיסקונט נובע מעלייה בהוצאות הפרישה מרצון, כתוצאה מתכנית ההתייעלות שיישמו בבנק האם ובבנק מרכנתיל במטרה לצמצם את מצבת העובדים. הוצאות השכר והנלוות גדלו השנה בשיעור קל – כ-0.6% (כ-17.8 מיליארדי ש"ח; לוח א'-23). שינוי זה משקף ירידה של כ-3.8% בהוצאות השכר הישירות וגידול של כ-8.5% בהוצאות הנלוות אשר קיזז את מלוא הירידה. הירידה בהוצאות השכר הישירות נבעה מהירידה בשלוש הקבוצות הבנקאיות הגדולות והיא התרחשה על אף הגידול בשתי הקבוצות הקטנות יותר (מזרחי-טפחות והבינלאומי). הירידה בהוצאות הנלוות נובעת כאמור מתכנית ההתייעלות בקבוצת דיסקונט. את הקיטון שנרשם השנה בהיקף הוצאות השכר והנלוות ניתן לייחס לירידה במצבת העובדים הפעילים – זו קטנה ב-741 משרות (לוח א'-24) – וכן לירידה בעלות השכר בקטגוריות השכר השונות (לוח א'-24). הירידה במספר העובדים הקיפה השנה את העובדים ברוב רמות ההכנסה, בשעה שאשתקד הצמצום התרחש ברמות השכר הנמוכות ובמשרות הארעיות. התפתחויות אלו פעלו לעלייה של כ-3% בשכר הממוצע למשרה (כ-384 אלף ש"ח; לוח א'-25).

ב. היעילות התפעולית

יעילותן התפעולית של הקבוצות הבנקאיות הושפעה השנה מכל אותם גורמים שפעלו השנה על ההכנסות וההוצאות ועל היקפי הפעילות. הגידול בסך ההוצאות התפעוליות והאחרות, יחד עם הירידה בהכנסות הריבית נטו, גרמו להרעה שנרשמה בארבע מתוך חמש הקבוצות **ביחס היעילות התפעולית**, והיחס המצרפי עלה ל-71.8% מכ-68.9% אשתקד (לוח א'-26). **העלות ליחידת תפוקה** הציגה השנה שיפור אף כי ההוצאות התפעוליות גדלו, מפני שהיקפי הפעילות של הקבוצות צמחו בחדות. ערכו של היחס המצרפי עמד על 2.39%, בהשוואה לכ-2.41% אשתקד, אך בין הקבוצות ניכרה שונות (לוח א'-26).

לוח א'-25

ההוצאות של חמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות בגין עובדים, 2000 עד 2014

(הסכומים המדווחים¹, במחירים שוטפים)

השנה	מספר המשרות הממוצע ²	המשכורות		ההוצאות הנלוות בגין עובדים ³		המשכורות וההוצאות הנלוות	
		סך הכול	למשרה	סך הכול	למשרה	סך הכול	למשרה
		(מיליוני ש"ח)	(אלפי ש"ח)	(מיליוני ש"ח)	(אלפי ש"ח)	(מיליוני ש"ח)	(אלפי ש"ח)
2000	39,251	7,220	184	3,557	91	10,777	275
2001	39,753	7,231	182	3,560	90	10,791	271
2002	39,531	6,819	172	3,976	101	10,795	273
2003	38,427	7,260	189	3,566	93	10,826	282
2004	38,170	7,898	207	3,681	96	11,579	303
2005	40,029	8,595	215	4,283	107	12,878	322
2006	42,200	9,561	227	5,354	127	14,915	353
2007	44,286	9,798	221	4,718	107	14,516	328
2008	46,628	9,015	193	5,705	122	14,720	316
2009	47,097	9,640	205	4,378	93	14,018	298
2010	47,818	10,336	216	5,280	110	15,616	327
2011	48,344	10,717	222	5,814	120	16,531	342
2012	48,010	10,872	226	6,389	133	17,261	360
2013	47,577	11,296	237	6,462	136	17,758	373
2014	46,546	10,868	233	7,003	150	17,871	384
השינוי לעומת השנה הקודמת (אחוזים)							
2001	1.3	0.1	-1.1	0.1	-1.2	0.1	-1.1
2002	-0.6	-5.7	-5.2	11.7	12.3	0.0	0.6
2003	-2.8	6.5	9.5	-10.3	-7.7	0.3	3.2
2004	-0.7	8.8	9.5	3.2	3.9	7.0	7.7
2005	4.9	8.8	3.8	16.4	11.0	11.2	6.1
2006	5.4	11.2	5.5	25.0	18.6	15.8	9.9
2007	4.9	2.5	-2.3	-11.9	-16.0	-2.7	-7.3
2008	5.3	-8.0	-12.8	20.9	14.5	1.4	-3.6
2009	1.0	6.9	6.2	-23.3	-23.8	-4.8	-5.7
2010	1.5	7.2	5.4	20.6	18.3	11.4	9.7
2011	1.1	3.7	2.8	10.1	9.1	5.9	4.6
2012	-0.7	1.4	1.8	9.9	10.8	4.4	5.3
2013	-0.9	3.9	4.9	1.1	2.3	2.9	3.6
2014	-2.2	-3.8	-1.7	8.4	10.3	0.6	2.9

(1) עד שנת 2002 הסכומים מותאמים להשפעת האינפלציה לפי מדד דצמבר 2003.

(2) מספר המשרות כולל משרות בחברות בנות בחו"ל ובחברות מאוחדות, וכן תרגום של עלות השעות הנוספות ותקציבי כוח האדם החיצוני שנדרשו לוויסות כוח האדם השוטף ולהטמעת פרויקטים.

(3) סעיף זה כולל בעיקר פיצויים, תגמולים, קרן השתלמות, פנסיה, חופשה, ביטוח לאומי ומס שכר, הוצאות נלוות אחרות, הוצאות פרישה מרצון, והטבה עקב הקצאת אופציות לעובדים.

המקור: דוחות כספיים לציבור, דיווחים לפיקוח על הבנקים ועיבודי הפיקוח על הבנקים.

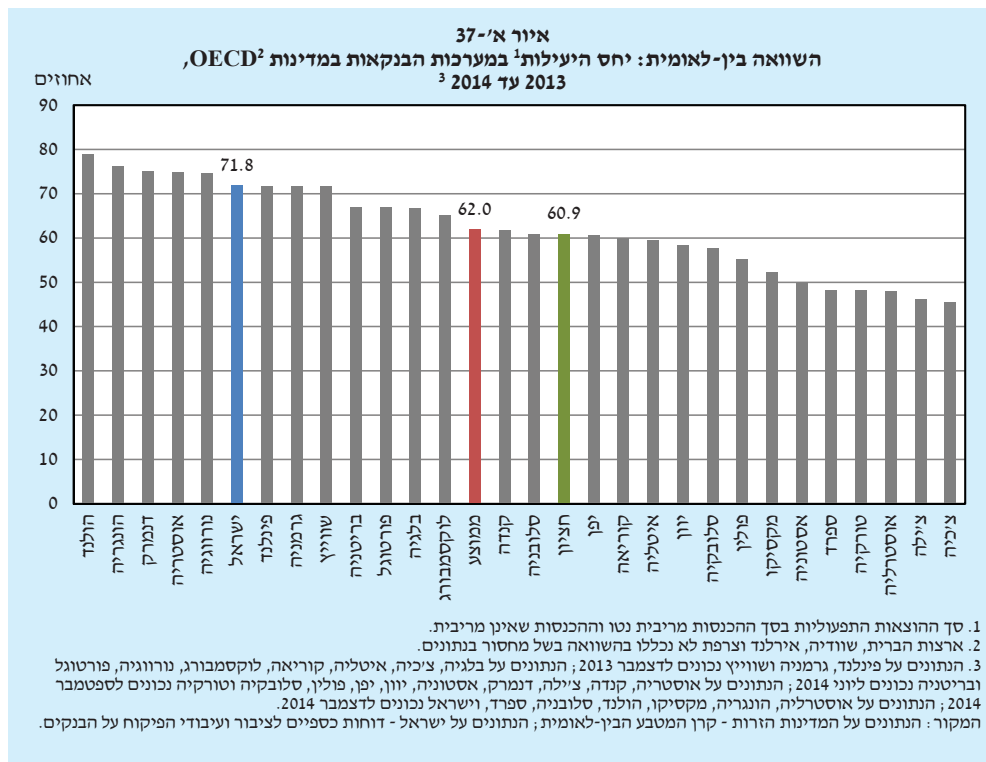
לוח א'-26

העלות ליחידת תפוקה¹ ויחס היעילות² בחמש הקבוצות הבנקאיות, 2012 עד 2014

(אחוזים)					
הבנק	העלות ליחידת תפוקה			יחס היעילות ³	
	2012	2013	2014	2012	2013
לאומי	2.46	2.37	2.42	74.9	69.1
הפועלים	2.43	2.39	2.32	65.2	66.0
דיסקונט	2.89	3.00	3.13	75.5	77.5
מזרחי-טפחות	1.78	1.73	1.60	58.2	59.6
הבינלאומי	2.72	2.63	2.52	74.1	73.7
הממוצע של חמש הקבוצות הבנקאיות	2.45	2.41	2.39	69.9	68.9
אגוד	2.06	2.08	1.98	78.7	79.5
ירושלים	2.14	2.22	2.54	73.9	78.7
דקסיה	0.53	0.58	0.51	36.2	37.3
סה"כ	2.43	2.39	2.37	70.0	69.2

(1) היחס בין סך ההוצאות התפעוליות והאחרות ליתרת הנכסים הממוצעת (average cost).
 (2) היחס בין סך ההוצאות התפעוליות והאחרות לסך ההכנסות מריבית נטו וההכנסות שאינן מריבית (cost to income).
 המקור: דוחות כספיים לציבור ועיבודי הפיקוח על הבנקים.

כאשר בוחנים את העלות ליחידת תפוקה בהשוואה להכנסות שאינן מריבית בסך הנכסים, מוצאים כי שיעור ההפסד התפעולי של הקבוצות ירד במידה מסוימת בשנים האחרונות ושומר על יציבות ב-2014 (איור א'-36).
 יעילותן התפעולית של הקבוצות הישראליות הוסיפה להיות נמוכה בהשוואה ליעילות במערכות בנקאות אחרות ב-OECD (איור א'-37), והדבר משתקף ברמתו הגבוהה של יחס היעילות התפעולית.

תיבה א'-2: מגזרי הפעילות – היקפי הפעילות והתוצאות העסקיות

רקע

בתחילת העשור הקודם החלו חלק מהקבוצות הבנקאיות לחלק את מגזרי פעילותן למרכזי רווח עצמאיים, והנהלותיהן משתמשות בחלוקה כדי לנתח את התוצאות העסקיות ולקבל לפיהן החלטות. על פי הוראות בנק ישראל¹, מגזר פעילות צריך לקיים שלושה תנאים: עוסק בפעילויות עסקיות שמהן הוא עשוי להפיק הכנסות ולשאת בהוצאות; תוצאות פעולותיו נבחנות באופן סדיר על ידי ההנהלה והדירקטוריון לצורך קבלת החלטות לגבי המשאבים המוקצים לו והערכת ביצועיו; מצוי לגביו מידע פיננסי נפרד. ביולי 2005 הבהיר הפיקוח על הבנקים באילו מגזרי פעילות נדרש גילוי בדוחות הכספיים – המגזרים העסקי, המסחרי, העסקים הקטנים, הבנקאות הפרטיות, משקי הבית, הניהול הפיננסי ואחרים. מגזרי הפעילות נחלקים כאן לשתי קבוצות משנה עיקריות: (1) הפעילות העסקית – מורכבת מהמגזרים העסקי והמסחרי ו-(2) הפעילות הקמעונאית – מורכבת מהמגזרים העסקים הקטנים, הבנקאות הפרטיות ומשקי הבית (האחרון כולל גם את הפעילות בתחום המשכנתאות).

החלוקה למגזרי הפעילות מבוססת על סוגי המוצרים והשירותים או על סוגי הלקוחות. מאחר שהקבוצות הבנקאיות רשאיות להגדיר את מגזרי הפעילות שלהן בהתאם לאופי, להיקף ולמאפייני הפעילות של לקוחותיהן, הדבר יוצר ביניהן הבדלים בהגדרות ומקשה על הניתוח. בניתוח המוצג להלן אנו מתמקדים בחמשת מגזרי הפעילות העיקריים שעליהם נדרש גילוי: העסקי, המסחרי, העסקים הקטנים, הבנקאות הפרטיות ומשקי הבית. הניתוח מתייחס לפעילות בישראל בלבד.

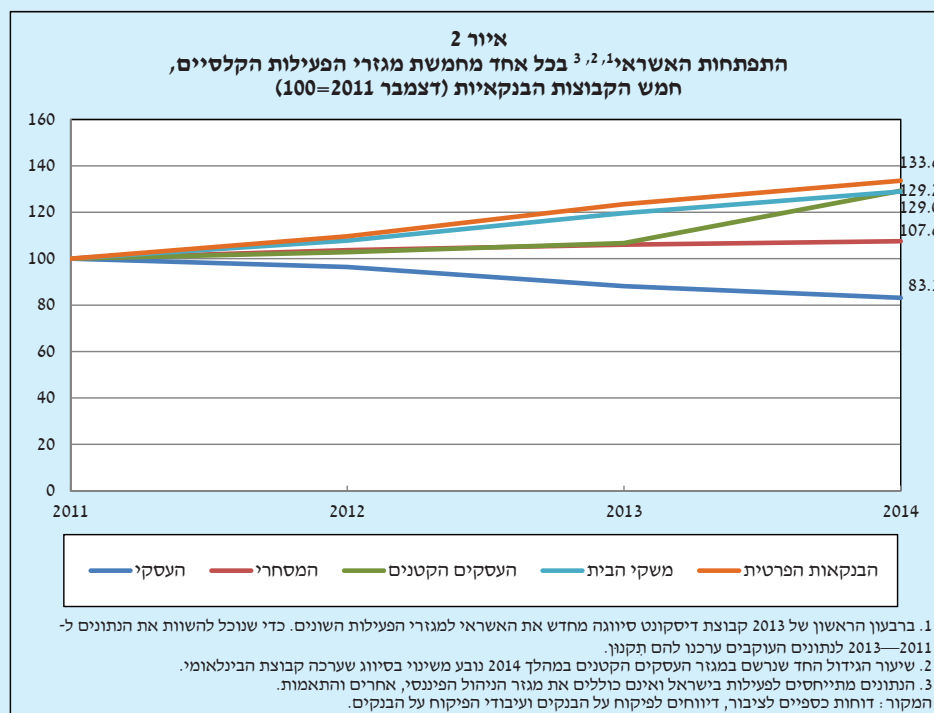
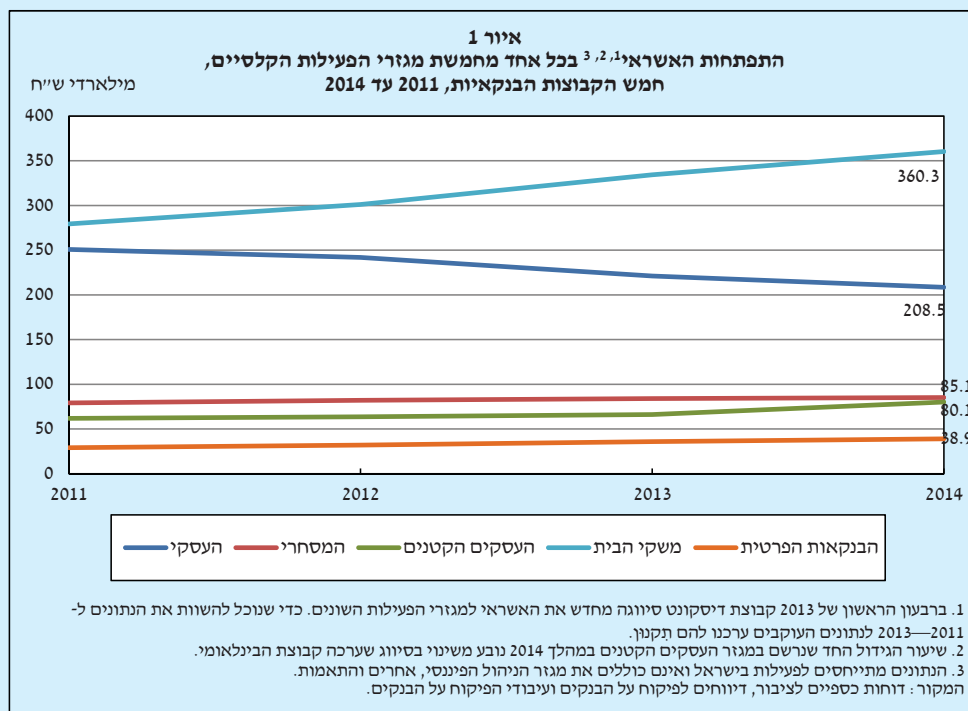
התפתחות הפעילות לפי מגזרים

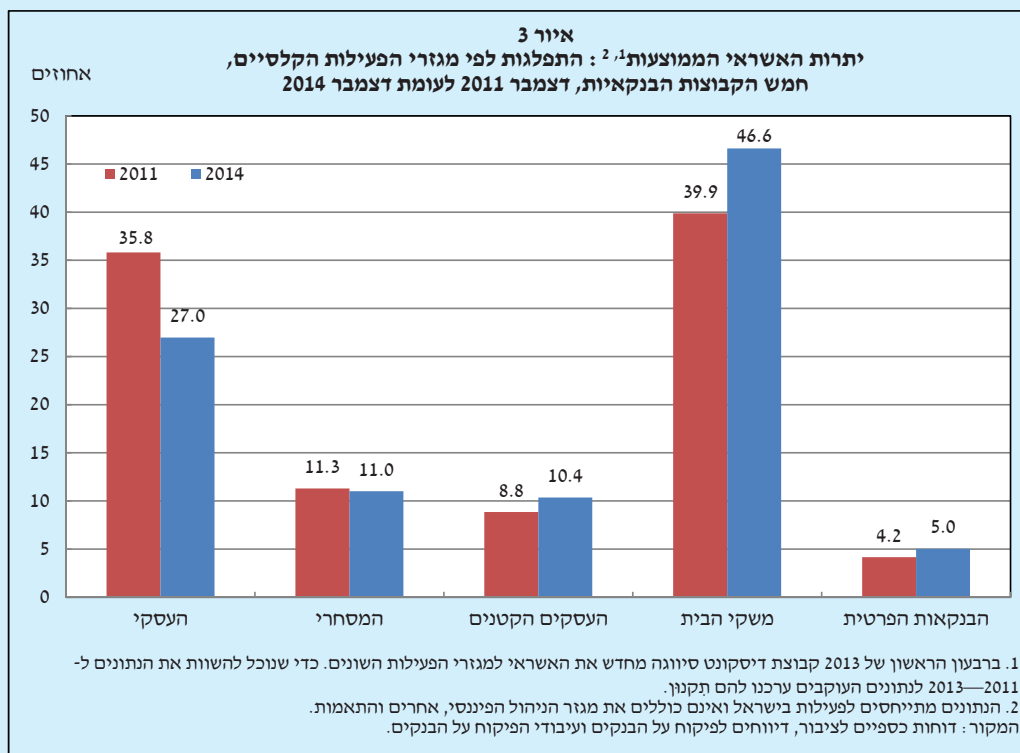
יתרת האשראי² הממוצעת שניתנה לחמשת מגזרי הפעילות האמורים גדלה בין 2011 ל-2014 בשיעור שנתי ממוצע של כ-3.3% (גידול מצטבר של כ-10%) והסתכמה בכ-773 מיליארדי ש"ח (איור 1). בשנים אלה ניכרת מגמת תחלופה בין הפעילות העסקית והקמעונאית: יתרת האשראי במגזרים העסקיים קטנה בשיעור מצטבר של כ-11% בשלוש השנים הנסקרות, ואילו היתרה במגזרים הקמעונאיים גדלה במהלך בשיעור מצטבר של כ-29%. בולט הגידול ביתרת האשראי במגזר משקי הבית (איור 2) ובפרט בהלוואות לדיור. בעקבות זאת השתנתה התפלגות האשראי בין מגזרי הפעילות השונים, וניכרת התחלופה הנזכרת בין מגזר משקי הבית למגזר העסקי: חלקו של הראשון בסך האשראי גדל לכ-47% (בהשוואה ל-40% בשנת 2011) בשעה שחלקו של האחרון ירד לכ-27% (בהשוואה לכ-36% בשנת 2011; איור 3). התפתחויות אלה נמשכו גם השנה ונרשמה ירידה נוספת באשראי למגזר העסקי וגידול ביתר מגזרי הפעילות³.

¹ הוראות דיווח לציבור (9) (12/01) דוח כספי שנתי, סעיף 79 (מגזרי פעילות עיקריים).

² הניתוח בחלק זה אינו מתיישב עם הניתוח בפרק העוסק בתיק האשראי ובסיכון האשראי, בשל שימוש בהגדרות שונות.

³ קבוצת הבינלאומי סיווגה השנה מחדש את האשראי למגזר העסקים הקטנים ולמגזר המסחרי, והדבר השפיע מעט על שיעורי השינוי במגזרים אלו. גם קבוצת דיסקונט ערכה במהלך השנים סיווגים חדשים והתאמות, אולם יתרות האשראי של הקבוצה תוקנו והן אינן משפיעות על שיעורי השינוי.

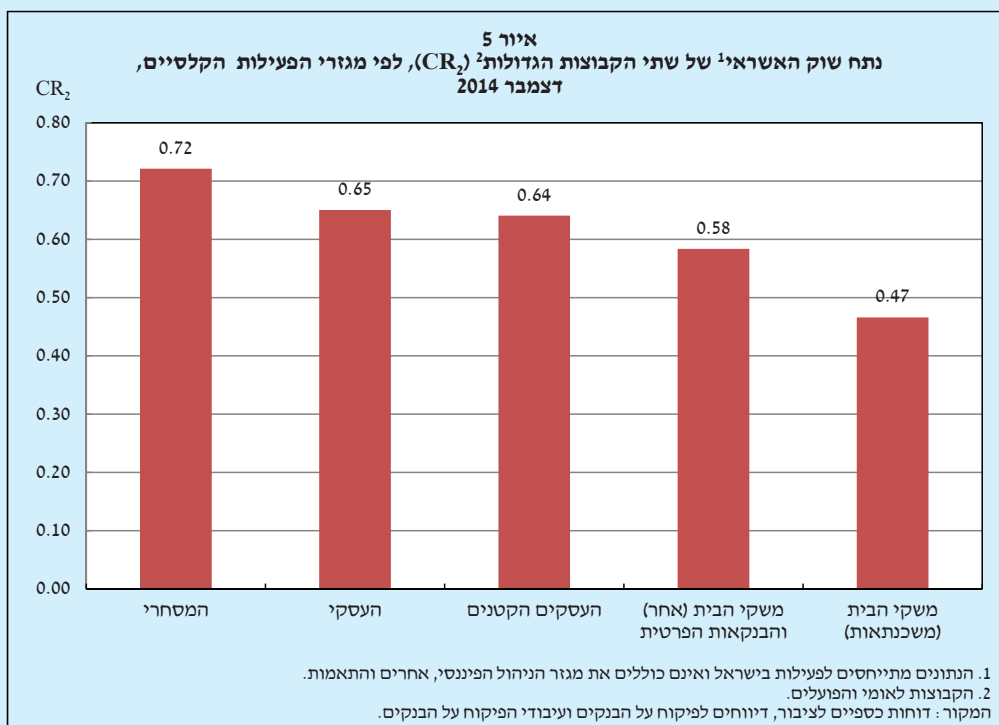
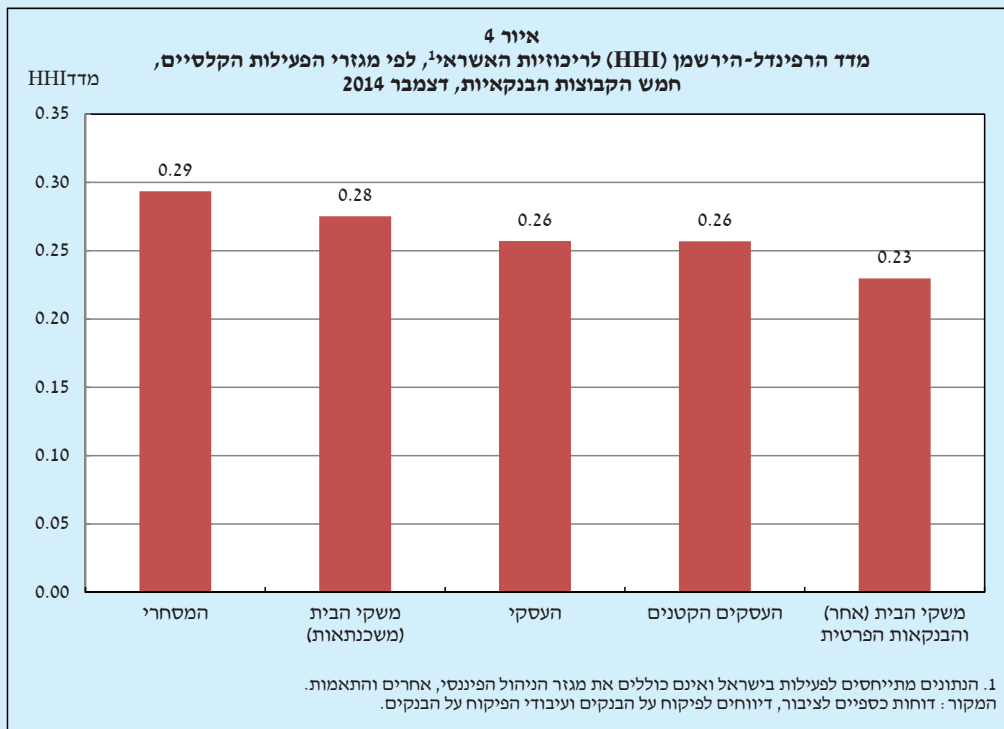

הריכוזיות לפי מגזרים

הספרות המקצועית נוטה להבחין בין שתי גישות⁴ לבחינת התחרות בענף הבנקאות: (1) גישת המבנה (SCP, Structure Conduct Performance) – גישה זו גורסת שקיים קשר בין מבנה המערכת הבנקאית, התנהגות הבנק וביצועיו: ככל שהמערכת ריכוזית יותר, כך עולה יכולתם של התאגידים הבנקאיים להפעיל כוח שוק ולהציג ביצועים טובים; (2) גישת "האיום התחרותי" (Contestability) – גישה זו גורסת כי תחרות יכולה להתקיים גם במערכות בנקאות ריכוזיות, והגורם הקובע את מידת התחרות בענף אינו מספר הבנקים כי אם תכונות שוק בסיסיות, לדוגמה חסמים לכניסה לענף וליציאה ממנו, קיומם של תחליפי אשראי ופיקדונות, וכדומה. לפי גישה זו, מערכת הבנקאות תרגיש מאוימת – ולכן תנהג באופן תחרותי גם כאשר פועל בה מספר מצומצם של מוסדות בנקאיים – אם מתקיימים בה כמה תנאים. אלה כוללים: שוקי הון וכספים מפותחים, קיומם של מוסדות פיננסיים חוץ-בנקאיים, היעדר חסמים לכניסה של פירמות בנקאיות אל הענף וליציאה ממנו וגישות של הבנקים ושל שווקים בחו"ל לציבור.

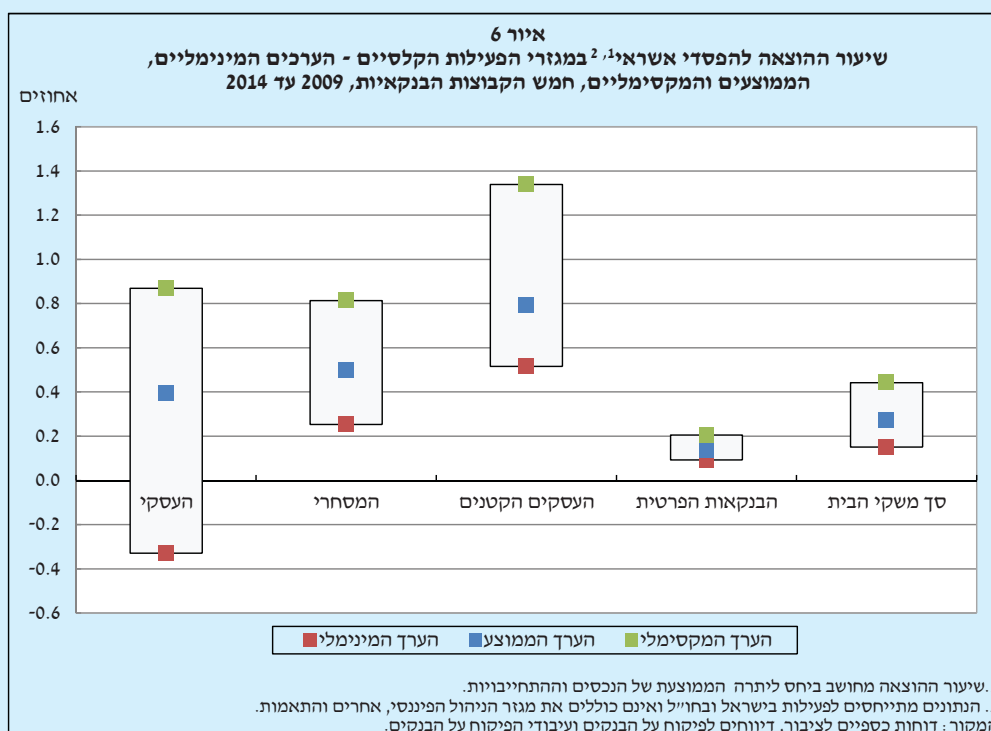
הפעילות הבנקאית באשראי מתאפיינת בריכוזיות גבוהה בכל אחד ממגזרי הפעילות, וזאת אף על פי שלכל אחד מהם מאפייני פעילות שונים ומידה שונה של איום תחרותי. מדד הרפינדל-הירשמן – מדד ריכוזיות שמביא בחשבון גם את התפלגות האשראי בין הקבוצות – מצביע אף הוא על ריכוזיות גבוהה ברוב המגזרים, ובייחוד במגזרים המסחרי ומשקי הבית (משכנתאות) (איור 4). נתח השוק של שתי הקבוצות הבנקאיות הגדולות (הפועלים ולאומי) נע בין 72% במגזר המסחרי לבין 47% במגזר משקי הבית (משכנתאות) (איור 5). ריכוזיות האשראי במגזרים משקי הבית (אחר) והבנקאות הפרטיות פחותה מהריכוזיות במגזרים האחרים. הרחבה על האיום התחרותי, המבנה והביצוע מופיעה בהמשך.

⁴ גישה שלישית – גישת היעילות (Efficiency Hypothesis) – קושרת בין ביצועי הבנק ומידת הריכוזיות בענף לבין מידת יעילותו של התאגיד הבנקאי. אולם בגישה זו לא נעשה שימוש נרחב.

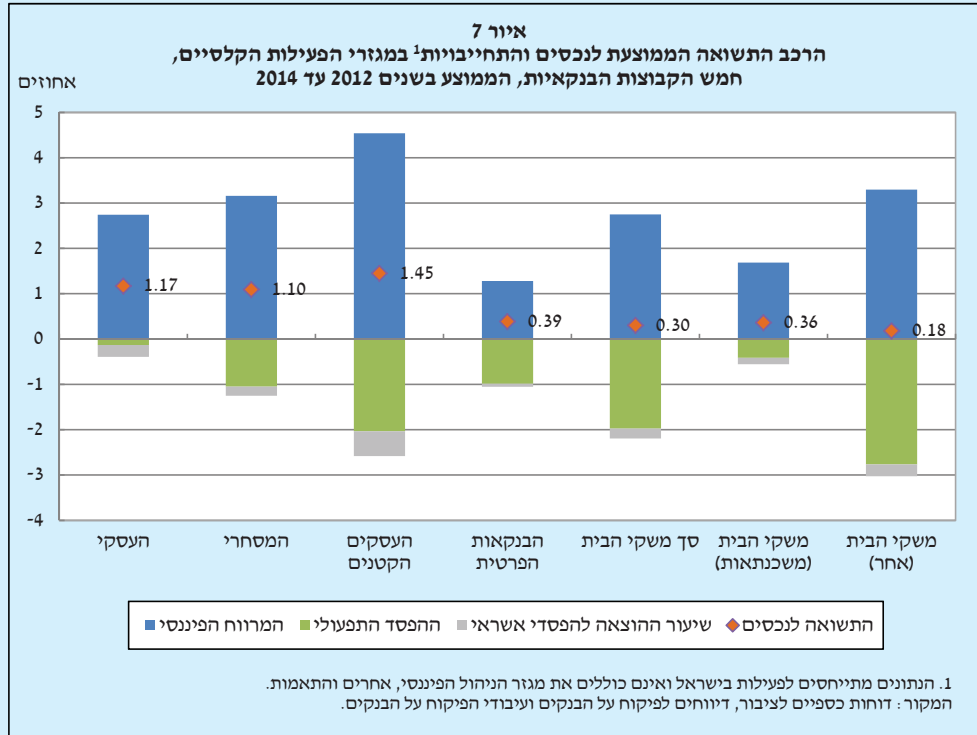

ניתוח התוצאות העסקיות לפי מגזרי הפעילות

ביצועיהם של המגזרים העסקיים מתאפיינים בחשיפה גבוהה להתפתחויות המקרו-כלכליות ולמחזורי העסקים במשק (איור 6). בעתות גאות התרומה לרווח והתשואה לנכסים של המגזרים העסקיים גבוהות ועולות על אלו של המגזרים הקמעונאיים, והתמונה מתהפכת בעתות שפל (מבחינה זו מגזר העסקים הקטנים דומה למגזרים העסקיים ולכן מתנהג כמותם). בין 2012 ל-2014 הייתה התשואה הממוצעת לנכסים גבוהה במגזרים העסקיים ובמגזר העסקים הקטנים ונמוכה במגזרים הקמעונאיים (איור 7). את הפער ניתן לייחס הן להתפתחויות הכלכליות שחלו במהלך התקופה הנסקרת והן להבדלים במאפייני הפעילות של המגזרים, בכלל זה מידת הסיכון של הלקוחות, העלות התפעולית, ומידת התחרות והאיום התחרותי.

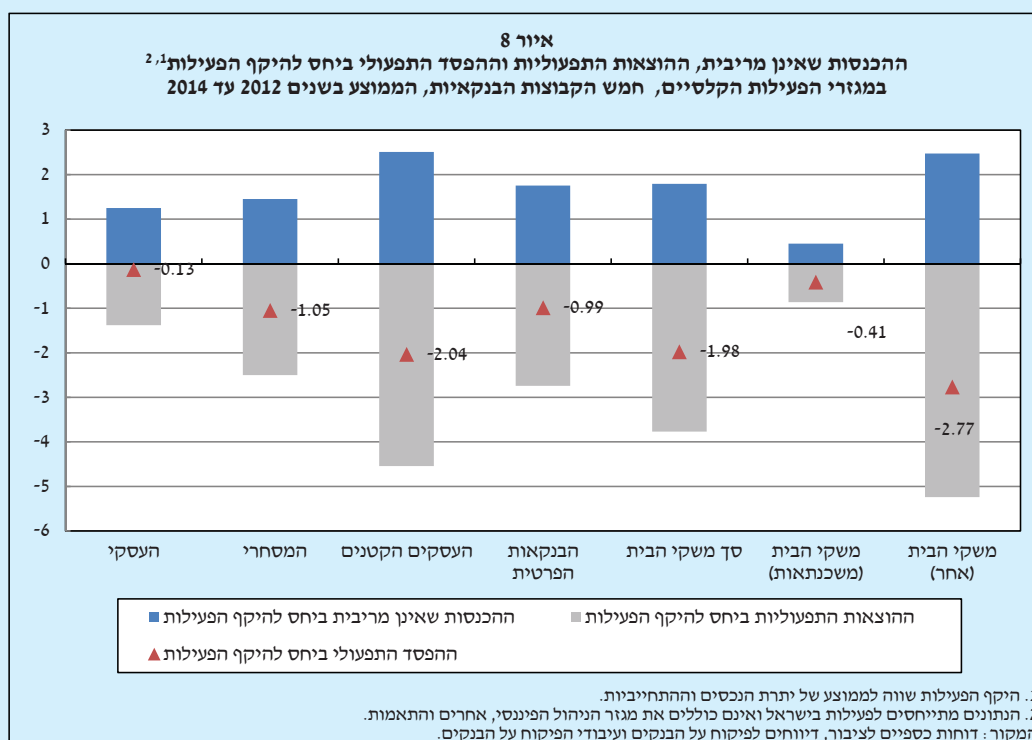
מידת הסיכון משתקפת בשיעור ההוצאות להפסדי אשראי, ובין 2012 ל-2014 היה השיעור במגזרים הקמעונאיים (למעט העסקים הקטנים) נמוך מאשר במגזרים העסקיים. בתקופה זו נרשמו במגזר העסקי הוצאות נמוכות להפסדי אשראי מפני שאיכות האשראי בו השתפרה בשנים האחרונות (אף כי קצב הצמיחה של התוצר התייצב ברמה נמוכה), ומפני שהקבוצות הבנקאיות נקטו מדיניות מכוונת במטרה להקטין את החשיפה לסיכון בגין לקוחותיו של מגזר זה. הקיטון בהוצאות להפסדי אשראי נבע מירידה בהיקף ההוצאה השוטפת ומגידול בהיקף הגבייה בגין חובות בעייתיים שנמחקו בשנים קודמות (Recovery). הסיכון במגזר העסקים הקטנים מתאפיין ברמה גבוהה בהשוואה ליתר מגזרי הפעילות (0.55; לוח 1). תופעה זו אינה ייחודית לישראל ונובעת משני גורמים עיקריים: ראשית, בין התאגיד הבנקאי לבין בעל העסק הקטן קיימת

אסימטריה במידע – פועל יוצא של היעדר מידע איכותי וזמין באשר למצבו של הלווה. שנית, לבעלי העסקים הקטנים אין בדרך כלל הכשרה ניהולית או פיננסית.

לעלותה התפעולית של הפעילות במגזרים השפעה גדולה על התשואה לנכסים בכל אחד מהם. עלות התפעול של המגזרים הקמעונאיים גבוהה משמעותית מזו של המגזרים העסקיים, משום שהמגזרים הקמעונאיים כרוכים בהוצאות גבוהות על החזקה ותפעול של מערך סניפים רחב, בכלל זה תשתיות פיזיות ואנושיות רבות. הפעילות העסקית לעומת זאת מרוכזת במספר מצומצם של מוקדים ולכן עלותה פחותה (איור 8). השפעתה של העלות התפעולית על התשואה לנכסים נמדדה כאן באמצעות שיעור ההפסד התפעולי ביחס ליתרה הממוצעת של נכסים והתחייבויות, ונתון זה ממחיש היטב את האמור. כך למשל, העלות ליחידת תפוקה (ממוצע הנכסים והתחייבויות) במגזר משקי הבית (אחר) עומדת על רמה גבוהה – כ-5.2% – בהשוואה לכ-1.3% במגזר העסקי (איור 8).

מידת האיום התחרותי מהווה גורם נוסף שמסביר את הפער בין שיעורי התשואה לנכסים במגזרי הפעילות השונים. גם כאן מקובל לערוך הבחנה בין המגזרים העסקיים – ובמיוחד המגזר העסקי – לבין יתר מגזרי הפעילות, היות שהראשונים נהנים מהיצע של אשראי חוץ-בנקאי (ולכן ממידה גבוהה של איום תחרותי על הקבוצות הבנקאיות) בשעה שהאחרונים אינם נהנים ממקורות לאשראי חלופי (ולכן סובלים ממידה נמוכה של איום תחרותי). האיום התחרותי במגזר העסקי גבר בעשור האחרון הודות לשורה של צעדי דה-רגולציה ורפורמות, בכלל זה הקטנת תפקידה של הממשלה כלוה מרכזי במשק, הרחבת שוק האג"ח הממשלתיות הסחירות והעמקתו, הטמעת רפורמת בכר, והחלת חוק פנסיה חובה.

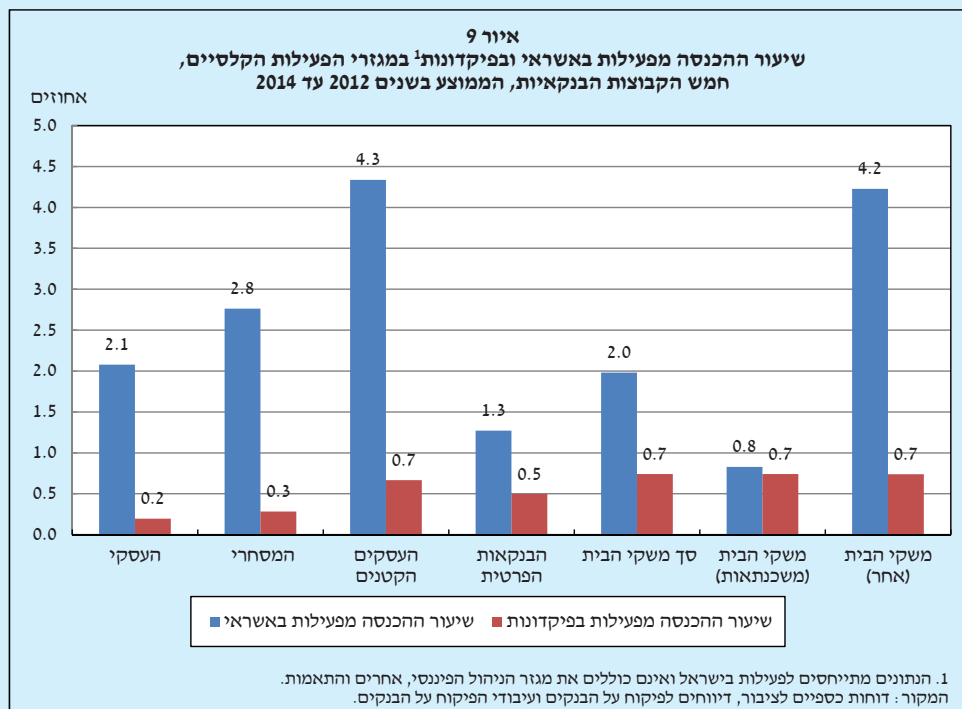

שיעורי ההכנסה מפעילות באשראי אמנם משקפים את עלותם של מקורות המימון ואת פרמיית הסיכון, אך גם את מידת האיום התחרותי ואת כוח השוק המופעל על לקוחותיהם של המגזרים השונים. כאשר בוחנים את השיעור הממוצע של ההכנסה שהתקבלה בשלוש השנים האחרונות מפעילות באשראי, מוצאים שונות גבוהה בין המגזרים. רמתו גבוהה במגזרים העסקיים הקטנים ומשקי הבית (אחר) ונמוכה במגזרים משקי הבית (משכנתאות) והבנקאות הפרטיות (איור 9). אף שמידת הסיכון הנמוכה בשני המגזרים האחרונים יכולה להסביר את שיעור ההכנסה הנמוך בהם, ניתן לומר כי הוא מושפע גם מכך שבמגזר משקי הבית (משכנתאות) יש תחרות גבוהה בין הקבוצות – הן בשל מאפייני המוצר והן בשל התנהלותם של הצרכנים – ומכך שללקוחותיהן של הבנקאות הפרטיות יש תחליפי אשראי חוץ-בנקאיים. אשר לשני המגזרים הראשונים, ניתן לייחס את שיעור ההכנסה הגבוה גם לכך שללקוחות אלה אין שוק אשראי חוץ-בנקאי ולכך שבמגזרים אלו יש מעט תחרות בתוך המערכת הבנקאית עצמה (בניגוד לתחום המשכנתאות). שיעור ההכנסה מפעילות בפיקדונות משקף את הכנסותיהן של הקבוצות מפעילות זו ביחס למחיר הצל⁵, והוא מעיד כי במגזרים העסקיים – מגזרים שמתאפיינים בפיקדונות גדולים – שיעור ההכנסה נמוך בהשוואה לשיעור במגזרים הקמעונאיים. שיעור ההכנסה הנמוך משמעו שהריבית המשולמת על הפיקדונות גבוהה (איור 9).

יעילותם התפעולית של הבנקים בכל אחד ממגזרי הפעילות נגזרת מהיקפי ההכנסה וההוצאה בכל אחד מהם. בחינה על פני זמן ממחישה כי יעילותם של הבנקים במגזרים הקמעונאיים יציבה בשעה

⁵ מחיר הצל הוא שיעור הריבית שהבנקים משתמשים בו לצורכי תמחור פנימיים, לרבות חישוב פנימי של המרווחים מהפעילות של מתן אשראי וקבלת פיקדונות.

שיעילותם של המגזרים העסקיים מתאפיינת בשונות גבוהה. שונות זו נובעת מכך שהפעילות העסקית קשורה כאמור לפעילות המשקית ולמחזורי העסקים, והדבר גורר תנודתיות בהיקפי ההכנסה. בין 2012 ל-2014 הציגו המגזרים הקמעונאיים יעילות נמוכה, ואילו המגזרים העסקיים הציגו יעילות גבוהה. מגזר העסקים הקטנים הציג יעילות גבוהה יחסית ליתר המגזרים הקמעונאיים, וזאת הודות לתשואה ולמרווחים הגבוהים במגזר זה ועל אף ההוצאות הגבוהות הכרוכות בו (איור 7).

לוח 1
מגזרי הפעילות – היתרות המאזניות ומדדי הביצוע
חמש הקבוצות הבנקאיות

העסקי	המסחרי	העסקים הקטנים	הבנקאות הפרטיות	משיקי הבית (אחר)	משיקי הבית (משכנתאות)	סך משיקי הבית	
210,428	86,357	73,419	37,487	116,621	232,591	349,211	היתרה הממוצעת של האשראי
216,362	89,485	74,149	39,304	119,202	232,951	352,153	היתרה הממוצעת של הנכסים
133,784	83,271	81,447	169,093	304,585	44	304,629	היתרה הממוצעת של הפקדונות
151,410	88,570	86,370	170,187	311,970	364	312,334	היתרה הממוצעת של ההתחייבויות
היתרות המאזניות (הממוצע השנתי ב-2014; מיליוני ש"ח)							
1.17	1.10	1.45	0.39	0.18	0.36	0.30	התשואה לנכסים (ROA)
2.74	3.16	4.54	1.28	3.30	1.69	2.75	המרווח הפיננסי (הנכסות הריבית נטו בתורה הממוצעת של הנכסים וההתחייבויות)
2.08	2.76	4.34	1.27	4.23	0.83	1.98	שיעור ההכנסה מפעילות באשראי
0.20	0.28	0.67	0.50	0.74	0.74	0.74	שיעור ההכנסה מפעילות במקדונות
1.25	1.45	2.51	1.76	2.47	0.45	1.79	שיעור ההכנסות התפעוליות בתורה הממוצעת של הנכסים וההתחייבויות
1.38	2.50	4.54	2.74	5.24	0.86	3.77	חולות הממוצעת (ההוצאות התפעוליות בתורה הממוצעת של הנכסים וההתחייבויות)
0.13	1.05	2.04	0.99	2.77	0.41	1.98	התפסד התפעולי בתורה הממוצעת של הנכסים (לערך מוחלט)
36.2	55.4	63.5	91.0	92.4	40.6	84.1	יחס היעילות התפעולית (ההוצאות התפעוליות בסך ההכנסות ברוטו)
0.26	0.20	0.55	0.07	0.26	0.14	0.22	ההוצאות לרפסדי אשראי בתורה הממוצעת של הנכסים וההתחייבויות

המקור: דוחות כספיים לעיבור, דיווחים לפיקוח על הבנקים ועיבורי הפיקוח על הבנקים.

9. מבחן קיצון

מבחן קיצון מקרו-כלכלי למערכת הבנקאית על יסוד תרחיש אחיד, 2014–2015

א. כללי

החל משנת 2012 הפיקוח על הבנקים עורך למערכת הבנקאית מבחן קיצון מקרו-כלכלי על יסוד תרחיש אחיד. התאגידים הבנקאיים נדרשים לאמוד את תוצאות התרחיש באמצעות המתודולוגיות השונות שהם מפתחים, ובמקביל לכך הפיקוח על הבנקים עורך את המבחן במתודולוגיה אחידה.

מבחני הקיצון תורמים להבנה של הסיכונים הנשקפים הן למערכת הבנקאית בכללותה והן לכל בנק בנפרד, והם מהווים סטנדרט בין-לאומי שיסודו בהמלצות ועדת באזל. אופיים של תרחישי הקיצון נקבע מדי שנה לאחר ניתוח הסיכונים הפוטנציאליים הנשקפים למערכת הבנקאית והתפתחותם בתקופה האחרונה, הערכה של ההסתברות להתממשות התרחיש, הפקת לקחים ממשברי העבר, וגיבוש תובנות ממבחני הקיצון שנערכו בעבר בישראל ובמדינות אחרות. תרחיש הקיצון אמור להיות חמור אך סביר (severe but plausible) ולשקף את הסיכונים העיקריים שהמערכת הבנקאית חשופה להם בהווה.

החל מהשנה שעברה הפיקוח על הבנקים גם משלב את מבחן הקיצון האחיד בתהליכי ההערכה הפיקוחיים (SREP), ושילובו כולל התייחסות כמותנית ואיכותנית. במקביל לכך התאגידים הבנקאיים⁶² נדרשים לשלב בתהליך הפנימי להערכת נאותות ההון בבנקים (ICAAP). הדבר נועד להפוך את תהליך המבחן לכלי שמסייע להעריך את עמידותה של המערכת הבנקאית, להבטיח את קיומה של רמת הון מספקת, לבחון את תכנון ההון של הבנקים, לקבוע את דרישות ההון ולנקוט פעולות אחרות במידת הצורך – וזאת בהתאם לפרקטיקה המיטבית הנהוגה בעולם. נוסף על כך תהליך זה מאפשר לבחון את יכולתם של הבנקים לערוך מבחן קיצון אחיד על יסוד מודלים ומתודולוגיות סדורות, והוא תומך בהבנת מוקדי הסיכון בתאגידים הבנקאיים תוך חיזוק הדיאלוג הפיקוחי עמם.

להלן נציג את מאפייני התרחיש ואת תוצאות המבחן שערך הפיקוח על הבנקים.

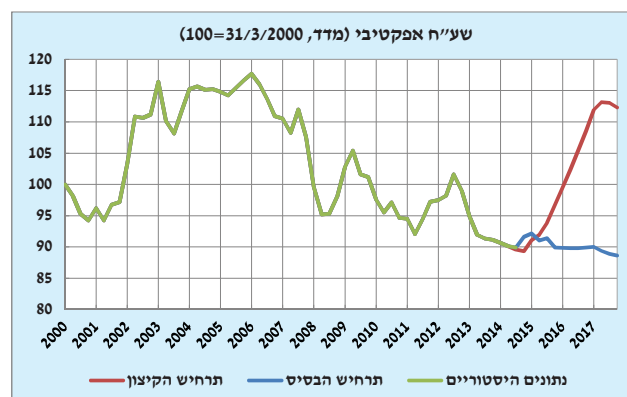
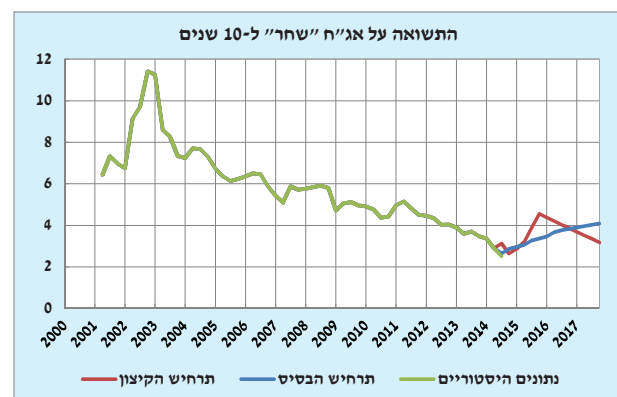
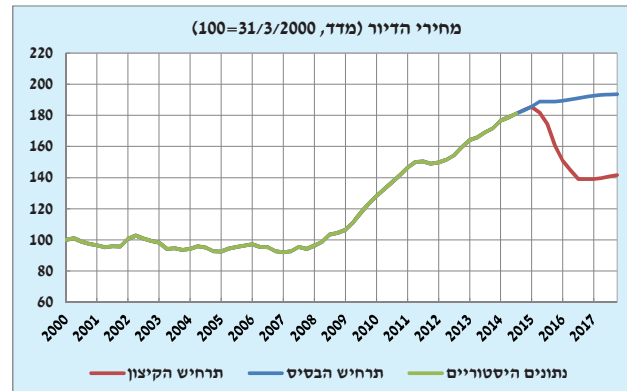
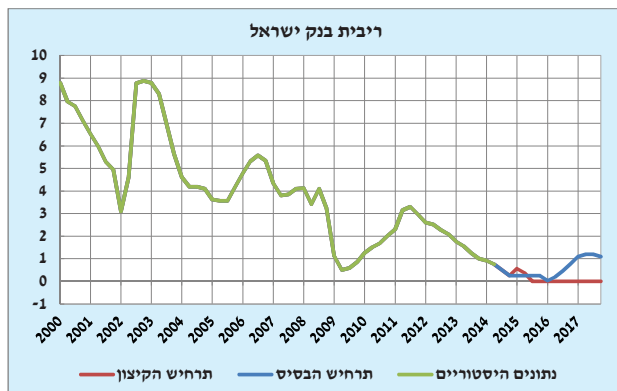
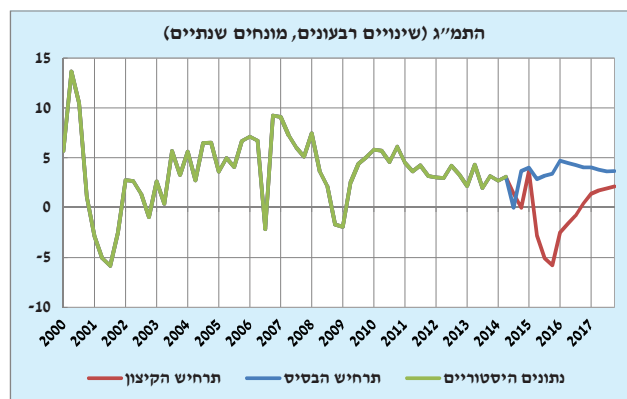
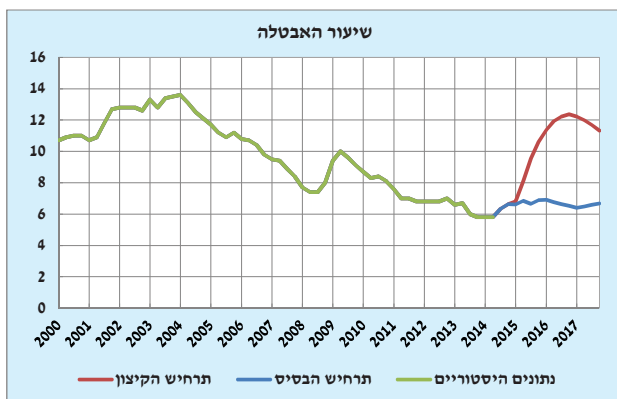
ב. התרחישים

ביסוד המבחן שני תרחישים, תרחיש בסיס ותרחיש קיצון. תרחיש הקיצון מאופיין ברמת חומרה גבוהה והפרמטרים שבו מותאמים למוקדי הסיכון העיקריים במשק הישראלי ובעולם וכן במערכת הבנקאית. אופק התרחיש 13 רבעונים ונקודת ההתחלה – 30 בספטמבר 2014.

תרחיש הבסיס: ערכי המשתנים בתרחיש זה מבוססים על תחזית המקרו של בנק ישראל, על התחזיות של גופים בין-לאומיים לגבי ההתפתחויות העולמיות, ועל הערכות נוספות לגבי התפתחות הכלכלה – כולן נכונות למועד שבו גובשו התרחישים.

תרחיש הקיצון: תרחיש הקיצון המקרו-כלכלי כולל זעזוע מקומי חמור שמקורו בהידרדרות במצבה הגיאו-פוליטי של ישראל, לצד זעזוע גלובלי כתוצאה מהאטה משמעותית בכלכלת אירופה והאטה מסוימת בכלכלת ארה"ב. שני הזעזועים מובילים לירידה חריפה בהיקף הפעילות המקומית בישראל, וזו מתבטאת גם בירידה חדה בצריכה הפרטית ובפגיעה קשה בשוק העבודה ובשוק הדיור והנדל"ן. סביבת הריביות הנמוכה בעולם, לצד הירידה החדה בביקוש, מובילות להרחבה מוניטרית שנקטת באמצעות הפחתת הריבית לסביבת האפס. לצד הירידה בפעילות הריאלית חלה גם ירידה חדה במחירי הנכסים הפיננסיים והריאליים, על רקע תמחור חסר של הסיכונים בשוק האג"ח ומחירי הדיור הגבוהים.

⁶² חמש הקבוצות הבנקאיות (לאומי, הפועלים, דיסקונט, מזרחי-טפחות והבינלאומי הראשון) ושני בנקים עצמאיים (אגוד ירושלים).

המקור: נתונים היסטוריים - הלמ"ס, הבורסה לניירות ערך בת"א ועיבודי בנק ישראל. נתונים על תרחיש הבסיס ותרחיש הקיצון - עיבודי בנק ישראל.

לוח א'-27
השוואה בין משתגי המקרו העיקריים בתרחישי הקיצון¹ שנבחנו בישראל ובמדינות נבחרות בעולם

אנגליה		אירופה		ארח"ב		ישראל		
תרחיש קיצון	נקודת התחלה	תרחיש קיצון	נקודת התחלה	תרחיש קיצון	תרחיש קיצון	תרחיש קיצון	נקודת התחלה	
3.9%		2.1%		4.6%	0.5%	4.6%		משתגים מקרו-כלכליים עיקריים
11.8	7.2	13.5	10.7	10.1	8.0	12.4	6.3	
4.2	0.5	-	-	0.1	5.3	0.0	0.5	
6.6	2.1			2.0	4.0	2.95	0.6	
29%				-13%	-4%	24%		
5.8	2.9			0.9	5.8	4.6	2.6	התוצר - ההכנסות המקסימלית בתרחיש הקיצון
-28%		-20%		-58%	-28%	-44%		שיעור האבטלה - הרמה המקסימלית בתרחיש הקיצון
-35%		-12%		-26%	-14%	-25%		הריבית המוניטרית ² - הרמה המקסימלית בתרחיש הקיצון
								האינפלציה - הרמה הרבעונית המקסימלית/מינימלית בתרחיש הקיצון (במונחים שנתיים)
								פחות בשע"ח ³
								תשואות ארוכות טווח - הרמה המקסימלית/מינימלית בתרחיש הקיצון
								מדד המניות - השינוי המקסימלי של המדד המוביל בכל מדינה
								מחירי הדירות - השינוי המקסימלי במהלך תרחיש הקיצון

1) משך התרחיש: ישראל - 13 רבעונים, ארח"ב - 9 רבעונים, אירופה ואנגליה - 3 שנים.
2) לא פורסמו נתונים לגבי הרביבת המוניטרית של ה-ECB בתרחיש הקיצון שבוח באירופה.
3) בישראל - השעיות תומכילי האפקטיבי, כולל את חינו, חלישיים, חוזלר והאורו (המטבעות של שותפות הסחר המרכזיות של ישראל); בארח"ב - השעיות האפקטיבי מול סל מטבעות, פירות (+) (יסוף (-) המקור: נתוני ישראל - עיבודי בנק ישראל; נתוני מדינות הזרות - ארח"ב: Federal Reserve; אנליה: Bank of England; אירופה: EBA.

(איור א'-38) מראה כיצד מתפתחים המשתנים המקרו-כלכליים העיקריים בכל אחד מהתרחישים, (ולוח א'-27) מציג השוואה בין-לאומית של המשתנים העיקריים בתרחישי קיצון שנערכו במדינות נבחרות.

ג. המתודולוגיה וההנחות

הפיקוח על הבנקים ערך את מבחן הקיצון האחד לשנים 2014—2015 תוך התבססות על הנחות מקובלות בעולם, ביניהן: במהלך התרחיש אין שינוי ביתרת הנכסים ובתמהיל שלהם; הבנקים אינם מגייסים הון נוסף; אין מביאים בחשבון את תגובותיהם האפשריות של הבנקים להתפתחות המשבר. כדי לערוך את מבחן הקיצון אמד הפיקוח את השפעתו של התרחיש על הסעיפים העיקריים של הרווח וההפסד, על סעיפי המאזן ועל ההון העצמי רובד 1. כדי לאמוד את סיכון האשראי ואת מוקדיו העיקריים השתמש הפיקוח במגוון המודלים והמתודולוגיות שהוא פיתח לשם כך: מודלי לוויין שקושרים בין המשתנים המקרו-כלכליים לבין הפסדי האשראי, ומתודולוגיות שמתבססות על מאגרי נתונים ברמת הלווה. נוסף על סיכוני האשראי אמד הפיקוח את סיכוני השוק – ההשפעות על תיקי האג"ח והמניות. יצוין כי מבחן הקיצון האחד אינו כולל ניתוח של השפעת התרחיש על סיכון הנזילות ועל הסיכון התפעולי; נוסף לכך הוא אינו כולל השלכות עקיפות נלוות, כגון משיכת פיקדונות בידי תושבי חוץ, הורדות דירוג לבנקים ופגיעה באמון המשקיעים. המבחן מתמקד בהשפעתו הישירה של התרחיש על תיק האשראי ותיק ניירות הערך ועל הרווחיות של הבנקים.

ד. הממצאים

התממשותו של תרחיש קיצון מקרו-כלכלי מקומי בשילוב זעזוע גלובלי צפוי להשפיע על המערכת הבנקאית באופן משמעותי, אך לא נשקפת סכנה ליציבותה. המיתון הכלכלי יקשה על הלווים העסקיים והפרטיים לעמוד בהתחייבויותיהם, והבנקים ירשמו הפסדים גבוהים בתיק האשראי. הפגיעה ברווחיותה של המערכת הבנקאית עלולה להיות חמורה ומתמשכת: הפסד מצטבר של למעלה מ-7 מיליארדי ש"ח ותשואה להון של (0.7%) בשנת 2015, של (-4.9%) בשנת 2016, ושל (-3.9%) בשנת 2017. יחס ההון העצמי רובד 1 של המערכת הבנקאית ייפגע, ובמהלך התרחיש הוא ירד מ-9.4% בספטמבר 2014 (תחילת התרחיש) ל-7.8% בסוף 2017 (תום התרחיש). יחס ההון העצמי רובד 1 בבנקים ינוע בטווח שבין 6.4% ל-8.8%, ורמות אלה מעידות כי כריות ההון מספיקות לספיגת זעזועים מקרו-כלכליים במשק הישראלי ובעולם. אולם יש לזכור כי התוצאות מציגות פגיעה ישירה במערכת הבנקאית, והן אינן מביאות בחשבון השפעות עקיפות והיזונים חוזרים (איור א'-39 ואיור א'-40).

הפגיעה המשמעותית ביותר ברווחיות הבנקים נובעת כאמור מהפסדי אשראי. במהלך שלוש השנים של התרחיש ירשמו הבנקים הפסדי אשראי בהיקף של כ-41 מיליארדי ש"ח (לפני מס), ואלה מהווים בממוצע הפסד שנתי בשיעור של 1.5%. כ-40% מהפסדי האשראי, 16.5 מיליארדי ש"ח, נובעים מהאשראי לענף הבינוי והנדל"ן ומהאשראי לדיור (הרחבה על תוצאות מבחן הקיצון בתיק האשראי לדיור מופיעה בסעיף 4). חלק מהפסדי האשראי מגיע בפיגור (בשנים השנייה והשלישית) ועלול להעצים את המשבר ולגרור פגיעה נוספת. אשר לתיק ניירות הערך, סך ירידות הערך יסתכם במהלך התרחיש בכ-3 מיליארדי ש"ח. הפסד זה אינו גבוה יחסית להפסדי האשראי, והדבר נובע מכך שריבית בנק ישראל יורדת במהלך התרחיש והתשואות על האג"ח ארוכות הטווח עולות במידה מתונה יחסית.

פרק א': ההתפתחויות במערכת הבנקאות

